

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

27 OCTOMBRIE 2010

NR. 10 (1537),

ANUL XXII

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

10

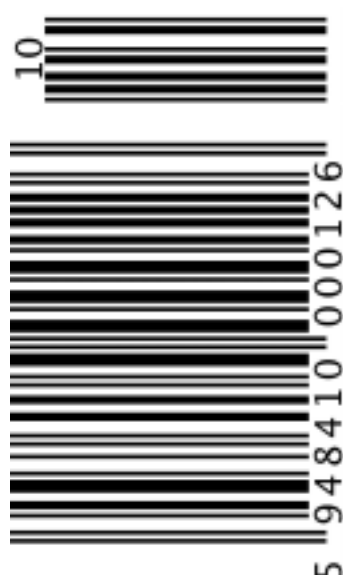
www.revistaorizont.ro

LIVIVUS CIOCÂRLIE

CE MAI FACETI, DOMNULE PROFESOR?

11-17

LIMITELE INTIMITĂȚII LIVIVUS CIOCÂRLIE

În perioada de dinainte de 1990, gîndul meu apăsător și continuu era acela că viața noastră era un dezastru, în sensul că nu făceam față așa cum ar fi trebuit. Știu foarte bine că mare lucru n-am fi reușit dacă ne-am fi opus, pentru că nu eram Polonia, nu aveam o muncitorime cu care să știm să colaborăm, nu aveam o stîngă cum au avut ei, care ar fi știut să colaboreze cu acea muncitorime, nu aveam catolicismul, nu-l aveam pe papa. Prin urmare, nu am fi reușit. Și totuși, sentimentul că suntem umiliți și că nu reacționăm era foarte apăsător. Ei bine, după 1990 am simțit că acum nu mai este nimic de făcut, acum chiar că nu mai puteam să devin curajos și s-a născut un soi de nepăsare față de mine însumi, acum gata, ai pierdut partida, ia lucrurile așa cum sunt și am început să rîd de mine.

Sunt așadar două feluri de a rîde aici: este o veselie reală, a omului care se bucură că trăiește într-o lume în care poate să spună tot ce gîndește, și este cea a omului care se consideră un perdant pentru că nu a fost în stare să cîștige partida în care, să zicem așa, a jucat.

11

open art
Timișoara Open Art City

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA, ÎN CADRUL
CONCEPTULUI
TIMIȘOARA
OPEN ART CITY
(TIMIȘOARA - ORAȘ
DESCHIS AL ARTELOR)

DIN NOU DESPRE PARADISURILE ARTIFICIALE

CORNEL UNGUREANU

Monumentala carte a lui Andrei Oișteanu, **Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură. Ediție ilustrată**, pare a fi anulat pentru multă vreme avântul exegeților "narcoticelor". Nu e greu de imaginat/înțeles că juna generație va propune cercetări paralele în care înțelesurile narcoticelor să se desprindă și altfel. **Un secol intoxicat. Imaginarul opiaceelor în literatura britanică și franceză a secolului al XIX-lea** (Institutul European, 2010) e prefăcut de studii care ne-o arată pe autoare de ceva vreme fixată pe acest culoar. Cu o prefată de Caius Dobrescu și o postfață de Vasile Voia cartea pe care ne-o propune Andrada Fătu-Tutoveanu, erudită și curajoasă, fixează atenția asupra secolului al XIX-lea, "un secol intoxicat". Dar dacă deplasăm atenția și asupra secolului al XX-lea? Sau asupra celui care se naște lângă noi? "Perspectivele de continuare a investigației sunt multiple, mai cu seamă o continuare la nivel de istorie literară, momentul fin-de-siècle - (și pentru care am optat pentru întreaga sa aură de decadentă și grandoare, cu întreaga conștiință a propriului sfârșit), sugerând că ar mai fi totuși anumite aspecte interesant de urmărit în ceea ce privește secolul al XX-lea, în primul rând primele două decenii, când problema halucinogenelor ar putea fi urmărită și în formula **Belle Epoque**, e drept și dintr-o perspectivă proprie (ne-ar interesa aici și cazul Jean Cocteau)", scrie autoarea în prefată.

"Extrem de ofertant" pentru cercetarea imaginarii în relație cu opiaceele, secolul al XIX-lea rămâne o "vârstă de aur", un obiect de studiu privilegiat, "după care beatitudinea artistului în fața **paradisurilor artificiale**, precum și exagerările sale abisale privind acest **Divine Drogué/ Noire Idole** trec în zona fenomenului marginal de azi. Văzut ca vârstă de aur, secolul al XIX-lea ar putea explica și felul în care se modernizează poezia românească: felul în care drogul/ drogurile utilizate de cei din cercul lui Bogdan Pitești, care-și făcuse educația într-o Franță bine marcată de uzul lor, contribuie la de-teritorializarea literaturii. La un nivel restrâns, alcoolurile bacoviene ar intra în aceeași categorie. Mai interesantă ar fi abordarea exotismului colonial sau postcolonial în anii treizeci ai secolului XX, când "experimentalismul" generației presupunea, într-un moment sau altul al definirii lui, drogurile. De la Mircea Eliade la Emil Botta există, să scriem în stilul autoarei, o ofertă de zile mari. Există și romancierii care privesc cu spaimă, precum Cezar Petrescu în a sa **Calea Victoriei**, subversiunea drogurilor în societatea încă tradițională.

În fine, analiza secolului al XIX-lea ca secol de aur al drogurilor mi se pare cel puțin tentantă: e, într-adevăr, un secol în care războiul cu drogurile, cu maladiile dependenței nu hașurase încă domeniile tabuizării, ale interdicțiilor, ale terapiei categorice. Și nici nu exista imaginea soluțiilor mântuitoare, ca aceea a lui T. Leary. Drogurile, ca ofertă a unei lumi mai bune, ale celei mai bune lumi cu puțință, iată propunerea unui psihiatru, exclus și a unui exmarxist, exfreudist, Wilhelm Reich. Și secolul XX și-a avut vedetele care ar fi vrut să facă din acest secol un secol de aur al drogurilor.

Introducerea ne propune un excelent studiu despre "istoria unei intoxicații: radiografia unui fenomen cultural". Mi se pare o deschidere importantă în cercetarea fenomenului, ca și primul capitol, **O "chimie infernală". Opiaceele între paradigma vrăjitoriei și dezvoltarea toxicologiei moderne**. Sunt cercetări interdisciplinare care angajează domenii divergente. Și aici, ca și în alte capitole, aș sublinia calitatea bibliografiei folosite de autoare. Importantă mi se pare, în capitolul al doilea, definirea romantismului prin apelul la Matei Călinescu, Vera Călin, dar și Albert Béguin, Thomasz S. Szasz ("Fascinația romanticilor anticipează metodele psihanalitice ale lui Freud și Jung"), G. Călinescu ("Individul romantic este utopia unui om complet "anormal" - înțelege excepțional -, dezechilibrat și bolnav, adică cu sensibilitatea și intelectul exacerbate la maxim, rezumând toate aspectele spirituale, de la brută la geniu"). Noi sunt deci opțiunile capitolului al doilea, **Romantismul: despre paradisul și infernul opiaceelor. Nașterea și ascensiunea unui mit cultural**, cu insistențe asupra lui Thomas de Quincey și S.T. Coleridge. Și mai spectaculos este capitolul al treilea al cărții, **Opiu și Orient. Influența canonului romantic asupra literaturii franceze coloniale (1860-1900)**.

Între argumentele pentru minoratul literaturii coloniale semnalăm apelul la Baudrillard, pentru care călătoria "configurează complexul specific călătorie/ exotism/ alteritate, secolul XIX fiind un context interesant". Călătoria ar fi "un soi de transversalitate, de explorare metaforică, e o manieră de a se plimba prin ceea ce e străin, de a-i palpa straniețatea, de a vedea dacă ea se pierde, dacă se recrează, se reinventează". Și mai convingător este un autor frecvent citat, Arnould de Liedekerke, care observă că în cazul experienței orientale valorile se inversează: lumea reală este sinonimă cu iluzia, iar drogul devine "singura realitate". Și, același, mai clar: "Pentru occidental, realitatea înseamnă lumea exterioară. Prin urmare va fi totdeauna tentat să condamne orice fel de viață, orice opinie și mai ales ceea ce distrage omul de acțiune ca o fugă din fața sau "în afara" realității. Orientalul adoptă punctul de vedere opus: pentru el, mersul către interior, călătoria mistică este singura experiență a realității care străpunge timpul și spațiul."

Dimensiunea religioasă a opiumului oriental atrage și se insinuează în mentalul european, scrie pe bună dreptate doctoranda. Unul dintre cei mai profund marcați este Albert Puyou de Pouvoirville, convertit la taoism sub numele de Matgioi. Matgioi concepe și teoretizează utilizarea opiumului după imaginea unui rit, "care respectat așa cum trebuie ajută la agerimea minții și a unei cunoașteri de natură inițiativă a culturii extrem orientale în particular". Odată cu Matgioi ajungem însă la o problemă care a bântuit începutul secolului al XX-lea (și în Europa răsăriteană, prima jumătate a lui): a modificărilor lui *homo religiosus*. Trecerea lui Albert de Pouvoirville la taoism este una dintre convertirile notabile, cum va fi și a lui René Guénon de la catolicism la islamism sau, mai târziu, a altor personalități culturale de la ortodoxie la islamism sau de la mozaism la ortodoxie. Căutarea unei civilizații tradiționale (budism, taoism,

hinduism, islamism), a unor măștri spirituali, a unei experiențe "care străpunge timpul și spațiul" redefineste omul religios la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Și renașterile religioase, catolică (experiența lui Claudel în orient este și ea, în acest context, analizabilă), islamică, ortodoxă ș.a.m.d. pot fi comentate și din prisma convertirilor. Trecerea prin București a lui Sar Peladan, proaspăt convertit de la catolicism la hinduism, va avea o influență neobișnuită asupra adolescenților Arghezi și Pișculescu/Galaction. În cercul lui Bogdan Pitești, baudelairienii bucureșteni ai sfârșitului de secol au șansa unei întâlniri cu consecințe previzibile, dacă e să privim lucrurile din unghiul de vedere al zilei de azi.

Autoarea extinde contextul erudit al "consumului de opiu" din orient. E, negreșit, unul dintre argumentele romanelor de aventuri, polițiste, criminale, exotice ale secolului al XIX-lea dar și al XX-lea. Problema drogului ca acces la spiritualitatea orientală face parte dintre temele unui secol în care călătoriile erau legate de experiența mistică de care era capabil călătorul. Cu o bibliografie impresionantă, capitolele despre relația dintre droguri și opera lui Baudelaire și a lui Rimbaud ilustrează tema și insistă folositor asupra modernizării poeziei. Am fost impresionat de mișcarea lejeră a autoarei în Viena sfârșitului (începutului) de secol. Dar mai ales de felul în care definește societatea **Fin- de-siècle** - acel 1900 francez, englez, austriac. Descoperă, pentru acestea, un simbol: **Expoziția universală de la Paris din anul 1900**.

Foarte importantă este relația pe care autoarea o descoperă între sfârșitul de secol francez și englez și cel al Europei Centrale. Sau, mai exact, cel vienez. Cum toate observațiile sunt confruntate cu o emblematică ce trans-figurează discursul, de data aceasta se oprește asupra **Medicinii** lui Klimt: "Pictura reprezentând **Medicina** e departe de a ilustra optimist forța rațiunii asupra misterului și suferinței, exprimând

mai mult din angoasele sfârșitului de secol și spaima degenerescenței, dar atingând, printr-o foarte bună intuiție, ideea de nevroză și de psihic bolnav, atât de importantă în teoriile epocii". Și autoarea merge pe urmele lui Schorske, care, într-o carte celebră, scria (și autoarea citează): "Moartea locuiește în mijlocul de râu al vieții, cu vâlul ei negru răsucindu-se viguros prin arabescul de trupuri al celor vii...Klimt n-a făcut nici o încercare de a reprezenta știința medicinei așa cum era concepută de practicienii ei!". Adevărul este că Viena este dominată (scrie William M. Johnston în **Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială 1848-1918**) de nihilismul terapeutic. "De-a lungul acestei cărți am menționat - scrie Johnston - nihilismul terapeutic ca pe o caracteristică a vieții vieneze. Otto Weininger, Richard Wahle, Karl Kraus și Ludwig Wittgenstein au încarnat convingerea că maladiile societății și ale limbii sunt rebele la orice terapie.". Pictura lui Klimt care ilustrează **Medicina** nu se desprinde de acel final pe care medicina îl propune finalului de secol. Am putea spune că medicii vienezi (cei din Europa Centrală) se întâlnesc uneori nu doar cu pictorii, ci și cu scriitorii francezi. Teza de licență a lui Louis Ferdinand Céline, **Viața și opera lui Philippe Ignace Semmelweis (1818-1865)** va anunța, fără îndoială, **Călătorie la capătul nopții**.

Importantă, de asemenea, este prezența lui Freud în această cercetare și în această analiză a Vienei crepusculare. Desigur că m-aș fi bucurat dacă autoarea s-ar fi ocupat și de Rene Fulop Miller, fiu de farmacist din Caransebeș, cu studii importante în Viena lui Freud, autorul unei cărți de succes în anii treizeci ai secolului trecut, **Kampf gegen Schmerz und Tod. Kulturgeschichte der Heilkunde (Lupta contra durerii și a morții. Istoria culturală a vindecării)**.

Cartea mi se pare importantă și pentru liniile de cercetare pe care le deschide. Bazată, așa cum spuneam, pe o bibliografie enormă, ea investighează un câmp cultural de o actualitate neobișnuit de vie.

CĂRȚILE LUNII OCTOMBRIE

PENTRU COPII ȘI PENTRU RAFINAȚI

ABECER

ȘERBAN FOARTĂ

Lui Livius Ciocârlie

Scara zugravului este un **A** majuscul. Are o sfoară între laturi, pentru ca litera, întredeschisă peste poate, să nu facă marele șpagat. Zugravul o încăleacă și umblă, prin camerele goale și sonore, cu ea, ca pe un fel de picioroange. Dacă zugravul poartă ochelari, litera **B** deține rolul ăsta. Sunt verticali, pentru că el, privind, adeseori de jos, tavanul, își lasă capul pe o parte. O cameră ovală sau rotundă, cu unul din pereți din sticlă, e un **C**. Zugravul se bucură că n-are de zugrăvit geamlâcul, pe care, însă, poate să-l stropească, – în care caz e obligat să-l spele. De-aceea **D**-ul semicircular e mai ușor de zugrăvit. După ce termină cu zugrăvitul, zugravul scoate pieptenele, **E**, trecându-și-l prin părul asprit de-atâta var. Este un pieptene aproape știrb, mai dințos, totuși, decât **F**. Apoi, își pune pantalonii de oraș, care au curea cu cataramă: **G**. Își trage peste cap pulovărul cu mâneci lungi, ce-aduce cu o **H**aină, dar nu este. Apoi, **I**ese. Pe stradă, un domn în vârstă cu baston, **J**, umblă cu capu-n jos. Cine mai e **K L** ? În mijlocul pieții,-i un bazin cu pești. Lui **M** nu-i place să se vadă-n apă, pentru că, oglindindu-l, ea îl preschimbă-n **W**. Domnul **N** se uită fix într-o vitrină, silabisind pe gânduri: **O-Pe-Re**. Vitrina e a unei librării, iar domnul are un **IQ** redus. (e)**ST**(e) ora pașnică a serii, a dulcilor meandre fără muchii, a recurbării **V**-ului în **U**. Zugravul, elev al unei școli serale, scrie, pe tabla neagră, o ecuație: **X + Y = Z**. Urmează, după pauză, ora de geometrie, iar vârful unghiului este notat cu **A**, triunghiul întretăiat de o secantă aduce, și acesta, cu un **A**, astfel încât zugravul este, din nou, pe sc**Ară**.

LA TOLCE VITA

JURNAL CU DOMNUL L.C.

MARCEL TOLCEA

6 mai 2009. Luni dimineața, la 7, am fost la gară să îi iau pe domnul și doamna Ciocârlie. Vin pentru expoziția Cotoșman de la Arad. Mergem la hotel, la Excelsior, îi las să se odihnească și, la 9 jumate îl duc pe Domnul Livius Ciocârlie la Pădurea Verde, la Cardiologie. De câte ori revine la Timișoara trece pe la doctorul Lucian Petrescu să îi vadă inima. Primesc în dar **Cu dinții de lână**. Nu-i spun că am citit-o cam până la anul 1980, când am plecat din Timișoara pentru câțiva ani la Gătaia. Lunea trece repede, ca o reclamă de reamintire la telefonია mobilă. Marți sun la hotel fiindcă aș vrea să prânzim împreună. Am noroc și, la 3, mâncăm în regim de urgență. În drum spre Arad, vorbim câte în lună și stele, dar mai ales despre anii din carte. Ne amuzăm, acum, de reprezentăția cu **Răceala** lui Marin Sorescu din 1977. Ioan T. Morar îl imita pe Ceaușescu și pe Păunescu, iar eu întrebam unde e Goma atunci când, chipurile, scăpam o gumă de șters din mână. Așa că, după ce am dat o reluare cu ușile închise, doar pentru partinicii Universității de Vest, am pus în scenă **Decebal**, de Mihai Eminescu. La pupitrul executiv: Livius Ciocârlie și Marcel Pop Corniș. Regizor: Nelu Crăciun.

24 martie 2010. Caut, prin scrierile din tinerețe, lucruri noi pentru ediția revăzută la **Eliade, ezotericul** și dau peste un articol din 1927, despre Amiel. Notez o frază care mi se pare că i se potrivește lui L.C.: "Analiza lăuntrică e apa regală în care îmi dizolv viața". (4 iunie 1860) Iar Eliade punctează de parcă ar vorbi chiar despre L.C. : "Marele merit al lui Amiel este însă faptul că a notat printre cei dintâi just, elegant și cu un limbaj bogat relația aceasta de cauzalitate între analiza interioară și zădărnicia creației". Restul textului despre Amiel nu îmi folosește la nimic.

10 octombrie 2010. Ca de obicei, după ce o citesc pe Herta Müller, îi dau dreptate, iar după ce îl citesc pe Mircea Cărtărescu, îi dau și lui. Mă alin cu ceea ce scrie Domnul L.C. : "Rău e că supraviețuitorii Epocii nu spun lucrurilor pe nume — se apără sau atacă — , așa că acestea nu apar în complexitatea lor. Iau un exemplu: partea bună a *breslei* sub Ceaușescu. Câțiva s-au opus pe față dar, fiindcă n-au găsit aderenți, acțiunea lor n-a durat mult. Au fost ejectați. Alții, ca mine, au făcut minime compromisuri, dar au stat la scuteală, încât n-au însemnat mare lucru. Mulți, în aceeași situație, au făcut compromisuri interesante sau, de multe ori, fără rost. De exemplu, nu aveai nimic de câștigat făcând elogii Conducătorului în volume omagiale. Ca atare, nici de pierdut când te eschivai. Cei mai interesați, pentru că cel mai greu de judecat, aceia care s-au luptat în condițiile date, cu mici cedări, pentru a obține, în folosul tuturor, mai mult. Pe aceștia i-am resimțit atunci ca fiind cei mai utili. Astăzi, avem tendința să strâmbăm din nas. Întrebarea este dacă e potrivit să spunem că, nu fără unele riscuri, ei au făcut tot ce s-a putut în lipsa unei susțineri active ori să-i privim ca pe unii care i-au permis regimului ca, suportându-i, să-și salveze fața. Răspunsul nu e ușor de dat." (**Cartea cu fleacuri**)

P.S. Am scris, poate, L.C. fiindcă L= 50, iar C=100. Care va să zică, Domnul Livius Ciocârlie e la jumătatea vârstei sale kabbalistice.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

FILIALA

● Volumul *Trupul molatic al nopții*, al scriitorului maghiar Zoltán Böszörményi, tradus în limba română de Ildikó Gábos-Foartă și apărut la Editura Brumar, a fost lansat în data de 8 octombrie în sala de cenaclu a Filialei USR din Timișoara. Au luat cuvântul Cornel Ungureanu, Maria Pongrácz, Robert Șerban autorul romanului.

● Joi, 14 octombrie, de la ora 16.00, în sala de cenaclu a Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor, a avut loc lansarea volumelor *Szerelmem Varsó* ("Varșovia, dragostea mea") al scriitoarei maghiare Csisztay Gizella și *Róvott múltunk (Scrieri vechi)* al lui Mandics György. Au prezentat Bárányi Ferenc, Fikl Klara și Maria Pongrácz.

● Vineri, 15 octombrie, de la ora 12.00, în aceeași sală, Filiala Timișoara a Uniunii Scriitorilor, Fundația "A Treia Europă" și revista *Orizont* au organizat o întâlnire cu scriitorul Livius Ciocârlie. Cu acest prilej, scriitorul, care a împlinit 75 de ani pe 7 octombrie, și-a lansat volumele *Cartea cu fleacuri* (Editura Paralela 45) și *Cu fața la perete* (Editura Cartea Românească). Au luat cuvântul Ilie Gyurcsik, Viorel Marineasa, Smaranda Vultur, Lucian Alexiu, Coriolan Babeți, Sorina Jecza și sărbătoritul, Livius Ciocârlie. Festivitatea a fost moderată de Adriana Babeți.

● Tot vineri, 15 octombrie, ora 16.00, la Casa Adam Müller-Guttenbrunn, a avut loc simpozionul "In Memoriam Nikolaus Berwanger (1935-1989)". Au participat Annemarie Podlipny-Hehn, Horst Samson, Cornel Ungureanu, Balthasar Waitz, Maria Pongrácz-Popescu.

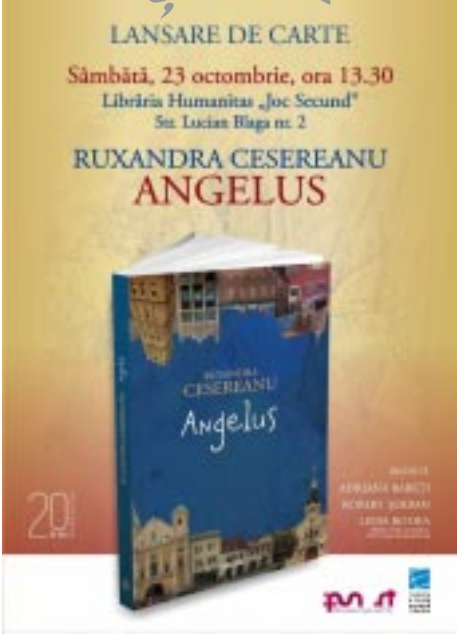
● 21 noiembrie. A fost lansat volumul **Cora** de Doru Arăzan jr."Primul roman al tânărului scriitor timișorean Doru Arăzan jr. Face acele cărți în care tehnica literară este atât de complexă și de savantă, atât de bine stăpânită și de subtilă, încât ajunge principala miză și chiar poersonajul principal al lucrării", scrie Ana Blandiana pe ultima copertă. Vorbitorii (Eugen Bunaru, Marcel Turcu, I.Fernbach, Doru Arăzan senior, Cornel Ungureanu) au completat și au nuanțat prezentarea poetei: Doru Arăzan jr. este la a cincea carte a sa, este absolventul Conservatorului și urmează o tradiție a familiei. Tatăl și unchiul său au înființat, la începutul anilor optzeci, cenaclul "Ana Blandiana" de la Variaș.

CALENDARUL ANIVERSĂRIILOR 2010

OCTOMBRIE

- 1 octombrie 1940 s-a născut **Ion Jurca Rovina**
- 3 octombrie 1969 s-a născut **Radu Pavel Gheo (Radu, Pavel Gheorghită)**
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Adrian Bodnaru**
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Henrike Brădiceanu Persem**
- 4 octombrie 1968 s-a născut **Daniela Rațiu**
- 4 octombrie 1970 s-a născut **Robert Șerban**
- 6 octombrie 1950 s-a născut **Mircea Cavadia**
- 9 octombrie 1956 s-a născut **Daniel Vighi**
- 12 octombrie 1957 s-a născut **Ildikó Gábos (Foartă)**
- 12 octombrie 1968 s-a născut **Dana Nicoleta Popescu**
- 14 octombrie 1919 s-a născut **Mircea Șerbănescu**
- 19 octombrie 1954 s-a născut **Carmen Odangiu**
- 19 octombrie 1951 s-a născut **Dumitru Oprișor**
- 23 octombrie 1951 s-a născut **Marlene Heckmann (Negrescu)**
- 25 octombrie 1945 s-a născut **Srboliub Mișcovici**
- 25 octombrie 1975 s-a născut **Lucian Emanuel Vârșăndan**
- 27 octombrie 1950 s-a născut **Kiss András**
- 31 octombrie 1954 s-a născut **Ionel Bota**

TIMIȘOARA ÎN CĂRȚI

NU POTI FI FILOZOF FĂRĂ A FI PEDEPSIT

SIMION DĂNILĂ

TITUS CRÎȘCIU: *Vă propun să începem dialogul nostru amintindu-vă că anul acesta se împlinesc trei decenii de la publicarea primului volum tradus de Dvs. E vorba de Poeziile lui Friedrich Nietzsche apărute la Editura Univers. De fapt, când ați început activitatea de traducător?*

SIMION DĂNILĂ: Volumul de care pomeniți a văzut într-adevăr lumina tiparului în 1980, dar după 7 ani de așteptări în sertarele editurii! Traducerea lui am început-o în studenția mea, eram în anul IV la Filologia timișoreană, prima poezie tradusă datează din mai 1965 – *Călătorul*: "Prin noapte trece-un călător / Cu pasu-ntins; / Și vale frântă, deal stâncos – / El le-a cuprins. / E-un timp frumos – / Și nu se-oprește nicidecum, / Ci merge făr-a ști vreun drum." (sunt primele versuri din prima variantă a poemului cu care Nietzsche răspunde în 1876 veștii primite de la prietenul său Erwin Rohde că s-a logodit: călătorul este Nietzsche, iar pasărea de noapte – Rohde, care nu pe el îl ademenește cu viersu-i de dor, ci-și cheamă din piscuri o soată, în timp ce prietenului său îi este "hotărât / să nu stea locului nicipât").

— *Cum ați ajuns să traduceți, Dvs. fiind pregătit ca lingvist?*

— Facultatea ne-a pregătit pe orizontală, dându-ne din toate câte puțin, lăsându-ne să alegem singuri pe ce verticală să ne adâncim în cunoaștere. Până în anul V nu știam pentru ce să mă hotărâsc: lingvistică ori literatură? Germana pe care o învățam asiduu în paralel nu trebuia să fie un scop, ci un instrument de lucru, de acces la marea cultură. Pot spune că nici astăzi n-am ales definitiv, căci atât conștiința lingvistică (înțelegerea felului în care funcționează o limbă în toate articulațiile ei, în toate variantele ei istorice, geografice și sociale), cât și literatura ca modalitate de cunoaștere artistică a lumii, de ordonare a haosului interior – am numit creația – fac parte obligatorie din profilul unui traducător. Lingvistica, inclusiv însușirea limbilor străine, nu e incompatibilă cu traducerea literară, dimpotrivă, e un factor favorizant pentru asemenea "plăcută zăbavă". Un filolog complet, mai devreme sau mai târziu, ajunge inevitabil la traducere.

— *Unde și cum ați procurat primele scrieri ale lui Nietzsche, știut fiind că în acei ani era interzisă publicarea operelor sale în România?*

— Pentru un tânăr de azi e de neimaginat că scrierile unei minți luminate pot fi interzise publicului. Și totuși acest lucru s-a petrecut mereu în istorie, sub toate dictaturile; nimic nu trădează mai limpede slăbiciunea oricărei dictaturi, fie a oamenilor, fie a dumnezeilor, decât teama de exprimarea liberă a opiniei personale; arma cuvântului este cea mai redutabilă dintre toate mijloacele de nimicire inventate de omenire. Iar "cel mai liber dintre toți", ca un mistral, pe care nimic nu-l împiedică să se dezlanțue în voia lui, era acest Friedrich Nietzsche, care a spus odată că nu s-ar lăsa ars pentru opiniile lui, fiindcă nu este așa de sigur de ele, dar s-ar lăsa bucuros să piară în flăcări pentru dreptul de-a avea opinii și mai ales de-a și le schimba. Gândirea lui n-a fost compatibilă nici cu politicianismul epocii sale, nici cu filozofiile de până la el, nici cu creștinismul apostolului Pavel. Era normal să nu fie tolerată nici de socialismul de la noi. Așa că opera lui a fost tabuizată în anii formației mele, când ni se vorbea despre influența lui Nietzsche asupra lui Blaga sau Ion Barbu, fără a ni se da posibilitatea să-i cunoaștem de la sursă filozofia. "Fructul oprit" însă te-mboldește să ajungi la el cu orice risc.

O traducere a lui *Zarathustra* circula prin căminele studențești, iar noi, cei ce știam germana, căutam pe la anticari cărțile lui Nietzsche în original. Și am găsit un volumaș de poezii în 1965 la anticariatul din Timișoara, unde se află astăzi Librăria Emil Cioran. După ce am intrat în învățământ, mi-am procurat alte cărți prin elevi ai mei care aveau rude în Germania sau prin colegi și prieteni care au emigrat (unul dintre aceștia mi-a trimis ediția Schlechta, care, atunci, era socotită cea mai bună în limba germană). În prezent dispun de o bibliotecă întreagă în "Cabinetul Nietzsche" de la Belinț.

— *Lucrarea Dvs. de căpătâi sunt volumele traduse din Nietzsche. Vorbiți-ne despre acest "adevărat calvar", cum ați numit efortul de traducere a operei marelui filozof german.*

— Deși mă pregătisem de mult pentru această traducere, când m-am apucat efectiv de scrierile filozofice ale lui Nietzsche am fost puțin inhibat, atunci am declarat prin interviuri sau la diferite întâlniri cu cititorii că a-l traduce pe Nietzsche este un calvar sau un infern. De fapt, inhibarea mi-a fost indusă de cei ce se mirau (între ei, mulți prieteni germani) că am curajul să-l abordez pe un filozof care este greu de citit și de înțeles chiar în limba germană, pentru vorbitorii nativi ai acestei limbi. E drept că nu-i ușor să-l traduci pe Nietzsche, care mănuieste creativ limba germană, în fraze ample, ce reclamă suflu ca să le poți urmări, cu un vocabular adesea obscur sau ludic, dificil de redat în alte limbi. Dar pentru toate dificultățile există soluții. Rămâne numai să le cauți, să știi unde să le cauți. După traducerea capodoperei tineretii lui Nietzsche, *Nașterea tragediei*, mi-am recăpătat încrederea în mine, m-am dezinhbat, am început să lucrez detașat, cu mare plăcere intelectuală și fizică, am constatat chiar că această activitate în care Nietzsche și Dumnezeu au devenit singurii mei confesori de zi cu zi mă liniștește, mi-e benefică, îmi scade tensiunea.

— *Cum v-ați documentat până la apariția internetului, dat fiind că ați publicat cele șapte volume între anii 1998 și 2010?*

— Pentru primele 3 volume am primit un ajutor substanțial (în bani și în cărți de și despre Nietzsche) de la Inter Nationes, institutul din Bonn abilitat pentru promovarea culturii germane în străinătate, care a fuzionat apoi cu Institutul Goethe. După închiderea ediției anuale a celebrului târg de carte de la Frankfurt, institutul respectiv îmi trimitea o listă cu noutățile în domeniu pe baza căreia îmi alegeam ce mă interesa. Paralel cu acestea am intrat în legătură cu echipa de nietzscheeni de la Weimar care editează operele filozofului. Îi contactam (și îi contactez și acum) ori de câte ori aveam/am de clarificat chestiuni obscure. Le-am făcut și eu, în schimb, mici servicii: după traducerea unui volum, le trimiteam o lungă listă cu scăpările din ediția Colli-Montinari după care lucrez eu și pe care prietenii mei de la Weimar se pregătesc s-o încheie în formatul mare (ce va depăși 80 de volume cu tot cu corespondența lui Nietzsche). Drept mulțumită, ei m-au îndrumat să cer Fundației Clasicismul Weimarez o bursă de documentare în arhivele și bibliotecile "Florenței Germane", cum este numit orașul de pe Ilm. Am cerut – și am primit – de două ori bursă: o lună în 2001 și două luni în 2008. În Biblioteca Ducea Anna Amalia am găsit tot ce mă interesa. Dacă nu aveau acolo cărțile sau revistele solicitate, mi le obțineau, prin schimbul interbibliotecar din Germania, de la alte biblioteci. Am citit atunci

cu nesaț multe cărți despre Nietzsche și am copiat în draci mii de pagini, pe care mi le-am expediat prin poșta acasă la Belinț. Mi-am permis din aceste burse și să umblu pe urmele lui Nietzsche în toată Germania și Elveția. Iar în Franța, pe Coasta de Azur, unde Nietzsche și-a petrecut în diferite locuri cinci ierni, am fost în repetate rânduri, sponsorizat de cumnata mea din Nisa. Cunoașterea locurilor în care a trăit Nietzsche mi-a ajutat chiar la traducerea exactă a unor texte nietzscheene inspirate de acestea. Despre asta am scris și voi mai scrie după ce voi încheia documentarea (am în vedere locurile din Italia legate de viața și opera lui Nietzsche, deși nu întrevăd deocamdată cine mă va ajuta să ajung la Genova, Torino, Veneția, Roma și în Sicilia).

— *Studiindu-i opera, ați putut constata cât de apreciat este Nietzsche în țara sa și în lume. După o succintă prezentare a acestei evidențe, spuneți-mi cum e receptat în România? Vă întreb pentru că cei puțin avizați pun semnul egalității între unele idei ale lui Nietzsche și nazism...*

— După *Biblie*, opera lui Nietzsche are azi cei mai mulți cititori, o spun statisticile. Ce destin! Edițiile princeps ale scrierilor sale nu s-au vândut pe când trăia el, au rămas în stoc la edituri. Partea a patra din *Zarathustra* a fost editată în regie proprie doar în 40 de exemplare, în 1885. Am ținut în mână un asemenea exemplar! Un evreu, Georg Brandes, l-a descoperit pe Nietzsche și l-a numit prima oară (1888) "filozof german", nu nemții săi, pe care avea serioase motive să nu-i poată suferi. Astăzi tot evreii sunt aceia care-l denazifică și-i promovează peste tot în lume opera, după ce compatrioții săi l-au nazificat pe vremea lui Hitler.

În ceea ce privește receptarea lui Nietzsche în România, am publicat un amplu "raport" în nr. 34/2005 al anuarului internațional "Nietzsche-Studien", care apare din 1971 la Walter de Gruyter, Berlin-New York, aceeași editură care ne-a dat cea mai bună ediție critico-filologică a operei lui Nietzsche, după care se face și ediția românească de la "Hestia" lui Lucian Alexiu din Timișoara. Așa s-a-ntâmpat să fiu primul – și deocamdată singurul – român găzduit în paginile acestui prestigios Jahrbuch. Lucrurile stau cam așa: după toate probabilitățile, prima cititoare din România a lui Nietzsche a fost Carmen Sylva (prin 1875-76). A doua ar fi Elena Văcărescu, domnișoară de onoare a Reginei Elisabeta, care susține că l-a cunoscut personal pe

Nietzsche la Vallombrosa, în Italia, când a discutat cu el despre *Zarathustra*, pe care tocmai îl citea. Felul în care ea relatează episodul mă face să am serioase îndoieli în privința acestei posibile întâlniri. Dar despre asta am să revin mai pe larg, după ce voi avea toate datele necesare. Regele Carol I l-a citit și el, dar nu l-a agreat, catolicul din el respingea viziunea lui Nietzsche despre creștinism, ba chiar se simțea dator să tempereze entuziasmul lui C. Rădulescu-Motru, cel dintâi la noi care a scris, la sugestia lui Ion Luca Caragiale, o lucrare despre viața și filozofia lui Nietzsche (1896-1897) – una dintre primele cărți în Europa publicate încă în perioada când filozoful german mai trăia. Primită bine de cercurile intelectuale din România (Titu Maiorescu l-a inclus pe Nietzsche în cursul său de filozofie de la Universitatea din București, iar Nicolae Iorga a declarat că Motru l-a făcut să-i înțeleagă limpede ideile), eseu lui Motru a declanșat un interes enorm pentru scrierile lui Nietzsche, care încep a fi traduse și la noi (Liviu Rebreanu, care a tradus un capitol din *Zarathustra*, i-a mărturisit lui Mihail Dragomirescu într-o scrisoare din 1910: "Nietzsche este sufletul meu."). Totuși, pe lângă aforisme, poezii, fragmente, numai două opere importante i-au fost traduse până în 1978: două versiuni din *Zarathustra*, una de George Emil Botez, alta de Eugen Relgis, și *Anticristul* de George B. Rareș (același cu G. E. Botez). Dintre tinerii care frecventau ideile lui Nietzsche, pe lângă Lucian Blaga, Ion Barbu, Liviu Rebreanu, nu pot fi omiși Mircea Eliade, Emil Cioran, Tudor Vianu, B. Fundoianu ș.a.

Presa dintre cele două războaie mondiale reflectă o imagine în general anamorfozată a lui Nietzsche atât de adepții (Ionel Jianu, Pamfil Șeicaru, Petru Manoliu, Constantin Micu, Ieronim Șerbu etc.), cât și de adversarii săi (socialiști precum Ion Gherea sau clerici de felul lui Paraschiv Angelescu). Ca și în alte țări (în Franța îndeosebi), și în România Nietzsche era perceput de cei ce-l cunoșteau numai din auzite ca autor moral al militarismului german, antisemit și profascist, văzând în supraomul său un criminal, iar în "voința de putere" nu un principiu activ prezent în toate manifestările naturii, ci setea politică de dictatură și agresiune. La această interpretare deformată a gândirii sale au condus falsificările comise de sora sa în manuscrisele lui, edițiile neștiințifice ale scrierilor sale, dar și dorința ideologilor naștiți de a justifica filozofic (printr-un mare nume) acțiunile scelerate ale Führerului (lui Alfred

Baeumler, profesorul lui Heidegger, i se datorează mai ales slujirea unui spirit prea omenesc de omenesc, cum este cel al lui Nietzsche; în *Mein Kampf*, numele lui Nietzsche nu este amintit nici măcar o singură dată; pe vremea când Hitler a scris această carte, în 1924-26, în închisoarea din Landsberg am Lech, habar n-avea ce idei promova Nietzsche).

Mai trist însă este că denigrarea lui Nietzsche a continuat în lumea socialistă de după al Doilea Război Mondial. De pildă, în *Mic dicționar filozofic*, redactat de M. Rozental și P. Iudin, tradus din rusește în colectivul de redacție al Editurii de Stat pentru Literatură Politică, București, 1975, la p. 474 se afirmă că Nietzsche este "filozof idealist german reacționar extremist, apologet fățiș al exploatării burgheze și al agresiunii, precursor direct al «ideologilor» fasciști"; câțiva ani mai târziu (1963) se traduce la noi, tot din rusește, de M. Ciurdariu *Esența reacționară a nietzscheanismului*, apărută la Moscova în 1959 sub semnătura lui S. F. Oduv, sub ale cărui inițiale n-am aflat nici până azi cine se ascunde. Merg mai departe cu un alt exemplu: în 25-27 martie 1977 s-a ținut un simpozion la Berlin cu tema: *Friedrich Nietzsche și secolul al XIX-lea*. Unul dintre participanți, Peter Heller (din Buffalo), a susținut despre Nietzsche, "acest protofascist absolut veritabil", că este "un produs al pesimismului romantic". În cadrul discuțiilor care au urmat, i-a răspuns civilizată, contestând cu argumente că Nietzsche ar fi fost un "protofascist", Walter Kaufmann, evreu emigrat din Germania în anii '30 în SUA, cel mai bun traducător în engleză și promotor al filozofiei nietzscheene în spațiul anglofon (amănunte în Nietzsche-Studien, 7, 1978). În fine, cine dorește să cunoască poate cea mai bună carte prin care un evreu l-a recuperat pentru patrimoniul cultural universal, în contemporaneitatea noastră, pe Nietzsche, o poate face citindu-l în românește pe Yirmiyahu Yovel, fost profesor de filozofie la Universitatea Ebraică din Ierusalim, cu Hegel, Nietzsche și evreii. *O enigmă întinsecă* (Tel-Aviv, 1996), traducere din ebraică de Rodica Amel, București, 2000, o carte care spulberă așa-zisul antisemitism al sihastrului de la Sils-Maria.

Evenimentele din 1989 i-au surprins pe filozofii noștri cam nepregătiți să-l abordeze liber pe Nietzsche, cum o demonstrează *Revista de filozofie* din perioada 1990-2003: în 84 de numere se publică doar 6 articole modeste despre marele filozof. Mai repede s-au reorientat C. I. Gulian (care, în volumul său *Hegel. Tânărul Nietzsche. Mircea Eliade* București, 1992, se folosește pentru prima dată la noi de ediția Colli-Montinari în interpretarea gândirii din tinerețe a lui Nietzsche) și Ion Ianoși (cu mai multe eseuri în care face trimiteri la aceeași ediție).

Cu studii precum *Friedrich Nietzsche și cultura română interbelică* de Lucia Gorgoi (2000), *Nietzsche și muzica* de Cristina Maria Sârbu (2005), *Dincolo de binele și răul culturii (Friedrich Nietzsche)*, vol. 1, de Mircea Braga (2006), *Antichitatea în filozofia lui Nietzsche* de Gilda Vălcău (2008), ori *Dansul măștilor. Nietzsche și filozofia interpretării* de George Bondor (2008), exegeza nietzscheeană intră într-o nouă etapă la noi: cea a deschiderilor largi spre universalitate. Aș fi nesincer dacă n-aș afirma – cu bucurie! – că și traducerea operei lui Nietzsche de la "Hestia" a contribuit într-o măsură la impulsivitatea acestei exegeze. În alte spații geografice (unele apropiate) recuperarea lui Nietzsche a început cu un ceas mai devreme. Bunăoară, ca o curiozitate, Adriana Babeți, alături de un eseu despre Danilo Kis, publicat într-un "Orizont" de anul trecut, are fericita inspirație să reproducă și o fotografie a scriitorului de la a cărui naștere se împlinesc acum 75 de ani, în care acesta ține în mână o carte în limba franceză – de cine credeți? Chiar de, nu întâmplător, Nietzsche: *La généalogie de la morale*, scriere cu care, alături de *Dincolo de bine și de rău*,

trebuie începută lectura operei nietzscheene.

— În ce măsură acest travaliu v-a schimbat viața?

— Într-o foarte mare măsură: decisiv! Lui Nietzsche îi plăcea să citeze din Goethe că nu te poți plimba nepedepsit pe sub palmieri (adică un peisaj exotic îți schimbă mentalitatea). Parafrazându-l pe Goethe, Nietzsche a declarat că nu poți fi filozof fără a fi pedepsit. Eu aș spune că nu-l poți citi pe Nietzsche (și cu atât mai mult să-l traduci, traducerea fiind o lectură aprofundată), fără a fi pedepsit, fără a fi penetrat iremediabil de filozofia sa. Nietzsche era conștient de consecințele devastatoare ale ei asupra celor ce se familiarizează cu cărțile lui, care "pervertesc" gustul. "Pur și simplu – își exhibă el în *Ecce Homo* "privilegiul de scriitor" – nu mai suporti alte cărți, cel puțin pe cele filozofice" după o asemenea experiență. Astăzi, eu, care n-am putut evita acest lucru, nu mai sunt cel ce am fost când am început să-i transpun în românește scrierile: în multe privințe gândesc ca el, simt ca el, mă comport ca el, ascult de "poruncile" lui, nu de ale altora, prin el m-am găsit pe mine însumi, cel autentic (Nietzsche ar fi râs la acest cuvânt, fiindcă prin nimic nu te compromiți mai mult – spunea el în *Amurgul idolilor* – decât "prin consecvență" – vă aduceți aminte de "cantonarea în proiect"? –, "prin mersul în linie dreaptă ori plurivocul mai mic de cinci sensuri", cu alte cuvinte, "prin autenticitate"; ar fi râs, dar eu n-am putut face altfel, ca Luther ajuns în fața dieței din Worms), prin el am devenit ceea ce sunt și n-am știut că sunt așa, prin el suport mai ușor existența și mă gândesc mai detașat la moarte sau la "mica noastră nemurire", prin el am învățat să-mi iubesc propriul destin, să-l accept și să fiu convins că acesta mi se potrivește cel mai bine și că ceea ce mi s-a ntâmpnat adeseori neplăcut în viață a fost spre binele meu.

— Pentru traducerea în limba română a operei nietzscheene ați fost distins cu diferite premii în România. Le puteți enumera?

— Cu plăcere. De filiala timișoreană a URSS, căreia îi mulțumesc și-i rămân recunoscător, pot spune chiar că am fost "răsfățat", și aceasta în trei rânduri: în 1998 pentru poeziile lui Nietzsche, în 2004 pentru *Zarathustra*, iar în 2008, pentru integrala antumelor nietzscheene, premiul special al juriului. O profundă emoție și satisfacție am trăit anul acesta când domnul George Vulturescu mi-a înmănat la Satu Mare Premiul Poesis pentru aceeași ispravă: traducerea integrală a operelor antume ale lui Friedrich Nietzsche, un premiu extrem de onorant pentru mine, încât nici nu știu cum să-i mulțumesc poetului sătmărean.

— Prin cele șapte volume traduse din Nietzsche, îl aduceți în haine noi în limba română pe unul dintre marii filozofi ai omenirii. Totuși știm puține lucruri despre omul și cărturarul Nietzsche...

— Vă voi expune câteva, dar nu încerc nicidecum să-l definesc (adică să-lucid, după Kierkegaard). Nietzsche a fost un om și un cărturar exemplar. Ca om avea vocația prieteniei: pentru Wagner ar fi fost în stare să bată-n lung și-n lat Germania pentru a-i promova muzica; cu atât mai mare i-a fost suferința atunci când a trebuit să se despartă de el, fiindcă i-a trădat așteptările, la fel ca Paul Rée, Lou von Salomé și alții.

Cărturarul exemplar se vede în cititorul exemplar care a fost Nietzsche; a citit enorm, cărțile păstrate din biblioteca sa sunt adnotate, și-a făcut însemnări și excerpte din ele, a citat pasaje în propriile cărți, uneori fără a le pune între ghilimele, întrucât el le considera de notorietate evidentă, deși se înșela închipuindu-și că cititorii săi aveau aceleași lecturi ca el (sunt așa-zisele "citite ascunse" pe care sursologii nietzscheeni le identifică în prezent). Cărturarul exemplar se mai vede în scriitorul-redactor exemplar, în pregătirea minuțioasă a manuscriselor pentru tipar, în transcrierea lor pe curat, în îmbunătățirea

permanentă a textelor cu prilejul corecturilor în șpalturi, spre exasperarea tipografilor, în restaurarea textului atunci când corectorii, neînțelegându-l, îl falsificau; din păcate, el n-a mai avut timp să-și transcrie caligrafic manuscrisele rămase netipărite, încât editorii de mai târziu cu greu se descurcau în descifrarea lor și așa se face că multe lecțiuni greșite au rezistat mai mult de o sută de ani, ajungând până la noi (azi, cea mai bună cunoștință a scrisului de mână nietzschean, doamna Marie-Luise Haase, care-și petrece viața între editura din Berlin și Arhiva Nietzsche din Weimar, și cu care am o relație specială în munca mea de traducător, face cuvenitele rectificări). Cărturar exemplar însă este Nietzsche mai cu seamă prin cutezanța filozofiei sale, care – se confesează el în *Ecce Homo* –, "așa cum am înțeles-o și trăit-o eu până acum, este viața aleasă de bunăvoie printre gheturi și-n munții-nalți – cercetarea a tot ce e neobișnuit și discutabil în existență, a tot ce până acum a fost proscris de morală". Preocupat deci de lucrurile neobișnuite și discutabile ale existenței, vă dați seama că pe el nu l-au interesat sistemele filozofice, construcțiile acelea trase de păr prin care filozofia devine mai mult literatură, iar nu un răspuns realist la marile probleme ale existenței. "Toți cei ce procedează cu sistem – scrie el în "sentiința și săgeata" 26 din *Amurgul idolilor* – îmi inspiră neîncredere și mă feresc din calea lor. Voința de sistem este o lipsă de probitate." (Nae Ionescu e mai dur în această privință: sistemul "este piatra de mormânt a filozofului".) Asta nu înseamnă că ideile disparate ale lui Nietzsche nu se leagă între ele: de la *amor fati* și *supraom* până la *relativitatea moralei*, *moartea lui Dumnezeu* și *ideea veșnicei reîntoarceri a identicului*, aceste idei derivă una din alta și nu pot fi discutate decât în deplina lor coerență.

— Din păcate sau din fericire, depinde cum privești lucrurile, încă nu se poate spune că traducerea Dvs. este integrală. Ce-i mai trebuie?

— Traducerea integrală în românește (și în alte limbi străine) a scrierilor lui Nietzsche n-o vom putea avea înainte de încheierea editării complete a lor în limba germană la Walter de Gruyter, eveniment estimat a se întâmpla peste vreo 8-9 ani. E vorba de ediția mare a *operei* sale: *Nietzsche Werke. Kritische Gesamtausgabe* (cu sigla KGW) și de cea a *scrisorilor* sale: *Nietzsche Briefwechsel. Kritische Gesamtausgabe* (KGB), aceasta fiind terminată, dar nepublicată decât parțial, din lipsă de fonduri (s-au publicat până acum toate scrisorile de la și către Nietzsche, urmând a se tipări și cele dintre terțe persoane care fac referiri la Nietzsche). Giorgio Colli și Mazzino Montinari, pentru a pune cât mai repede la îndemâna celor interesați operele antume, cât și o selecție din cele mai însemnate fragmente postume ale operei nietzscheene, au scos pe

piață, la aceeași editură, o ediție în 15 volume: *Friedrich Nietzsche: Sämtliche Werke. Kritische Studienausgabe in 15 Einzelbänden* (KSA), iar din corespondență, 8 volume, cu toate scrisorile expediate de Nietzsche: *Friedrich Nietzsche: Sämtliche Briefe. Kritische Studienausgabe in 8 Bänden* (KSB). Traducerea mea care vizează numai opera filozofică și poetică, nu și scrisorile, are la bază KSA. Mă bucur că am reușit să traduc operele antume integral; în curând voi aborda postumele, dar, probabil, nu începând cu volumul 8, ci cu volumele 13-14 (12-13 din KSA), care conțin în ordinea și autenticitatea din manuscrisele lui Nietzsche fragmentele din care s-au editat neștiințific de către Elisabeth Förster-Nietzsche cele două ediții ale *Voinței de putere*.

— În același timp sunteți și redactor-șef adjunct la revista "Banat" din Lugoj. Nu vă risipiți? Sau aveți nevoie de o relaxare după încheierea unui efort de lungă durată? Sau, pur și simplu, este altceva.

— Da, este altceva! În ciuda faptului că mi-am ținut multă vreme înaintea ochilor, în cabinetul meu, o foaie pe care scrisesem cu litere de-o șchioapă horațianul *Beatus ille qui procul negotiis* și visam (visez și acum!) să mă retrag departe de mulțimi, în pustie, unde să-mi regăsesc liniștea sufletească, ataraxia aceea la care aspirau filozofii greci, n-am putut și nu pot să nu mă implic în "trebile" cetății. Parcă aud și eu, ca Socrate, o voce care mă îndeamnă la asta. Glasul auzit de filozoful din Atena se împotriva unei asemenea implicări ("dacă eu m-aș fi apucat să mă ocup de treburile publice – spune el în *Apărarea* sa –, de mult aș fi pierit fără niciun folos, nici pentru voi, nici pentru mine"), știam asta, dar eu n-am urechi pentru toată înțelepciunea lumii. Tinerețea este risipitoare, dar se vede că nici bătrânețea nu-i mai prudentă. Nu fac, domnule Crișciu, numai "prostia" de-a lucra la o revistă, ci și pe aceea de a colabora la multe alte publicații și de a participa la tot felul de inițiative culturale seducătoare. Totuși, dacă nu mă pot retrage fizic în pustie, nimic nu mă oprește, chiar atunci când fac băi de mulțime, să mă refugiez în sihăstria din mine, "dincolo de bine și de rău", singur sau în doi, cu Nietzsche, așezați pe-o piatră și tăifăsuind despre gastronomie, vegetarianism, cerul alcionic al Nisei, etern-femininul și etern-nebunia, fiziologie, fidelitate față de pământ, viață și instinct, despre moartea zeilor, veșnica reîntoarcere, muzica Sudului, tânguirea Ariadnei, supraomul lui Zarathustra, *amor fati*, minciuna poetică, despre morală, ditirambii și filozofia lui Dionysos, care afirmă viața, despre naivitatea lui Isus, Kant, Schopenhauer *et hoc genus omne* și câte și mai câte.

Interviu realizat de
TITUS CRIȘCIU

MARIO VARGAS LLOSA ȘI ADEVĂRUL TRAGIC AL VIETII

VLADIMIR TISMĂNEANU

Mario Vargas Llosa, recentul laureat al Premiului Nobel pentru literatură, este nu numai un formidabil romancier, dar și un eseist de mare forță, interesat, așa zice chiar fascinat, de pulsul ideilor în lumea de azi. În cartea sa de eseuri tradusă în engleza sub titlul *Making Waves* (Farrar, Straus and Giroux, 1996) sunt incluse texte despre Marx, Camus, Sartre, Simone de Beauvoir, Bunuel, Faulkner, Fernando Botero, despre Sendero Luminoso și Nicaragua sandinistă, despre invazia Cehoslovaciei în 1968 și multe alte teme de maxim interes. Este publicată în volum scrisoarea adresată de Vargas Llosa în 1971 lui Haydée Santamaria (fosta luptătoare de guerrillă devenită demnitară de vârf a regimului comunist, care avea să se sinucidă în 1980), în care își anunță ruptura cu tirania castristă ca ripostă la prigoana declanșată împotriva scriitorului disident Heberto Padilla.

Despărțirea scriitorului peruvian de utopia absolută și absolutistă de sorginte marxistă începuse, de fapt, în august 1968 când, în dezacord cu Fidel Castro și atâția intelectuali stângiști din America Latină, condamnase intervenția militară din Cehoslovacia, suprimarea experimentului "socialismului cu chip uman" de către exponenții socialismului tancurilor. Mario Vargas Llosa nu a renunțat la idealul justiției sociale, însă a înțeles că aceasta este o simplă himeră în absența libertăților politice. În consens cu Camus, el susține moralitatea limitelor, ideea că nu scopul scuză mijloacele, ci invers, că utopiile sunt indispensabile când vreme sunt relative și se mențin în domeniul imaginației, deci nu se transformă în rețete pentru subjugarea și înjosirea individului. Liberalismul lui Mario Vargas Llosa este unul al lucidității, al modestiei epistemice și al decentei.

Adversar al oricărui despotism, el nu și-a limitat criticile la Castro, Ortega, Chavez ori Evo Morales. Indignările lui Vargas Llosa nu sunt selective. Despre generalul Augusto Pinochet a scris în termeni la fel de duri, numindu-l "un ucigaș și un hoț." Critica radicalismului de stânga este pentru Vargas Llosa incompletă, dacă se ignoră obscurantismul autoritar al diversilor *caudillos* de dreapta. Săptămânalul *The Economist* din 16 octombrie 2010 are dreptate când scrie: "... Vargas Llosa nu e doar cel mai desăvârșit scriitor al Americii Latine, ci și un gânditor care luptă pentru democrație, pentru economia de piață și pentru libertatea individuală."

Reiau aici câteva din ideile eseului despre Isaiah Berlin, unul dintre cei mai influenți gânditori liberali ai timpurilor noastre. Volumul lui Berlin, *Cinci eseuri despre libertate*, va apare în curând în

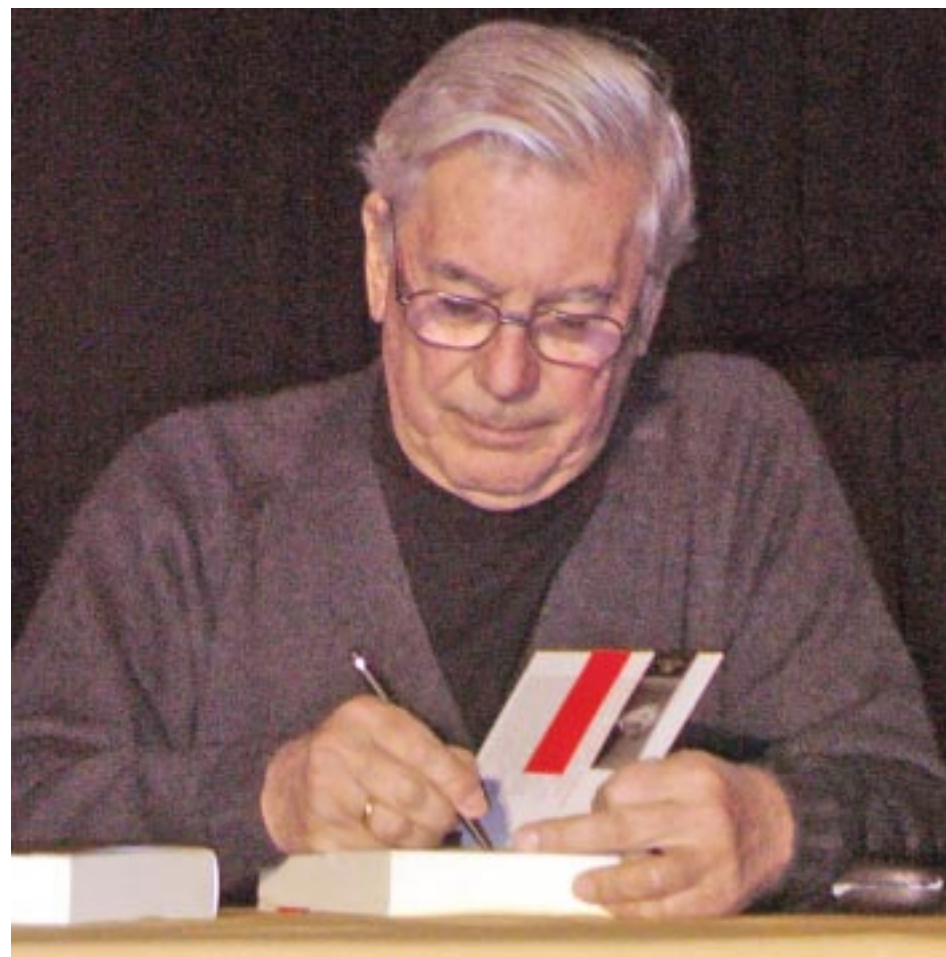
colecția "Zeitgeist" de la Editura Humanitas.

Aș mai adăuga că reproșul admirativ care străbate finalul acestui eseu a fost formulat înaintea publicării cărții lui Isaiah Berlin, *The Crooked Timber of Humanity*, în care ilustrul gânditor britanic se ocupă exact de zona "întunecată" a spiritului modern, de variile încarnări ale romantismului politic și de revolta împotriva raționalismului, scientismului și pozitivismului. În acea carte, Berlin apare mult mai puțin optimist, mai puțin devotat serenității iluministe decât în volumele sale anterioare. Când privește chestiunea a ceea ce se cheamă progres, nu voi uita rândurile Nadejdei Mandelstam, care spunea că Osip Mandelstam avea doar cinci ani când a auzit acest cuvânt, "progres", și a izbucnit în plâns. Cei care luăm în serios lecțiile veacului al XX-lea știm de ce.

Pentru Vargas Llosa, Isaiah Berlin este "un filosof «reformist», un apărător al suveranității individuale convins deopotrivă de necesitatea schimbării și a progresului social, ca și de inevitabilele concesii pe care acesta din urmă le impune celei dintâi. El vede în libertate o întreprindere alternativă pentru indivizi și națiuni, deși este conștient de obligațiile pe care condițiile economice, culturale și politice le impun acestei opțiuni pentru libertate și este un apărător al «pluralismului», deci al toleranței și al coexistenței diferitelor idei și forme de viață, precum și un adversar hotărât al oricărui despotism, fie el intelectual ori social."

Scrie în continuare Vargas Llosa despre ruptura sa personală cu dogmele redemptiv-revoluționare: "Acum câțiva ani, mi-am pierdut gustul pentru utopiile politice, acele apocalipsuri care făgăduiesc să aducă raiul pe pământ: știu acum că ele conduc de obicei spre injustiții la fel de serioase precum acelea pe care doresc să le îndrepte. De atunci, am ajuns la concluzia că buna-socotință este cea mai valabilă dintre virtuțile politice. Citindu-l pe Isaiah Berlin, am ajuns să văd un lucru pe care până atunci îl intuiseam doar confuz. Anume faptul că progresul real, deci cel care a erodat și demolat practicile și instituțiile barbare care fuseseră sursa unor infinite suferințe pentru oameni și care a întemeiat relații și stiluri de viață mai civilizate, a fost întotdeauna realizat printr-o aplicare parțială, heterodoxă și deformată a teoriilor sociale."

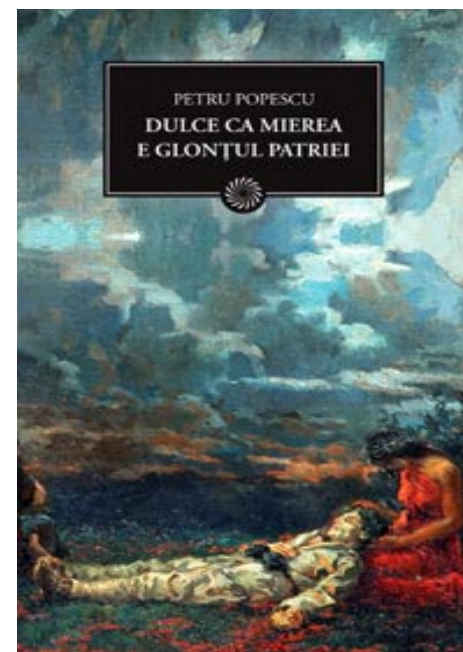
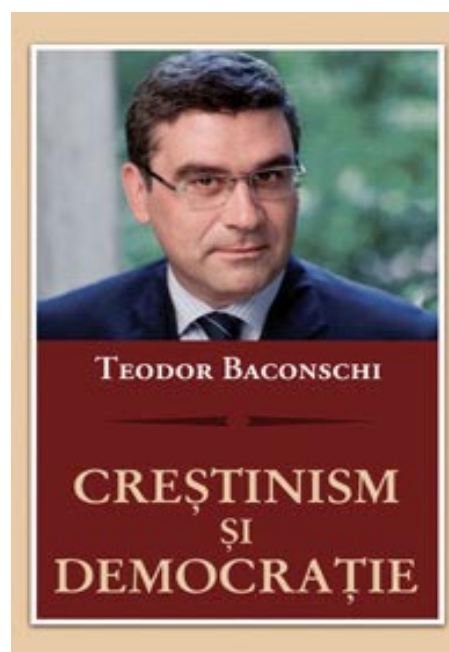
Dintre autorii pe care i-am citit în ultimii ani, Isaiah Berlin este cel m-a impresionat cel mai puternic. Opiniile sale filosofice, istorice și politice îmi par iluminante și instructive. Cu toate acestea, am sentimentul că deși puțini oameni în vremurile noastre au văzut într-un chip

la fel de pătrunzător ce este viața — viața individului în societate, viața societăților în timpurile lor, impactul ideilor asupra experienței cotidiene — există o întreagă altă dimensiune a omului care nu apare în această viziune, ori apare doar în chip pasager: dimensiunea pe care Georges Bataille a descris-o mai bine decât oricine altcineva. Este lumea non-rațiunii care uneori orbește și ucide rațiunea; lumea incoștientului care, în chipuri întotdeauna neverificabile și dificil de detectat, impregnează, orientează și uneori subjugă conștiința; lumea acelor instincte obscure care,

în moduri neașteptate, țâșnește brusc spre a intra în competiție cu ideile și adeseori le înlocuiește ca o formă de acțiune și poate chiar distruge ceea ce aceste idei au edificat. Nimic nu poate fi mai îndepărtat de lumea pură, senină, armonioasă, lucidă și sănătoasă pe care o propune Isaiah Berlin despre ființa umană decât această concepție sumbră, confuză, suferindă și înverșunată a lui Bataille. Și totuși, bănuiesc că viața este probabil ceva care îmbrățișează și combină acești doi inamici într-un singur adevăr, în deplina lor incongruență" (pp. 146-147).

NOU la CURTEA VECHE

ÎNTREBĂRI VECHI, RĂSPUNSURI NOI

ALEXANDRU BUDAC

Constat cu îngrijorare că și astăzi, la douăzeci de ani după căderea regimului comunist, încă se mai predă în școli și facultăți istoria pe care am studiat-o eu. Cea mai mare parte a elevilor și studenților din România secolului XXI, dacă nu au norocul să întâlnească un profesor luminat, învață tot povestea cu originile noastre pure daco-romane, aud aceleași bazaconii naționaliste despre Transilvania, nu știu să recunoască otrăvitorul antisemitism românesc și cred în continuare mantra protocronistă ce ne spune că "suntem aici de două mii de ani". Chiar dacă nu am competențe de istoric, nu ezit nici un moment, ori de câte ori întâlnesc tineri – pentru îndoctrinații bătrâni nu se mai poate face nimic – care îmi recită ineptiile menționate, să le recomand lucrările a doi autori nonconformiști, de un sculptor discernământ: Neagu Djuvara și Lucian Boia. Știu că mai sunt și alți istorici, foarte puțini, din păcate, imuni la mitologia națională din "Epoca de Aur", însă pe aceștia doi îi citesc constant de mai multă vreme, iar cărțile lor mă entuziasmează de fiecare dată. Deși aparțin unor generații diferite și au temperamente deosebite, Neagu Djuvara și Lucian Boia dovedesc în fiecare carte că analizele istorice se pot face cu fler și stil, că speculația elegantă e adesea benefică, nu doar indispensabilă informației documentare, și că erudiția, oricât de spectaculoasă, trebuie însoțită de creativitate. Doar când cercetătorul deschide noi posibilități de interpretare, doar când relativizează inteligent miturile și solemnitățile artificiale, doar când acceptă că există adevăruri mărunte, nu o singură variantă (politic) corectă, exhaustivă, istoria devine captivantă și ne poate ajuta să înțelegm mai bine prezentul.

În *Tragedia Germaniei. 1914-1945*, Lucian Boia își propune să mai dărâme un mit. De data aceasta e vorba de așa-zisa predispoziție germană pentru derapaje expansioniste și politici de extrema dreaptă. Deși de mici dimensiuni și foarte concentrat, eseul rămâne cât se poate de provocator și, după cum însuși autorul precizează de mai multe ori, demersul se înscrie într-un trend istoriografic actual menit nu a exonera Germania de responsabilitățile privitoare la nenorocirile din cele două conflagrații mondiale, ci de a identifica în ce măsură pot fi trase la răspundere și celelalte țări occidentale împreună cu Rusia, întrucât vremea verdictelor de tip maniheist pare, în fine, să apună.

Metoda lui Boia pornește de la acceptarea existenței unei înălțări de evenimente nefericite, unele absolut anoste, de la studiul minuțios al unor contexte culturale, sociale, politice extrem de complexe, cu consecințe imprevizibile pe termen lung. Deși construcțiile contrafactuale – de tipul "Ce s-ar fi întâmplat dacă Hitler nu ajungea la putere în 1933 ?" – constituie o tentație permanentă de-a lungul argumentării, istoricul nu se lasă sedus de speculația senzationalistă și se concentrează doar asupra faptelor concrete, cât mai multe cu putință, astfel încât imaginea finală să aibă cea mai bună rezoluție.

Acest tip de cercetare nu este specific doar istoricului. Desigur, fiecare om de știință folosește instrumentarul specific domeniului său, dar interferențele transdisciplinare permit apariția unor afinități ce se manifestă nu atât la nivel conceptual, cât în schimbarea perspectivelor. Proceselor mărunte, parametrilor variabili, factorilor determinanți ușor de trecut cu vederea, epifenomenelor, mecanismelor oarbe cu un comportament imprevizibil li se acordă deja de câteva decenii bune o atenție tot mai mare. Teoria haosului, obiectele fractale, ipoteza multiversurilor, teoria evoluționistă perfecționată de geneticienii zilelor noastre intră în aceeași

categorie. De asemenea, epistemologia contemporană, științele cognitive resping explicațiile monocauzale în descrierea fenomenelor mentale. S-a dus vremea inconștientului colectiv jungian, dar și a teoriilor potrivit cărora de o anumită reacție a aparatului psihic poate fi făcut responsabil un modul neuronal precis. Altfel spus, științele acceptă tot mai detașat imprevizibilul, incertitudinea, incompletitudinea, căci, de multe ori tocmai acestea își dezvăluie virtuți nebănuite în cercetare. Iată că nici istoricul nu mai caută un singur răspuns dilemelor sale. Cu cât un eveniment este mai versatil, cu cât unghiurile din care el poate fi abordat se înmulțesc, cu atât câmpul explicativ devine mai generos.

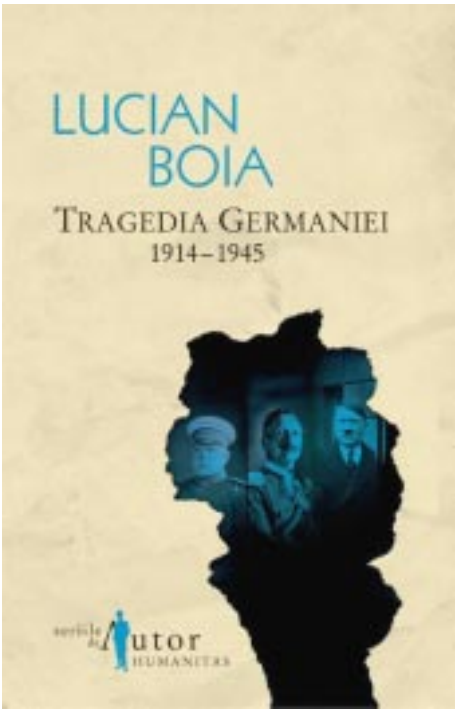
Lucian Boia constată că noile tendințe de reevaluare a vinovăției Germaniei pentru războaiele veacului trecut provin tocmai de la foștii adversari înverșunați, francezii. De altfel, eseul se deschide cu o bine-venită comparație între modelul german și modelul francez de constituire a națiunii. În primul caz, criteriul etnic are întâietate. Limba și cultura împărtășite sunt fundamentale pentru consolidarea identității. Tocmai de aceea, sistemul politic german instaurat la 1871 viza un spațiu geografic imens și era un amestec straniu de orânduire feudală și valori democratice. În această alcătuire pestriță ar putea fi găsită, potrivit viziunii tradiționale asupra destinului politic al Germaniei, una dintre sursele catastrofei de mai târziu. Limba constituia un criteriu și pentru modelul francez, însă aici era totuși hotărâtoare aderarea la valorile republicane. Criteriul etnic conta mai puțin. În Franța, statul național "este un rezultat la care s-a ajuns printr-o politică activă și insistentă de omogenizare culturală."

La o primă analiză, modelul francez pare mai democratic și mai eficient decât celălalt, însă Lucian Boia, deși admite valabilitatea verdictului, consideră că este o greșeală să cauți originile nazismului în conservatorismul vechiului Imperiu German. Nazismul e caracterizat drept "un fenomen revoluționar" cu o evoluție strict legată de mișcarea socialistă din Germania începutului de secol XX (adică o Germanie democratică). Boia se alătură astfel acelor istorici – și, aș adăuga, politologi și filozofi politici – care, în ciuda modelelor ideologice din mediile academice și nu numai, au curajul să spună, dar și argumentele să demonstreze că fascismul are trăsăturile unei mișcări de stânga. Pe de altă parte, autorul nu uită să precizeze că sistemul democratic nu a ferit Franța de tentația totalitară, în timpul celui de-al Doilea Imperiu al lui Napoleon III sau în timpul regimului de la Vichy.

După ce demonstrează că Germania nu a avut, la finele veacului al XIX-lea, tendințe expansioniste mai puternice decât celelalte mari puteri, și după combaterea "tezei Fischer" (de la numele istoricului Fritz Fischer), potrivit căreia tot ce s-a întâmplat în "politica postbismarckiană" a fost produsul unui plan teutonic pus la punct în cele mai mici detalii, autorul dedică câteva capitole pasionante împrejurărilor ce au condus la izbucnirea Primului Război Mondial. Bălbăieli politice, interese balcanice, erori de raționament, carențe diplomatice, personaje obscure sunt aduse de Lucian Boia în prim-plan pentru a ne reaminti, cam așa cum proceda, dar cu mijloacele literaturii, Stefan Zweig în *Orele astrale ale omenirii*, că istoria se scrie cu gesturi mărunte, uneori de-a dreptul neșabuite.

Punctul sensibil al cărții îl constituie capitolele dedicate rasismului și antisemitismului german și, mai cu seamă, "Soluției finale". Pentru că Holocaustul a fost consecința atroce a politicii naziste, rasismul și antisemitismul rămân adesea legate strict de numele lui Hitler și de sinistrul său acoliți. Documentele invocate de Boia sunt însă o dovadă pe cât de sumbră și îngrijorătoare,

pe atât de irefutabilă că aceste două concepții erau predominante în Occident, în Europa Centrală, în Rusia, dar și în Statele Unite ale Americii. Eugenia, discriminările pe criterii etnice, puritatea și superioritatea rasiale susținute de teoriile biologice ale vremii erau, la începutul secolului trecut, mai puțin frecventate de germani decât de britanici ori americani (de altfel, Statele Unite, patria corectitudinii politice, s-au arătat în general puțin dispuse să vorbească despre propriile politici fasciste promovate și aplicate "acasă" imediat după prima conflagrație mondială). Relațiile dintre germani și evrei se vor denatura în timpul Republicii de la Weimar, însă factorii determinanți ai acestei deteriorări sunt, în opinia autorului, mai cu seamă economici și sociali, iar ascensiunea lui Hitler și a partidului său, cărora nimeni nu le-a anticipat succesul, rămân, incontestabil, una dintre cele mai crude lovituri ale istoriei. Analiza tragediei Germaniei ne propune o versiune cel puțin tulburătoare: "Obsesia antisemită a nazismului nu poate fi interpretată drept continuare și amplificare a unei tradiții antisemite specific germane. Paradoxul german stă în faptul alunecării dinspre un antisemitism limitat (sub nivelul 'mediu' al antisemitismului european), la un antisemitism extrem. E o logică aparent bizară, și totuși o anumită logică. Fenomenele istorice se derulează adesea în tandemuri contradictorii. În societatea germană, tocmai fiindcă n-a existat un atisemitism masiv care să le bareze drumul, evreii au ajuns să ocupe poziții centrale, chiar la vârf în anumite domenii. Se asimilasera în bună măsură, dar nu până la contopirea deplină. E o situație periculoasă atunci când se caută un 'țap ispășitor'. 'Celălalt',

aflat în inima cetății și prezentând mai puține semne vizibile de alteritate, poate fi perceput ca un adversar mai primejdios decât un potențial inamic îndepărtat sau ușor de identificat. Evreii aveau să fie excluși tocmai fiindcă se integraseră prea bine. Aveau să plătească pentru succesivele eșecuri ale Germaniei, de la înfrângerea din 1918 până la Marea Criză din 1929-1933."

Sper că Lucian Boia va dezvolta într-o lucrare viitoare concluziile sale formulate în acest eseu captivant și concis.

Sărbătoarea străzii istorice Mercy

Programul Sărbătorii străzii istorice Mercy (proiect de turism cultural)

11.00 - 11.45 Clădiri istorice, prezintă ghidul și istoricul Ioan Hategan
12.00 - 13.30 Amfiteatrul străzii, prelegeri:
prof. univ. dr. Otilia Hedeșan (antropolog), prof. univ. dr. Victor Neumann (istoric)
13.00 - 17.00 Pictura străzii, ateliere de creație ale studenților de la Facultatea de Arte Plastice
13.30 - 14.30 Muzica străzii cu Salonul de Muzică (elevii de la Liceul Vidu și formația Percutissimo (Facultatea de Muzică))
14.30 - 16.00 Literatura străzii – maraton de lecturi literare.
16.00 - 17.00 Teatrul străzii cu Teatrul de păpuși Merlin.

Parteneri media: TVR Timișoara, Radio Timișoara, Radio Campus, Adevărul de seară, revista Orizont, publicația Timișoara

Parteneri oficiali: Primăria municipiului Timișoara, Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, Facultatea de Arte și Design, Liceul de Muzică Ion Vidu, Colegiul Național CD Loga, Asociația Culturală CamenArs, Asociația Camarila culturală.

REPERE SENINE

CLAUDIU T. ARIEȘAN

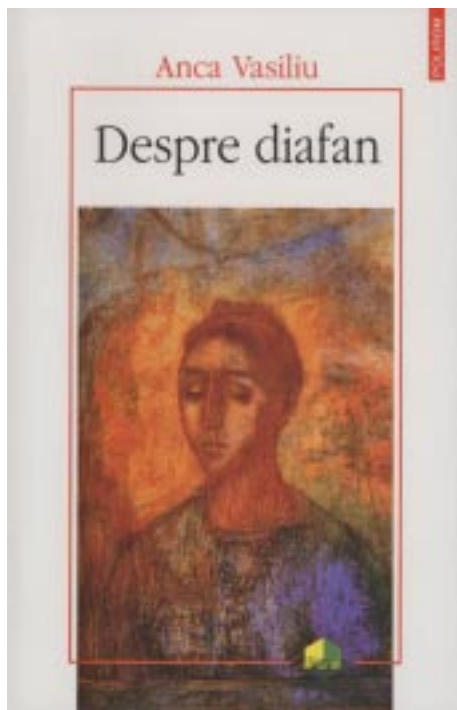
(I) Hazul de necaz a fost dintotdeauna o modalitate a românului de a transfera lucruri altminteri apăsătoare și grave într-o zariște a suportabilului cotidian. Nu altfel gândesc alcătuitoarii poznași ai cenaclului timișorean "Ridendo", majoritatea oameni foarte serioși la locul de muncă dar capabili de tonice surâsuri compensatorii în pauzele de *loisir*. Așa stau lucrurile cu antologia de amuzante catrene ***Studenti(me)a văzută de epigramiști***, îngrijită de Ionel Iacob-Bencei, Editura de Vest, Timișoara, 2010, 135 p. și izvodită la propunerea colegului cenaclist Ștefan Buzărnescu, distins universitar și aprig analist al bovarismelor societății autohtone. Această a doua ediție, cu peste o sută de autori antologați, vine augmentată după șapte ani de la prima ei apariție și poartă avizul entuziast al președintelui Uniunii Epigramiștilor din România, George Corbu. Cartea mai e îmbogățită cu excelențe caricaturi semnate de Sopi și cu grupări ale unor selecte "picături de înțelepciune" antice și moderne. Iar la clasică întrebare "de ce scriem epigrame?" același "fiu nelegitim al hazului de necaz", cavalerul sociolog Ștefan Buzărnescu ne răspunde concis: "Azi, când nu ne mai e teamă, / Spunem lumii ca să știe: / Fiindcă noi trăim o dramă / Vrem mai multă comedie".

(II) La fel de tonice și degajând așijderea umor compensator de aleasă calitate sunt succintele crochiuri memorialistice aparținând medicului timișorean **Francisc Schneider, *Copilărie sub trei cârmuiri (evocări mozaice)***, "Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2009, 80 p. Cunoscutul profesor de fiziologie de la Facultățile de Medicină din Timișoara și Arad ne livrează ca un alt Hector Malot sau, mai degrabă, precum Șalom Alehem crâmpoie din vremurile îndepărtate ale copilăriei eterne printr-o luptă afectiv-ironică ce atenuază tragediile istorice și le face cu atât mai pilduitoare pentru contemporanii mai tineri ce au fost scutiți de ele. Genealogia și-o face, desigur, pornind de la protopărințele Adam, ajungând până la importanta, pentru el, stradă XII, care nu este celebra XII Avenue new-yorkeză ci ulița din comuna-i natală Fratelia sau Chișoda Nouă. Momente cruciale din cronologia urbei și țării, cum ar fi inaugurarea catedralei mitropolitane în prezența regelui Mihai, reforma monetară și cea educațională sunt alert și concis prezentate în acest volumaș delectabil și original.

(III) Cu aceleași afinități selective și profund constructive se prezintă sinteza directorului Institutului de Gestalt Therapy din Tel Aviv **Lenny Ravich, *Terapia prin râs. Un lucru amuzant întâmplat pe calea spre iluminare***, trad. Ana Sârghiuță, pref. Carmen

Bayer, Editura Herald, București, 2010, 222 p. Pe lângă o colecție savuroasă de parabole clasice, anecdote, întâmplări personale și dictoane comice, acest *best-seller* tipic american susține teoria râsului vesel ca adjuvant în vindecarea unor maladii grave, deci ca parte din recent formulată medicină integrală ori medicină a stilului de viață (vezi povestea autobiografică a medicului degizat în clown Patch Adams, narată filmic de Robin Williams în 1998). Ca moduri de viață, umorul și optimismul generic constituie veritabile călătorii spirituale, crede autorul, și el însuși ne invită la o atare investigație surzătoare în lumea pozitivă și melioristă a comicului de calitate: "să-ți trăiești viața ca un joc îți poate da foarte multă tărie" sau, altfel spus, "să nu crești mare. Privește lumea prin ochii unui copil". Vorbele lui Albert Einstein sunt doar unele dintre multele alternative ce pot marca, dacă sunt bine digerate și asimilate, un debut fericit într-o viață mai senină și mai sănătoasă: "Lumea poate fi văzută în două feluri: nimic nu este un miracol. Totul este un miracol". Sau cum susține Tim Robbins în *Still life with woodpecker*: "Nu este niciodată prea târziu să ai o copilărie fericită".

(IV) Luminoasă la propriu, ca temă și tratare, ni s-a părut cartea elaborată de **Anca Vasiliu, *Despre diafan***, trad. Irinel Antoniu, pref. Jean Jolivet, Polirom, Iași, 2010, 383 p. Fosta cercetătoare la Institutul de Istoria

Artei al Academiei Române s-a stabilit de două decenii în capitala Franței, lucrează la C.N.R.S și predă la Paris IV Sorbona unde și-a susținut și doctoratul. Avem în față varianta ușor remaniată a memoriului tezei respective, ce caută să "exprime filosofic însoțirea privirii cu gândul". Și asta deoarece diafanul nu e "nici corp în sine, ca aerul, nici calitate particulară a unui corp transparent", ci nume de împrumut pentru lumină. Descrierea sistematică a noțiunii colaționează date din domeniile istoricului doctrinelor fizicii, esteticii și cosmologiei, trasarea doct fenomenologică atingând fruntariile dintre imanent și transcendent. Curat "știință inefabilă și sinteză epică" ar fi zis G. Călinescu, comentariul întortocheat al unor dificile texte aristotelice (*De anima*) sau platoniciene prin filieră medievală putând face deliciu oricărui îndrăgostit de arcanale cunoașterii ponderabile, cu oarece greutate adică. Un demers cultural de bun calibr european, o lucrare sensibilă despre sensibilitate care totuși nu face nici o clipă rabat probității științifice, în sfârșit, un opus cu care inteligența autohtonă se poate liniștită mândri.

UN JURNALIST NĂSCUT, NU FĂCUT!

CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

1999 – NATO, Iugoslavia, război. TVR are un corespondent la Belgrad. Nu e, de altfel, singura televiziune din România care acoperă mediatic conflictul din țara vecină. Corespondentul televiziunii publice obține însă, în premieră pentru un jurnalist român, un interviu cu Arkan – personaj de mare forță al conflictului iugoslav, dar și ins acuzat – cu temei - de terorism. Interviu obținut atunci este nedifuzat nici până astăzi de TVR.

2005 – Antena 1 reușește să trimită un reporter special în Jamahiriya Libiană. Mu' ammar al Gaddafi, controversatul președinte al acestei controversate țări, acceptă să ofere un interviu trimisului special al postului privat de televiziune din România. Interlocutorul reporterului roman este, în genere pentru un jurnalist, foarte prețios întrucât e foarte zgârcit și capricios cu presa. Interviu e gata preparat să intre pe post – ceea ce se și întâmplă, dar nu înaintea unui reportaj despre pisici și, în tot cazul, ca ultim "material" în *Observer*. Un amănunt: reporterul de la Antena 1 e același cu fostul trimis al TVR în Iugoslavia care a realizat, doar pentru arhiva televiziunii publice după câte se pare, un interviu cu un personaj cheie al conflictului iugoslav.

Irak, mai 2005. Ca jurnalist, trebuie să fii puțin apucat ca să stai și, mai mult, ca să transmiți "la foc automat", săptămîni în șir, reportaje dintr-un loc în care se dezlănțuise iadul pe pămînt. A existat un reporter special roman care a făcut asemenea transmisiuni – un ochelarișt oarecum slăbuț care povestește la cinci ani distanță, între altele, că "dată fiind apetența publicului român pentru subiecte ușoare, vă imaginați că ele s-au regăsit întotdeauna în partea a doua a buletinelor de știri". E vorba – coincidentă! – din nou despre reporterul special prezent în cele două scene rezumate mai sus.

Așadar, trei povești în care finalitatea actului jurnalistice se consumă sau în anonimat (arhive) sau în marginalitate (final de jurnal de prime-time sau partea a doua a buletinelor de știri). În fond, de ce ar conta așa de mult? Nu li s-a mai întîmplat și altora? La urma urmei, nu orice știre sau orice interviu pot prinde "prima pagină" ori, cu atît mai puțin, deschiderea de jurnal sau de ediție. De altfel, dacă ar fi fost să lungesc inventarul început mai sus, aș mai fi putut adăuga, chiar din biografia aceluiași reporter, momente jurnalistice – comparabile ca tensiune și miză cu cele trei rezumate mai înainte – care au beneficiat de un tratament editorial similar. Care e, atunci, problema?

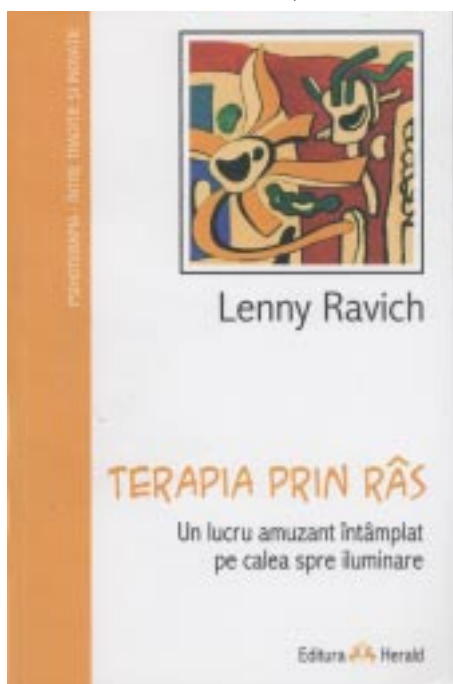
E, de fapt, una mare. Ochelariștul oarecum slăbănog despre care povestesc aici –a propos, a devenit relativ curînd tătic și are și un blog – e Adelin Petrișor. Cele trei momente rezumate mai sus sînt relateate/rememorate într-o carte în care sînt adunate zece asemenea povești de război. "Războaiele mele" (Polirom, 2010) – o carte scrisă cu mult talent (Andrei Pleșu, unul dintre cei care o recomandă explicit: "o veți citi, adesea, cu răsufierea tăiată") care vorbește despre **performanță** și despre **curaj**. Nu e puțin – e enorm! Oriunde într-o lume așezată și decentă, abilitatea de a face performanță (inclusiv performanță jurnalistică) și puterea de a îndrăzni așa de mult sînt recunoscute, răsplătite și apreciate. În România (nu doar mediatică), performanța și curajul sînt, de multe ori, arhivate sau exploatare "în partea a doua" sau după un reportaj despre pisici, gîndaci sau țînțari, la "și altele". De altfel, acest mod de a "edita" prioritățile – promovînd false priorități și anulîndu-le sau marginalizîndu-le pe cele reale – vorbește apăsător despre un spațiu public profund deformat și deraiat. Particular, pentru presă, încercarea de a reveni la normalitate și decență va fi semnalată atunci cînd genul de performanță și lecția de curaj propuse de Adelin Petrișor vor fi, pe agenda mediatică, **mereu** în față. Repet: mereu și nu accidental!

Adelin PETRIȘOR, *Războaiele mele*, editura Polirom, 2010

GHEO ÎN IRLANDA

În luna octombrie, la editura The Stinging Fly din Irlanda a apărut antologia de povestiri *Sharp Sticks, Driven Nails*, realizată de Philip O Ceallaigh, autor irlandez care trăiește în prezent la București și a publicat la Editura Polirom două volume de proză: *Și dulce e lumina* și *Însemnări dintr-un bordel turcesc*.

În cuprinsul volumului a fost inclusă și povestirea autorului timișorean Radu Pavel Gheo *Trucaje* (în engleză *Fake*), preluată din volumul de proză scurtă *Numele mierlei*, apărut la Editura Polirom în 2008.

CÂINII ROMANTICI ȘI LUMEA NOUĂ GRĂȚIELA BENGA

Dacă piața de carte românească ar funcționa firesc, Marin Mălaicu-Hondrari ar fi un nume cunoscut de toți iubitorii de literatură. Despre poemele din *Zborul femeii pe deasupra bărbatului* (Editura Eikon, 2004) nu s-a vorbit îndeajuns. Obținuse Premiul pentru Debut al Uniunii Scriitorilor, filiala Cluj, însă, din pricina unei difuzări cvasiinexistente, cartea a rămas necunoscută publicului. Nici *Cartea tuturor intențiilor* (Editura Vinea), romanul publicat doi ani mai târziu, nu s-a bucurat la ceasul apariției de apreciere convenită. Abia ediția a doua, de la Cartea Românească (2008), a atras atenția ca o răvășitoare proză despre sinucidere și moarte. Dar și despre un anume fel de a trăi, așa adăuga. Căci nu numai sinuciderea este tema principală a cărții, ci și supraviețuirea prin scris. Prin dragoste de literatură. Ofertele morții pot fi refuzate, sistematic, în mai multe feluri.

În mai multe feluri se poate și povesti – pare să indice de la bun început *Apropierea* (Cartea Românească, 2010), cel de-al doilea roman al lui Marin Mălaicu-Hondrari. Afirm fără șovăială că, fără a fi o construcție perfectă, *Apropierea* e una dintre cele mai bune cărți ale anului. Impune un prozator, o viziune, un stil. Romanul absoarbe ceva din straniețea care învăluie *Cartea tuturor intențiilor*, așa cum preia și profilul unui personaj ori intarsiile biografice ale autorului. Însă mai presus de toate, proza lui Marin Mălaicu-Hondrari poartă, pe toate paginile ei, pecetea rafinamentului poetic. Ați citit corect: rafinament poetic – care nu diluează suspansul, nu micșorează ritmul narativ și nici nu provoacă acrobații stilistice. E la locul lui, aiuritor de firesc, deși cititorul ridică o sprânceană și se întreabă cum de e posibil acest lucru., într-o poveste bine înrădăcinată epic și seducător ramificată.

Povestea din *Apropierea* pornește, de fapt, dintr-o despărțire și crește mai apoi printr-o succesiune de îndepărtări care șterg (sau nu) distanțele. Sunt șase voci din ale căror confesiuni se încheagă povestea, doi bărbați și patru femei, mărturisind iubiri, singurătăți și aventuri, în secvențe care reordonează sensul trecutului și pârghiile timpului ce va veni. Prin aportul său confesiv, cel mai important dintre protagoniști este Adrian, poet bistrițean care pleacă în Spania pentru a învăța limba lui Cortázar. Îl găsim paznic de noapte al unui parc cu mașini second-hand, lucrător pe o podgorie, șofer de mașini furate pentru o argentiniancă bisexuală, Vanessa, care îi va deveni amantă. Moartea tatălui îl cheamă pentru o vreme acasă, dar fascinația Spaniei este prea mare: se întoarce ca traducător și se îndrăgostește de Maria, sculptoriță și basistă în Tinto Brass Band, căsătorită cu Javier, sculptor și el. Experiențele, trăirile, gesturile și tăcerile, adesea mai semnificative decât orice tiradă, prind contur din mai multe perspective, care se anticipează, se completează, se răsfrâng una în cealaltă. Vocea Mariei: "Aveam 33 de ani și credeam că iubirile imposibile se petrec numai în literatură și în telenovele. Habar nu aveam cât de amar mă înșelam! [...] Eu eram multumită, aveam bărbatul meu, cântam într-o trupă, începusem să mă prind ce era cu sculptura în metal. Dacă iubeam, ce nevoie mai era să mă îndrăgostesc? Nici una. Și jur că nu am făcut nimic ca să provoc această iubire, ba mai mult, chiar am încercat să mă opun, sufeream ca o cățea, dar încercam să rezist. Însuși destinul încerca să mă apere. Cu ce putea și el: pune distanțe uriașe între noi, abătea intemperii, strica mașini, bloca internetul, asta pe de o parte, pe de altă parte acest destin avea un frate geamăn care scurta distanțele, repara internetul și mașinile. Iar

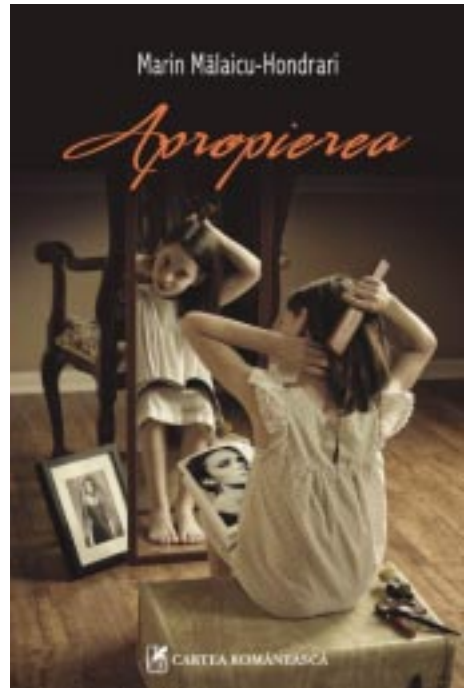
ca tacâmul să fie complet, m-am îndrăgostit de un român. Un român!!! Cum să nu râzi!? Și ca și cum nu ar fi fost suficient, românul ăsta era poet, mai rău nu se poate, *un romano de mierda, un puto poeta*." (p.87-88)

Dar poezia va fi cea care unește și desparte personajele, configurând, selectând, impulsionând, de jur împrejurul ei, viața. E (și) un mod de a trăi în lume și, în același timp, un tip de raportare la celălalt, prin care a fi aproape înseamnă, în primul rând, a fi solidar. Trei prieteni, Adrian, Florin Roman (The Great) și Dan Parfenie hotărăsc că pentru a-și resuscita poezia și a-și scutura viața de spori banalității trebuie să se despartă și să plece în lume, timp de cinci ani, fără să mai scrie și să mai publice nimic, fără să mai știe nimic unul despre celălalt. Numai Dan Parfenie alege să rămână alături de soție și copil: "Am zis *nu* și nu a rămas. Iar acel *nu* însemna exact ce se temeau ei că va însemna: negarea literaturii, renunțarea la poezie. Odată cu acel *nu*, s-au dus dracului toate poemele mele fără titlu, toate cărțile citite până atunci (și de atunci încocoace). Tocmai suspiciunea mea mă învinsese. Eu mereu le-am spus : oameni buni, eu nu pot fi ca voi, nu pot fi nici generos ca Adrian, nici drastic, precis și intransigent ca The Great. Era simplu, numai că ei se încăpățâneau că poezia e mai presus de toate și că fără scris toate se duc de râpă. Și în momentele mele bune îi priveam cu mare drag și ziceam: o fi, dragilor, dar nu în cazul meu. Iar în momentele de slăbiciune, mă lua valul și începeam să-i cred și dintr-o dată berea căpăta alt gust și gesturile îmi deveneau ritualice și străluciam și așa, plin de strălucire mergeam la școală și-mi țineam lecțiile în fața ciurucurilor de tot felul, care de care mai handicapați, de la cei cu jeep până la cei cu cap pătrat de lemn și strălucirea nu mă părăsea câteva zile, apoi, gata, se stingea becul, se consuma lumânarea, lampa afuma, dinamul se învârtea în gol. Durerea de căpic redevenea o mizerabilă de migrenă și Nabokov era ok, dar nu cine știe ce. / Am făcut ceea ce trebuia. Ei au plecat. Eu am rămas. Am zis *nu* și *nu* a rămas." (p.72-73) Celor trei crai ai poeziei li se adaugă Lidia, numită de The Great "la madre de la poesia" și de Adrian "stăpînița și păzitoarea noastră", personaj fascinant prin feminitatea tulbure, devotamentul și pășunismul ei apocaliptic. Din acest grup de prieteni aflați în căutarea literaturii, dar și a focarului pulsant al vieții, numai The Great rămâne tăcut. Partitura lui e preluată de Dana, studentă la Cluj, care, venită în Spania la mama ei, îl reîntâlnește pe poet, dar trece și prin situații pe muchie de cuțit alături de Nicu, imigrant român implicat în afaceri dubioase.

Reperele care provoacă apropieri sau despărțiri nu au nimic din imobilitatea spațială ori din austeritatea ideilor prestabilite. Singurul punct fix rămâne literatura. În jurul ei, existența are o fluiditate fascinantă, dublată de imprevizibil. De coincidență. Iubirea dintre Adrian și Maria e hrănită (și) de poezie (de la Rimbaud până la Alejandra Pizarnik, Juan Carlos Mestre și Luis Garcia Montero), Dana îl vede prima dată pe The Great la o lectură în Sibiu, versurile acestuia atrăgând-o magnetic spre dragostea ce va urma, iar Adrian, după ce-și metamorfozează, prin poezie, singurătatea deprimantă din rulotă într-o stare mirabilă, o cunoaște pe Vanessa restituindu-i un colet furat, în care se găsea romanul lui Cortázar, *62.modelo para armar*. Literatura e aici și pretutindeni - echilibrează o realitate instabilă,

cu imigranți, interlopi și experiențe pasionante, soarbe o picătură din neodihna picarescă, peste care adaugă însă, definitoriu, un intelectualism și un estetism de rang superior. Dar și povești imposibile de dragoste între protagoniști mereu în mișcare, pentru care orașe, țări și continente derulate cu repeziciune nu pot împiedica trăirea privilegiată a *apropierii*, a intersectării fericite, ca un act de supremă generozitate a hazardului. Adică o coincidență esențială în existența lor turbionară, așa cum apar coincidențele în filmele lui Wong Kar-Wai, amintit, în treacăt, de Vanessa.

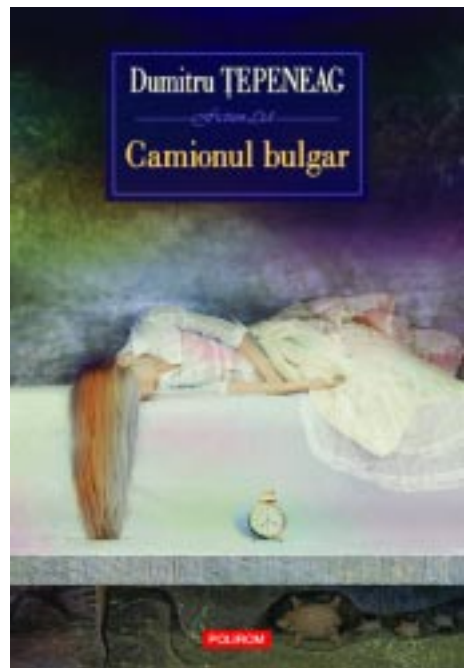
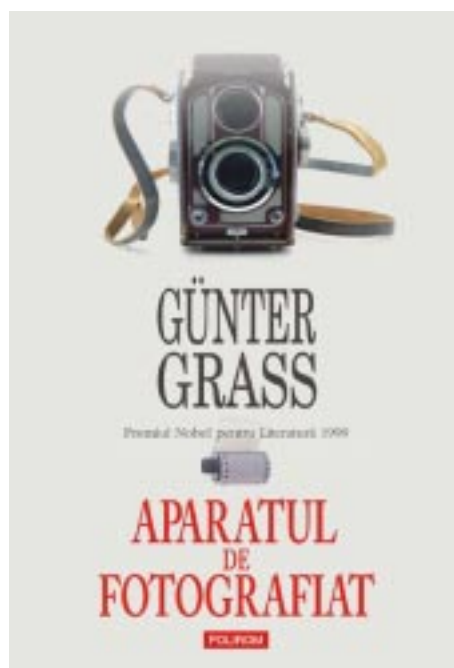
În *Apropierea*, starea de grație a poeziei se împletește cu erotismul extatic, cu trăirea hipnotică a dragostei. Pe fundalul alert al unor infracțiuni, tensiunea autentică crește de fapt din evoluția iubirilor trăite de protagoniști, iubiri ce devorează, sfășie, transfigurează. "Fantasma unui bărbat îndrăgostit bîntuie Europa pe urmele unei femei căsătorite. De la Barcelona la Livorno, de la Napoli la Villefranche-sur-Mer, mă urma ca o umbră, român nebun pe urmele vagi ale unei spanioloaice adultere. Dragostea noastră a fost legată de apă, de un dig la Marea Cantabrică, de șase ancure văzute de el pe cer, de croazierele pe Mediterana. În timp ce eu cu Tinto Brass Band încîntam publicul din sala de concerte, Adrian lua un tren, ori urca într-un autobuz, ori pierdea un avion, mereu pe urmele mele, urme de spumă și sare care nu se spăgeau la țarm, ci exact acolo prindeau viață." Astfel se aude vocea Mariei, la începutul romanului. De o teribilă intensitate și poezie, dragostea dintre ea și Adrian se consumă în violența combustiei, nu în flacăra liniștită a lumânării. La fel ca iubirea dintre Dana și The Great, întreruptă după terminarea bursei berlineze, nu cunoaște diluarea, slăbiciunea, pierderea treptată a suflului. Una dintre cele mai reușite secvențe din roman este cea a nopților petrecute pe un iaht aflat în dezmembrare (eboșă a iubirii încremenite la cote maxime), însoțite contrapunctic de versurile rimbaultiene din *Marină* și *Corabia beată*. După stop-cadrul combustiei erotice, rămâne amintirea incandescenței – seva melancolică a poeziei. Însă starea de grație a poeziei (sau a iubirii) se conjugă cu ieșirea din cadrul obișnuit al vieții. În acest caz, a fi marginal devine

privilegiu – ca un câine romantic, după cum afirmă Maria: "*Los perros romanticos*, așa ne obișnuiserăm, pe urma lui Roberto Balaño, să-i numim pe toți cei care încercau să se smulgă șirului nesfârșit de vieți anoste, iar orice gest provocator de nebunie, de poezie, era gest de câine romantic." (p.123)

Cu personaje vibrante, ce respiră prin ele însele și nu prin modelele lor literare, cu o scriitură elegantă, naturală și deopotrivă rafinată, topind fraze ce absorb sonoritatea livrescă a unui cvartet de coarde, dar și miresmele subterane ale liricii Angelei Marinescu și Sylviei Plath, a lui Gellu Naum și Virgil Mazilescu, *Apropierea* e romanul unei noi rânduiei la lumii, în care poezia este cea care permite apariția unei alte realități. Ea face cu puțință o Lume Nouă, o anume manifestare înaltă (estetă) a sensibilului, fără ca retragerea ei în plan secund să însemne refuzul participării la existență. Dacă ar fi să numesc o singură calitate a prozei lui Marin Mălaicu-Hondrari, una singură, cred că așa alege puritatea viziunii – care face posibilă însușirea realităților (in)vizibile, exprimabile epic, ca epifanie a poeziei. Or, această puritate a viziunii reușește să transforme o *apropiere* în revelație, gestul în ritual și narațiunea în vrajă.

NOU la POLIROM

O SINTEZĂ (III)

ALEXANDRU RUJA

El însuși descendent din critica maioreșciană, E. Lovinescu a fost insistent, perseverent și permanent preocupat de felul în care lucrarea începută de Maiorescu dă roade și se consolidează în literatura română. Este unul dintre impulsurile cele mai puternice care au dus la scrierea acestui tom din ciclul junimist, referitor la posteritatea critică maioreșciană. E. Lovinescu își recunoaște structura maioreșciană chiar dincolo de influență sau contacte cu mentorul junimist, integrându-se firesc într-una dintre generațiile postmaioreșciene. "Dincolo de contact și influență, structura lui E. Lovinescu e maioreșciană. În casa sa familială a deschis ochii pe colecția *Convorbirilor literare* și, dacă îndemnul propriu-zis al criticii i s-a trezit mai târziu prin scrisul lui Emile Faguet, din tomurile săptămânalei *Revue bleue*, din același mediu familial, primele inițieri, idei generale și considerații asupra literaturii române le-a câștigat, cu deosebire, din criticile lui T. Maiorescu și din atmosfera revistei; de pe băncile școlii s-a simțit *junimist*, cum a rămas și astăzi; prin filtrul marelui critic a înregistrat toate valorile noastre culturale, morale, literare, politice; puțin s-a schimbat până astăzi din peisagiul sufletesc format atunci sub acțiunea unei influențe, în care a intrat imparțialitatea, claritatea expresiei, olimpianismul atitudinii, superioritatea ironiei și acea magistrală îndemănare polemică ce l-a dus la biruință."

În viziunea lui E. Lovinescu au existat trei generații postmaioreșciene. Cu înfrigurare și mereu atent a urmărit, în vremuri tulburi, apariția celei de a patra generații. *Infiltrația ideilor maioreșciene în Ardeal* trebuia, probabil, să fie studiul despre această generație, dar a rămas doar în faza de proiect. Prima generație postmaioreșciană cuprinde pe Mihail Dragomirescu, S. Mehedinți, P. P. Negulescu, C. Rădulescu – Motru, D. Evolceanu, I. A. Rădulescu – Pogoneanu, G. Bogdan – Duică, Duiliu Zamfirescu, N. Petrașcu, Anghel Demetrescu. E. Lovinescu a inclus în studiul său și ceea ce el numește "reacțiunile împotriva difuziunii ideilor" criticii maioreșciene. În cazul acestei generații: reacțiunea sămănătoristă – N. Iorga și reacțiunea modernistă – O. Densusianu. Dacă în cazul lui N. Iorga există mai multe texte din care se pot extrage diferențele de opinie asupra unor probleme literare, în cazul lui O. Densusianu lucrurile sunt puțin mai nuanțate și nu suficient de clare. Criticul de la *Vieța nouă* a fost, totuși, un susținător fervent al simbolismului ca manifestare a unei laturi fundamentale a modernismului literar și a modernizării/europenizării literaturii în general. Nu altceva, decât modernizarea/europenizarea literaturii a susținut și T. Maiorescu prin întregul său demers critic. Demonstrația făcută pentru a arăta că atitudinea lui O. Densusianu este o reacțiune la ideile maioreșciene este subredă în argumentare.

Întâia generație postmaioreșciană este formată din foști studenți ai lui Maiorescu, legați puternic de profesor, cu o insuficientă capacitate de a se detașa de influența acestuia, dar având o formație culturală solidă. Este, după cum remarcă Lovinescu "o generație de ucenici, formați la școala și glasul profesorului, aleși din mulțimea studenților, introduși de pe băncile Universității în *familia*

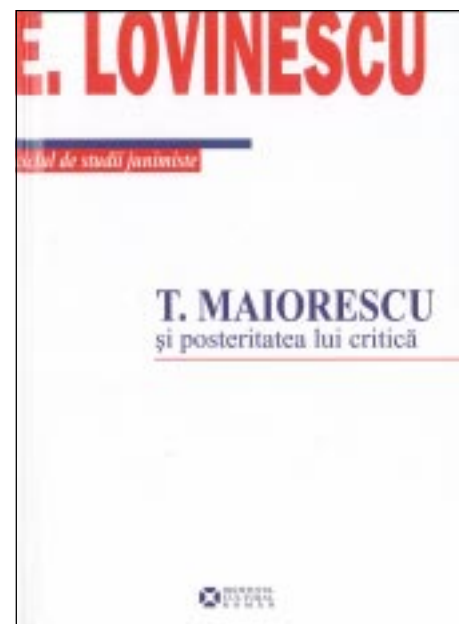
junimistă, sprijiniți în cariera lor literară, universitară și academică; deși unii l-au părăsit, politicește, în suflete le-au rămas pururi amintirea și recunoștința; nici unul nu l-a hulit și nu i-a dat sărutul trădării, semn al împărțirii adânci lăsate într-înșii. Ei sunt creatorii unei adevărate literaturi apologetice în jurul *profesorului*, cu caractere de exaltare și de idealizare sub forma simplei evocări, a comemorării, prin articole, amintiri, discursuri, întreținând în jurul lui un adevărat cult, așa cum s-a dovedit în recenta aniversare a centenarului, cea mai impunătoare din istoria culturii noastre." S-au desprins din această generație câteva personalități distinse în viața universitară și academică.

Din a doua generație postmaioreșciană fac parte I. Petrovici, E. Lovinescu, Paul Zarifopol, D. Caracostea, iar ca atitudine reactivă – poporanismul: G. Ibrăileanu. Este o generație care are distanțarea temporală pentru a putea privi altfel opera și acțiunea culturală a lui Maiorescu. Exceptându-l pe I. Petrovici, care s-a format în proximitatea lui Maiorescu, ceilalți l-au cunoscut mai puțin. "Ei n-au suferit nici farmecul, nici jugul personalității lui și, mai cu seamă, nu-i leagă de dânsul vreo recunoștință personală. Literatura apologetică scade sau dispăre; începe examenul critic al omului și al operei, examen pe care îl trec toate marile personalități în fața generațiilor succesive" scrie E. Lovinescu într-o caracterizare generală a generației. Lovinescu însuși face o amplă analiză a propriilor lucrări despre *Junimea* și Titu Maiorescu, în care evidențiază drumul criticii sale literare ca pornind din critica maioreșciană. Dar, dincolo de acest aspect al actului critic, E. Lovinescu insistă asupra dimensiunii morale a atitudinii și acțiunii maioreșciene. Faptul că reproduce aici un fragment dintr-un volum de *Memorii*, apărut mai înainte arată consecvența în aprecierea pe care o acordă criteriului moral. "Acțiunea cea mai puternică asupra generației mele, adică asupra celei de a doua generații cu un oarecare contact cu frunzașii ei, rămâne încă de ordin moral. Privim ca un miracol faptul că, în mijlocul unei epoci de băjbăieli și de apetente pur materiale, a unei dorințe de parvenire și de îmbogățire, a unui politicism fără frână morală și a unei lipse de cultură și de seriozitate științifică, s-au găsit câțiva oameni, reuniți numai de un mănunchi de idei comune, căpătate la universități străine și de o identitate de caracter, a cărui notă esențială a fost dezinteresarea. Dacă ar fi să determinăm diferența specifică a junimismului, poate în această dezinteresare am pune-o, așa cum o găsim la Maiorescu, Eminescu, Carp. Th. Rosetti și la alți frunzași, prin prezența unei spiritualități cu desăvârșire dezlegată de interese materiale, a unei gratuități de preocupări intelectuale și literare și a unei rectitudini de caracter în viața publică, a cărei forță morală o simțim și azi."

A treia generație postmaioreșciană îi include pe G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessiciu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu. Cu toate că multora nu le-a împărțit ideile, nici nu a fost în acord deplin cu multe din aprecierile critice ale acestora, E. Lovinescu dovedește în caracterizarea generației una dintre cele mai obiective atitu-

dini dar și mai frumos scrise pagini; întâlnim aici nu doar verdictul criticului, viziunea istoricului literar care așază generația în curgerea timpului istoric, dar și vibrația frazei fixată pe ritmicitatea și muzicalitatea poeziei clasice. "Generația a treia s-a format în timpul *regalității* maioreșciene, în epoca de liniște ce a urmat după înfrângerea *balaurilor* antiesetici: gherismul devenise de mult istoric, sămănătorismul și poporanismul intraseră și ele în categoria simplelor preocupări culturale. Trecerea prin "seminarul" universitar al lui M. Dragomirescu i-a ajutat probabil pe acești critici să se mențină pe linia estetică. Oameni de măsură și cu simț artistic, e o fericire că n-au moștenit de la profesorul lor nici intemperanța speculativă, nici didacticismul proliferat atât de dăunător în cadrele învățământului secundar. Deși n-a participat la lupte, tânără generație a profitat de pe urma lor. S-a născut *estetică*, cum te naști cu ochi albaștri; a fost *maioreșciană* fără să știe; nu și-a cunoscut înaintașul și nici nu s-a ocupat de dânsul exegetic. Numai evenimentele literare din urmă le-au trezit, într-o măsură oarecare, o conștiință maioreșciană, simțul solidarității spirituale și nevoia apărării poziției lui care e și a lor."

La această generație critica a devenit o profesie, iar principiul estetic unul fundamental. Într-un fel desfășoară o critică militantă, dar și una care duce spre mari edificii literare, spre lucrări de sinteză în istorii literare, spre studii și monografii fundamentale pentru literatură și, în general, pentru cultura română. După un scurt timp relativ liniștit, vremurile devin tulburi. "Ar fi putut avea o bătrânețe liniștită, după cum le-a fost și tinerețea, când, în chip neprevăzut, i-a apucat furtuna. Literatura română a intrat de câțiva ani în convulsii

E. LOVINESCU

T. Maiorescu și posteritatea lui critică
Editura Institutului Cultural Român,
București, 2009. Ediție îngrijită și notă
asupra ediției de Viola Vancea. Prefață
de Alexandru George.

unei crize de o violență necunoscută până acum" scrie E. Lovinescu, fără a putea prevedea adâncimea și turbulența devastatoare a convulsiei care vor apărea după terminarea războiului.

Dacă nu a mai putut scrie studiul *Infiltrația ideilor maioreșciene în Ardeal*, nu este mai puțin adevărat că intuiția l-a dus pe Lovinescu la descoperirea celei de-a patra generații postmaioreșciene. Întrebarea din finalul răspunsului pe care E. Lovinescu îl dă manifestului cerchist (*Viața*, 23 mai 1943) prin caracterul ei retoric este, de fapt, o constatare certă. "Să fiți oare dv. elementele tinere, din care se va selecta a patra generație postmaioreșciană de apărători ai autonomiei esteticului?" Faptul că a simțit valoarea cerchiștilor a fost, poate, descoperirea cea mai importantă a lui E. Lovinescu din amurgul vieții sale.

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

Sărbătorile nu s-au încheiat!
 Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!
ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?
ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!
 Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

LIMITELE INTIMITĂȚII

LIVIUȘ CIOCÂRLIE

L-am reîntâlnit pe Liviuș Ciocârlie la București în toamna acestui an, cu puțină vreme înaintea împlinirii venerabilei sale vârste. I-am propus, nu fără strângere de inimă, știind că nu-i prea plac interviurile, să stăm de vorbă despre intimitate. Mă gândeam firește la un anumit fel de intimitate. Liviuș Ciocârlie, cu mai toate cărțile sale, a dat diaristicii o inconfundabilă turnură, deopotrivă stilistică și tematică. A obține literatură din scurgerea normală a vieții, din nimicurile ce o alcătuiesc în lenta lor alunecare spre cotiturile decisive ale unor destine, ține nu doar de talent, de o anumită știință a înscenării "textualiste" a aparentelor banalități sau referințe livrești, ci și de disponibilitatea de a face frecventabilă "intimitatea" după o prealabilă drapare a acesteia, menită să camufleze natura ei esențialmente vulnerabilă. Cum, știut fiind faptul că jurnalul literar recurge la anumite strategii ale intimității, cum exhibiționismul și voyeurismul practicate în spațiul public și în universul digital par a fi anulat valorile intimității, la începutul dialogului l-am întrebat pe Liviuș Ciocârlie ce mai înseamnă, în contextul dat, intimitatea în spațiul literar.

Liviuș Ciocârlie: Mi se pare firesc ca ea aproape să fi dispărut, la noi cel puțin, în ultima vreme, fiindcă odată cu apariția multor posibilități, a multor șanse, oamenii încearcă să profite de ele, iar pentru asta trebuie să ieși din casă. Prietenii mei, majoritatea, sunt peste tot, au șapte ocupații, tot felul de interese... Îmi înțeleg, acum se poate și ei au calitățile necesare... Deci ca să-ți păstrezi *dreptul la intimitate* trebuie să fii cam așa cum sunt eu, adică, (surîde), un om mult mai lînced, căruia-i place să stea acasă, pe care nu-l cuceresc ușor diferite tentații sociale, ceea ce pentru alții ar părea, probabil, un sacrificiu. Pentru mine nu este. În măsura în care totuși cedez tentațiilor, e din slăbiciune, din politețe și, să recunosc, din vanitate. Nu din interes. De fiecare dată cînd sunt întrebat cum mă simt la București, venit fiind de la Timișoara (s-ar părea că ar trebui să mă simt prost), eu răspund "Mă simt foarte bine ...fiindcă stau acasă".

Rodica Binder: *Oriunde v-ați duce v-ați simți bine? Pentru că totuși ați mai călătorit...*

L.C.: Nu, n-am o fire care se adaptează ușor, am avut un mare noroc cu șederea la Bordeaux timp de patru ani, nu fiindcă eu m-am adaptat, ci fiindcă a fost un concurs de împrejurări în care atîta bunăvoință a fost în jurul nostru încît ne-am simțit ca acasă. Altfel, nu sunt sociabil și greu mă învăț cu un lucru nou.

R.B.: *În jurnalele Dv., personajele care gravitează în jurul "Burgului", care sunteți, de fapt, Dv., au un nume, unii dintre ei sunt pomeniți doar cu inițiale, alții cu numele lor întreg, adevărat. Șerban Foarță sugera, la o lansare de carte, că poate nu ar strica să întocmiți un indice de nume, un fel de dicționar onomastic. Dintre cei care vă sunt foarte, foarte apropiați, unii apar doar sub o inițială. Credeți că dacă ei ar apărea cu numele lor real ar constitui o încălcare a limitelor intimității?*

L.C.: Aici sunt două lucruri care se combină. Pe de-o parte, e vorba de o anumită discreție. Observînd la mine că, atunci cînd îmi văd numele scris undeva, pînă nici nu apuc să-mi dau seama despre ce este vorba, am o reacție de reținere și de crispere, mă gîndesc că s-ar putea ca mulți dintre cei pe care-i pomenesc în jurnale să nu fie chiar încîntați că eu mă apuc să scriu despre ei. Acesta este un motiv al reținerii, iar al doilea ar fi un fel de orgoliu. Despre mine se zice că fac prea mult pe modestul. Ei, iată, acum am să vă spun ceva care ține de orgoliu. Pe mine mă interesează jurnalele acestea ca literatură. Și dacă ele nu trăiesc prin ce sunt, ca scriere, aspectul documentar mă

interesează prea puțin.

R.B.: *Jurnalul, se afirmă, este mai în vogă ca oricînd și poate că această popularitate nu se datorează doar unui apetit voyeurist. Înainte de a face literatură, ați ținut efectiv un jurnal de însemnări zilnice?*

L.C.: Înainte să vă răspund, fac un mic comentariu la afirmația că jurnalul este în vogă. Mie mi se pare, și iarăși este foarte explicabil, că jurnalul a fost căutat la noi mai ales în anii 90 pentru că atunci s-au așteptat mărturii despre lucruri care nu se cunoscuseră din viața unor oameni și de aceea au apărut niște jurnale care au făcut epocă. Și pentru că erau extraordinare, dar și pentru că exista această dorință. Nu știu care este starea jurnalului în momentul de față. Oricum, pentru mine problema nu se pune pentru că eu nu știu să scriu altceva. M-ați întrebat dacă am ținut jurnale. Da, multă vreme am ținut jurnale la modul propriu, adică am însemnat întîmplările zilei, dar le-am aruncat pe rînd pentru că mi s-au părut nerelevante. Altele, cu timpul, fie le-am introdus fragmentar în unele volume, fie, cum a fost în *Cu dinții de lînă*, fiindcă reflectau o perioadă întreagă, am făcut din ele o carte. Am ținut multă vreme un asemenea jurnal și după aceea am încetat, după '90 mai ales, pentru că am descoperit acest mod fragmentar de a scrie, iar, pe de altă parte, pentru că viața mea, așa cum vă spuneam, spre deosebire de cea a prietenilor mei, a devenit tot mai retrasă. Pur și simplu n-aș avea ce să spun într-un jurnal despre întîmplările zilei.

R.B.: *Titlurile jurnalelor vorbesc totuși oarecum de la sine, de la "Un Burgtheater provincial" și pînă la recenta "Carte cu fleacuri". Cei care v-au citit cărțile (ele au cules totdeauna și aprecierile criticii de specialitate) au observat o evoluție interesantă, pregnantă mai ales în cel din urmă volum amintit. Pe măsură ce timpul a trecut, ați început să vă luați uneori peste picior, ceea ce în primele jurnale, nu se întîmpla. De unde v-a venit această dorință și, de ce nu, acest curaj. În fond, a te autopersifla nu este întotdeauna la îndemîna oricui.*

L.C.: A apărut o veselie în mine pentru că, în ciuda a ceea ce ne nemulțumește - și-avem, slavă Domnului, destule lucruri care ne nemulțumesc prin felul în care au evoluat ele după 1990 - pentru că faptul fundamental este că am scăpat de epoca aceea nenorocită pe care am străbătut-o atîta timp. Suntem liberi și acesta este un lucru pe care eu îl resimt în orice moment, chiar dacă pot să critic ce se întîmplă în jurul meu.

Deci asta îmi creează o stare de spirit bună și de aici o anumită veselie - și în felul de a privi ce se petrece în jur, și față de propriul meu personaj. Însă există și ceva mai problematic. În perioada de dinainte de 1990, gîndul meu apăsător și continuu era acela că viața noastră era un dezastru, în sensul că nu faceam față așa cum ar fi trebuit. Știu foarte bine că mare lucru n-am fi reușit dacă ne-am fi opus, pentru că nu eram Polonia, nu aveam o muncitorime cu care să știm să colaborăm, nu aveam o stîngă cum au avut ei, care ar fi știut să colaboreze cu acea muncitorime, nu aveam catolicismul, nu-l aveam pe papa. Prin urmare, nu am fi reușit. Și totuși, sentimentul că suntem umiliți și că nu reacționăm era foarte apăsător. Ei bine, după 1990 am simțit că acum nu mai este nimic de făcut, acum chiar că nu mai puteam să devin curajos și s-a născut un soi de nepăsare față de mine însumi, acum gata, ai pierdut partida, ia lucrurile așa cum sunt și am început să rîd de mine.

Sunt așadar două feluri de a rîde aici: este o veselie reală, a omului care se bucură că trăiește într-o lume în care poate să spună tot ce gîndește, și este cea a omului care se consideră un perdant pentru că nu a fost în stare să cîștige partida în care, să zicem așa, a jucat.

R.B.: *Poate și de aceea, unor cititori, lectura ultimelor cărți le-a trezit un sentiment de tristețe. Personal nu am avut această reacție, ci mai degrabă am avut revelația detașării în fața zădărniciilor unor eforturi și în același timp sentimentul importanței fiecărui gest mărunț, fiecărei mici întîmplări din care de fapt se alcătuiește viața noastră obișnuită, cea de toate zilele. Mă întorc însă la ideea de la care am pornit dialogul nostru, o idee care poate părea fixă și totuși: ce înseamnă pentru un scriitor intimitatea?*

L.C.: Unul din mobilurile acestui fel de a scrie, cum este cel din *Cartea cu fleacuri*, e trecerea de la perioada cînd aveam idei la o perioadă cînd nu mai am decît păreri care vin și trec. Acestea sunt fleacurile. Nu pot să definesc conceptul, pot să vă spun ce se întîmplă cu mine...Cît despre intimitate, se întîmplă ceva paradoxal: pe de o parte, am dorința de a fi lăsat în pace,

de a trăi cu cine vreau eu, cu cei pe care-i iubesc. Pe de alta, fiindcă există acest fel histrionic de a fi al scriitorului, în general, și al autorului de jurnale, în special, intimitatea pe care mi-o apăr o și etalez în cărți. Ce este deci intimitatea pentru mine? Răspunsul: una este pentru persoană, și alta pentru scriitor. Este ceva ce aperi și în același timp îl oferi tuturor.

R.B.: *Nu vi se pare că a vorbi despre groaza scriitorului singur în fața foii de hîrtie, despre suferința "scrisului", ar fi un grad suprem de dez-văluire a intimității?*

L.C.: Aș spune mai curînd că este un grad suprem de reacție a intimității. E împotrivirea ei de a se lăsa etalată, expusă. Îmi vine în minte titlul lui Duchamp despre *la mariée mise à nu*. Numai că groaza în fața foii de hîrtie n-am prea cunoscut-o. N-am scris niciodată fiindcă voiam s-o fac, încît intimitatea să reacționeze, ci fiindcă, brusc și pentru scurtă vreme, puteam s-o fac.

R.B.: *Mă gîndeam la începutul discuției noastre și la o șubrezire a zidului de protecție al intimității, la exhibiționismul digital, sub toate formele sale, la voyeurism.*

L.C.: Există un balans al lucrurilor. Nu cred că ceva, vreodată, este definitiv. Definitivă va fi numai dispariția vieții pe pămînt. Și oricît de mare ar fi această etalare, teribilă mai ales prin posibilitatea de a o face prin noile mijloace (ca anonim, pe bloguri, poți să dai drumul la tot ce este urît în tine și asta crește și se umflă în momentul de față), ei bine, eu am un optimism al meu, știu că lucrurile se află totdeauna în balans. La un moment dat, va fi o reacție de saturație, iar oamenii, cel puțin cei care au o anumită calitate sufletească, vor ști să se întoarcă la singurătate, să înțeleagă din nou că nu internetul, care în mod firesc îi fascinează pentru că le oferă atîtea posibilități, nu el trebuie să le fie conștiința directoare, ci ea trebuie regăsită în sine. Așa că nu sunt niciodată pesimist cînd lucrurile merg prost, după cum niciodată optimist cînd ele merg bine.

Interviu realizat de
RODICA BINDER

CE MAI FACEȚI, DOMNULE PROFESOR?

LIVIU CIOCÂRLIE

Cedez la rugămintea imperativă a Adrianei și mă leg să fac un interviu cu domnul Ciocârlie, ca și când nu știm noi cu cine avem de-a face. Domnul Ciocârlie nu se dezmințe și-mi dă cu tifla. Cică să trimit la *Orizont* o singură întrebare (*ce mai faceți, Domnule Ciocârlie?*), că Dumnealui o să livreze un snop de foi din jurnal. Așadar, mă conformez unora și altora, bucuros că scap ieftin: *Ce mai faceți dumneavoastră, Domnule Ciocârlie?* (VASILE POPOVICI)

(Încep cu o paranteză. Și ca s-o pârăsc pe Adriana, și din cauza ei. Scrisesem tot ce aveam să-ți scriu. Ajuns la Timișoara, îi spun. Ea, rece: cât ? Știu eu, vreo șapte, opt mii... De semne, vreau să zic. Nu-i destul. Dublu vrea. Așa că...)

Îți spun ce m-a marcat. Încă din tren. 40 de grade jos, 50 în patul «meu». Nu s-a putut. E drept, geamul avea manivelă, dar numai de decor. Am stat până dimineața la căpătâiul doamnei T.

Am locuit împărătește, în casa unei generoase doamne, căreia nu-i putem mulțumi destul.

I-am vizitat pe doamna și domnul Ștefan Munteanu. Profesorul, cu majusculă, cum îi zic. Ne-am bucurat să-l găsim la fel de în priză cu ce se întâmplă în cultură, în țară și în lume cum îl știam. Dar nu mai poate să coboare etajele alea multe și lipsite de lift. Privește din balcon spre «parcul cu huțe», unde nu mai trece trenul prin tunelul în care și-a pierdut Maxone «șapcul meu».

În sfârșit, bulevardul Loga a fost cucerit! Ne-am adus aminte ce ne spunea, încă din anii nouăzeci, un descendent al dinastiei Cărpaci: «Timișorenii nu vor să înțeleagă că orașul ăsta e al nostru. Capitala noastră.» Știa ce spunea!

Aștept troleibusul 11 la Piața «700», ca să mă duc spre Pădurea Verde, să mă vadă prietenul nostru comun, la care chiar tu m-ai dus prin 95, când nu știam că trebuie să mă oblojes. Văd un panou electronic. Atâtea minute 11, atâtea 14, atâtea 18. Astea-s farfastăcuri, mă gândesc. Tot de decor. De unde! Scrie 1 minut și îl și văd pe 11 cum înaintează pe drumul dintre clinica doamnei Zolog și clinica lui Virgil. Urc, compoztez biletul și ce citesc pe alt panou: «Au urcat 10 călători. Au validat biletul 9, unu nu.» Încremenes. Ți-aș eu! M-am născut cu complexul vinovăției, m-a nimerit. Verific biletul. Parcă se văd niște cifre, parcă nu. Aș putea să «validez» și capătul celălalt, dar atunci cu ce mă întorc? Într-astea, am trecut de Aurel Popovici și nu mi-am zărit casa. Ți-aș eu! Așa a fost un mic cadou. De când am apucat să văd, odată, cum a pocit-o proprietarul și ce borcan de spirt medicinal a clădit alături Ion Țiriac, mi-am jurat să nu mai trec pe acolo. Noroc că am apucat ca, printr-un soi de transmutare, să duc camera mea, aidoma, la București.

La clinică, după ce îmi făcuse o chestie dintr-aia de se uită pe ecran și voia să i-o arate lui Lucian Petrescu, care tocmai ieșise din cabinet, o doctoriță drăguță și amabilă a trebuit să se întrețină jumătate de oră cu mine. Biata de ea!

La cimitir, T mă întreabă: «Știi unde-i înmormântată tanti Chiva? Astăzi e ziua ei. (Sfânta Parascheva, cum s-ar zice la

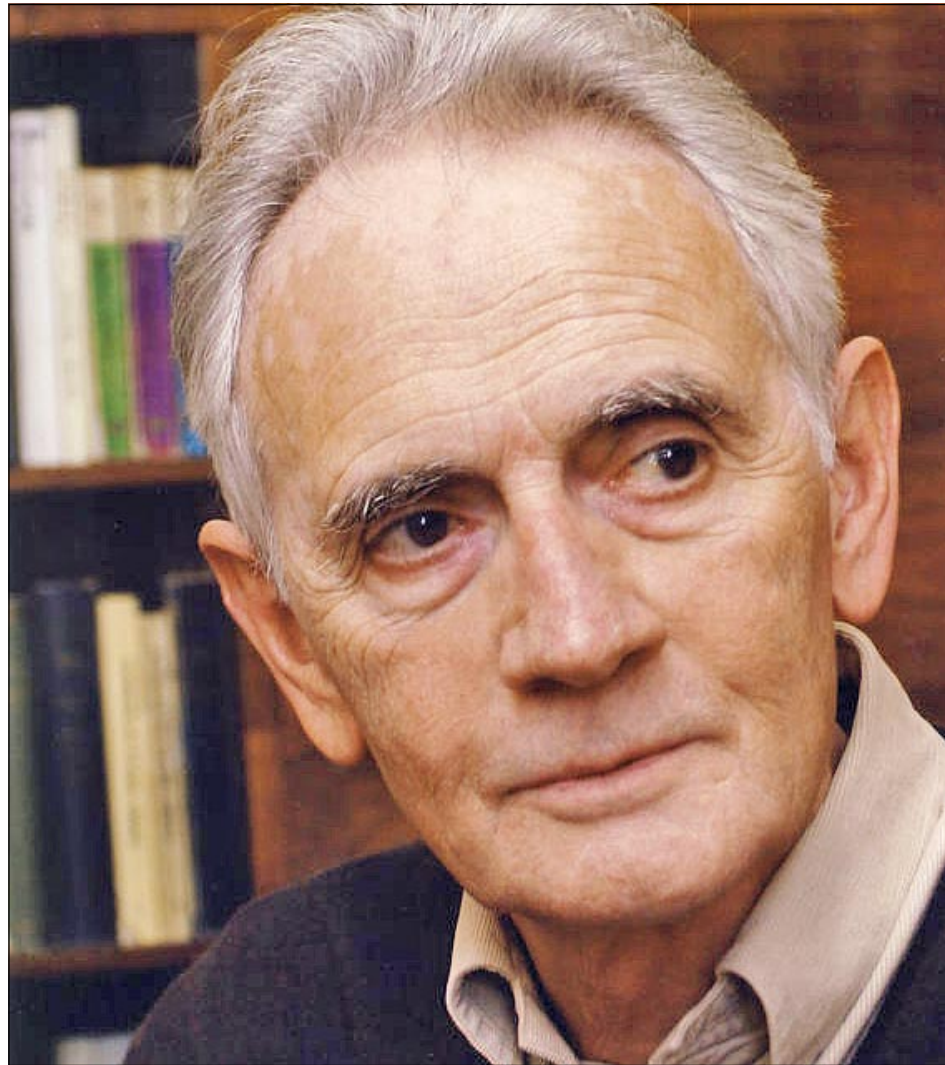
Iași.) Să-i punem niște flori. Zic știu. E chiar la zid. O iau înainte și nu dau de mormânt. Din urmă, T îmi strigă lasă că l-am găsit eu! Ne-am bucurat. La noi, cresc buruieni și nu prea e nimic e făcut. Zic ce-ar fi să-l rog pe primar ca în contul diplomei de cetățean...

Și, ca să vezi! În fața restaurantului Casa cu flori, la o masă, chiar primarul. «Ați ieșit incognito, ca Harun al Rachid?», îi spun. Așteptase să ne salute, era cu Virgil. Am uitat să-l rog.

Toată săptămâna soare. Ți-aș eu! Ajunși la București (manivela de la geam funcționase; că, altfel, cam la fel de cald) pe ploaie, doamna S. ne înmânează ce a adus poșta. Între altele, dau peste următorul text: «Dragă Ciocus, din surse demne de încredere am aflat că, în fine, ai ajuns și tu, bineînțeles doar după mine, la vârsta mea, performanță pentru care te felicit cu drag și-ți doresc mai departe tinerețe și performanțe sportive ca ale mele! Al tău vechi prieten, pensionarul Holi» Și un P.S.: «Mare atenție la timbru!» Mă uit și văd la ce mă așteptam: el însuși, din profil, cu o figură de împărat roman. Zi-i Holi și pace! Îl descoperisem cu nu mult timp în urmă într-o *Boemă* în care mai cânta și Netrebkova. El, iubitul cu bani, ajuns și acolo la o anumită vârstă, al Mihaelei. Îl mai văzusem cu câteva zile înainte de a pleca, pe TVR3. Era la o masă, pe Corso, cu Hanzi Wolf și, minune!, Dinu Calcianu. Pe el nu-l mai văzusem din preajma expatrierii lui, pe șest, prin Iugoslavia. Tot pe Corso. Eram cu T. Am fost emoționat.

Ai să zici: dar ce-au făcut oamenii pentru 'mneavoastră nu v-a emoționat? Ba, să știi că da! S-au întrecut pe ei înșiși și la Universitate, și la *Orizont*. Le-am și spus că au fost imprudenți: ce-or să se facă la centenar! ? Ar trebui să-ți și divulgi, dar sunt prea mulți, n-aș vrea să scap pe vreunul și, de altfel, îi cam ghicești. Da' mi-a părut rău că, așa cum vorbesc eu, gândindu-mă dinainte și inevitabil uitând câte ceva, spunându-le că, în cultura noastră centripetă, nu sunt atât de cunoscuți cât ar merita – sau sunt, adaug acum, ca Mircea și Adriana, mai ales ca publiciști –, am uitat excepția, unde e vorba chiar de glorie. Șerban, bineînțeles. Numai că la el, pe lângă ce i-a dat Dumnezeu, se adaugă și știința pe care, venit la «Pavel Dan», le-o propunea Lucian Raicu numai prozatorilor: aceea de a sta pe fund. Grație internetului, el e și tot timpul acasă, și tot timpul peste tot. Păcat însă că nu l-am întâlnit. A dat o boală peste el. Sper ca până or să apară rândurile astea să-i fi trecut.

Iar acum închid paranteza și îți răspund.)

Sunt sigur, dragă Baziliu – așa îți spunea mama -, că întrebarea («Ce mai faceți ?») nu așteaptă răspunsul bine mersi. Chiar vrei să știi ce fac. De aceea, am să-ți și spun, nu înainte de a te preveni că ce nu fac e mult mai consistent. Nu-ți promis să fiu original de la un cap la altul. Cum le și spuneam, o dată la douăzeci și cinci de ani e greu. De vreo două săptămâni, vorbesc și vorbesc. Fatalmente, mă și repet.

Ce fac ? Muncesc. Mă duc dimineața la pâine, câteodată și la magazinul pe care vecinul nostru regretat îl numea *Megavisage*. Smântână, lapte, apă minerală, mai știu eu ce. O dată pe săptămână, cumpăr vin, neapărat roșu, cum

m-a sfătuit Lucian Petrescu, îngerul meu păzitor. Două pahare pe zi. Pentru treburi care incumbă mai multă responsabilitate, o însoțesc, mână de lucru, pe doamna T. La piața Gemeni și, uneori, în capernaumul de la Obor. De acolo aduc oricum, în spinare, bradul de Crăciun, mai pipernicit de când Maxone, înalt acum (ca bradul de anii trecuți), nu mai vine. În casă: șterg praful, dau cu aspiratorul, la intervale crescânde spăl scara, din mansardă până jos. O dată pe an scutur cărțile de praf. Ziua și raftul. Ca Anatole France pe cheiurile Senei, descopăr volume de existența cărora uitasesm și pe care, în lipsa altora, vreau zor-nevoie să le recitesc.

Cam la o oră, cobor în laborator

Împreună cu Doamna T

culinar, traductologic, epistolar, unde se ascultă neîntrerupt *România muzical*. Acolo devin, cum bine știi, fumător pasiv impenitent. Punem țara la cale, stabilim latitudinile unde n-o să ne aflăm în anul curent și, bineînțeles, bârfim. De două ori pe săptămână mă duc, scuflită roșie, la Alexandra cu de-ale gurii. Spătarului, Semilunei, Licurg, Marin Serghiescu, Batiște, Arghezi Tudor, poet, Blanduziei, Vasile Conta, dus și întors. Altceva nu prea fac. Afară de corvezi cu care mă încarcă amicii. Referate «asupra» tezelor de doctorat. Câte un text («Nu-mi scrii și mie... ?»), câte o lansare. Sigur, mai și citesc cărțile pomenite, revistele ce-mi vin, dar asta nu e muncă ; așa cred.

Ajung la esența lucrurilor. La ce nu fac. Nu ies în lume – decât tras, împins. Pe vremuri, cu patru, cinci ani în urmă, mă mai duceam, ca să ascult conferințe, la NEC (New Europe College), pe Plantelor, I.C.R. (Institutul Cultural Român), alea Alexandru, Muzeul Literaturii, spate în spate cu berăria omonimă, la ciclul, un fel de Criterion, patronat de Mircea Martin în galeria «Orizont». Când s-a mutat la Radio, pe Nuferilor, nu m-am mai dus. Dezbaterei, la G.D.S., pe Victoriei. Cu ani înainte, când abia sosisem, mă și ambalam. Adică, mă «implicam». Ce mai!, eram societate civilă. Acum, solitar. Târgurile de carte, două pe an, nu le adaug, fiindcă acolo niciodată, nici când se țineau la doi pași, în clădirea Teatrului Național, nu mă duceam de bună voie. De dus, tot mă duceam și tot mă duc. Ca să-i lansez. Ce ți-i mai lansez!... Dar, barem, când vorbesc eu nu trebuie să și aud. M-am dus totuși la discuția Hertei Müller cu Gabriel Liiceanu. După aceea, am putut să arbitrez între unii care ziceau că ea, alții că el. Eu, imparțial, de vreme ce nu auzisem mai nimic.

Nu mă văd cu prietenii, sau foarte rar. Nicolae e la Lutetia, asta știi, Mihai Bogdan nu mai e deloc, cei doi Mircea (Martin și Mihăieș), când întâmplarea mi-i aduce în față, oftează, de parcă-s înțeleși: «Nu mai reușim să ne întâlnim!» Etc.

Mai nu fac ceva important. Nu mă plimb. Deși, decât să nu te plimbi, mai bine nu. La Timișoara, una-două, ieșeam. (Acum, zilele trecute, ce zile superbe! Dar n-am prea apucat.) Pe Aurel Popovici, până la colț, traversând Take Ionescu și, prin spatele Medicinei, ajungând de traversam, la Poștă, liniile de tramvai. Pe Eminescu, fost Lenin, fost Carmen Sylva, până unde a locuit, e o viață de atunci, Sorin Titel. De acolo, la stânga, spre parcul «rozelor», unde fuseseră terenuri de tenis înainte de a mă naște eu. Pe vremea mea, se cânta Dunaievski, ridicau praful formațiile de dansuri populare bănățenești și ale naționalităților conlocuitoare, urmate de brigăzi artistice cu satiră și umor. Câțiva metri mai încolo, unde se mutaseră terenurile de tenis și-mi disputam întâietatea cu Holi, cu Dinu Calcianu, cu Hanți Wolf (vorba vine,ăștia doi, de la urmă, erau mai buni), acum priveam dresura de câini. Mă întorceam prin parc. La București m-am plimbat, e drept, în toamna asta de vreo cinci ori. Pe Zece Mese, pe Făinari, spre Parcul Ioanid ori pe străzile de dincolo de Cișmigiu. Însă

plimbarea, adevărata, e în fiecare zi. Nu mă îndur. De la o vreme câinii nu te mai latră, dar grămezile de gunoi sunt la locul lor. Și, oricum, nu facem corp comun. Fără o legătură intimă cu locurile, plimbarea nu-i decât sport. Sport fac eu destul, ca și Radu Cosașu. La televizor.

(Fără o legătură cu locurile, zic. Iar tu poți să exulți: nu v-am spus noi? Adriana, Smaranda, Mircea, Vighiloiu, eu... Nu plecați! O să vă pară rău! Să ne lămurim. Așa-i, nu m-am legat de București. Nu se mai poate, probabil, de la o vârstă. Nu mai ai resurse sufletești. Văd cât de frumoase sunt casele, unele, mă bucur că există, dar eu rămân om de «imperiu». De Europă Centrală. Că de acolo Bucureștii nu-s. De aceea și venim la Timșoara cât putem de des. Numai că tu nu mai ești acolo. Totuși, să nu mă căinezi. Dincolo de motivul care ne-a dus la București, să fim cu Alexandra, motiv care rămâne, am mai făcut și alte isprăvi. Mai ales, m-am făcut văzut la față. Că în cultura noastră, dacă nu ești bucureștean, pentru bucureșteni nu exiști. Iar ei sunt, orișicât, capitala. Deci, m-au pus mai sus. Mai sus decât pe alții, care «zac» în provincie și ar merita măcar tot atât. Afară de asta, stau tot timpul în casă unde, curios lucru, mă simt mai bine decât în casa de la Timișoara, chiar și înainte de a ne fi încolțit *les gens de voyage*, să le-o dăm lor. Era ceva rece în casa aia. Aici, nu. Până la «marele cutremur», mă simt, parcă, mai protejat. Și doar mă știi: placentar.)

În sfârșit, cireasa de pe tort. Nu scriu. Nu mai scriu. Ca la divorțul de critică ori la încheierea «fleacurilor», când am simțit deodată că-i destul, în primăvara asta mi-am zis deodată gata! Un franțuz de origine maghrebină, scriitor și el, a clamat: «Vă cer să opriți lumea! Vreau să cobor.» Eu spun: «Nu opriți cultura română! Cobor din mers.» Ți divulg și de ce. Sunt straturi, ca într-un palimpsest. Despre ce să scriu ? N-am mai avut idei, nu mai vreau să am nici păreri. Părerile te implică. Te amesteci, vrei nu vrei. Nu vreau să mă mai amestec. Vorba lui Bartleby, spiritul meu rector: «Prefer să nu...» Nu-mi place lumea asta, îmi place numai să trăiesc. Și trăiesc mult mai bine de când nu mai am păreri. Respir. Începusem să mă înec. Al doilea. Al doilea strat, vreau să zic. De când mă știu, visul meu a fost să nu fac nimic. Să oblomovizez. Când s-a întâmplat de m-a dibuit școala, visul ăsta s-a intensificat. «La pensie, birjar!», am început să strig. Scrișul a debutat mai târziu. După preistorie – jurnalul cerut de învățător și faimoasa lucrare de concurs pe tema «prima zi de școală», când mi-am vărsat focul -, de capul meu abia pe la, să zicem, treisprezece ani. Prin urmare, dorința de a nu face nimic a fost mai veche și totuși, de cum am început să scriu, nu m-am mai oprit. Mi-am zis în cele din urmă că nu e drept. Nu e drept și încă ceva. Nu-mi plac oamenii care spun că or să facă un lucru și nu-l fac. Am tot repetat că vreau să nu fac nimic și – nimic! A venit vremea să mă țin de cuvânt. Altfel, când? Și al treilea strat, pe care nu-l prevăzusem. O revelație, cum ar veni. Totdeauna mi-am dorit experiențe. Prin experiență înțeleg

În familie, alături de Corina și Max

situația când simți că se întâmplă ceva în viața ta. Că treci printr-o aventură. E o tensiune în viața ta. Așa a fost cu scrisul. Practic, asta înseamnă că și în orele când nu scriam gândul, sau un fond de gând, acolo îmi stătea și, mai ales, înseamnă că nu știam ce fac. Înaintam ca prin întuneric. E bun, nu e bun ? E carte, nu e carte? Cu ultimele două volume am depășit această fază. Nu-mi place să mă prefac. Știu că unul – fleacurile – e mai bun, celălalt mai slab. Nu mai are haz să

continuu. Iar acum, ce descopăr ? A nu face nimic poate fi o experiență. Din când în când, în cursul zilei, îmi spun: uite că nu faci nimic! Parcă ating ceva fundamental. Afară de asta, deloc lipsit de importanță: e mai comod!

Nu-mi iau angajamente. Dacă o fi să mai scriu, am s-o fac. Însă m-ar mira. Parcă ajung mai departe așa. Unde, nu știu să spun.

Iacă-tă, don Baziliu, ce fac și ce nu fac.

TIMIȘOARA ÎN CĂRȚI

LIVIVS CIOCÂRLIE

Două întâlniri cu scriitorul și profesorul

Marti, 12 octombrie, ora 13
Amfiteatrul A 12 de la UVT
Prezintă: Adriana BABEȚI, Otilia HEDEȘAN, Daniel VIGHI

Vineri, 15 octombrie, ora 12
sala de cenaclu a filialei USR

Lansarea volumelor

Cartea cu fleacuri (Ed. Paralela 45)

Cu fața la perete (Ed. Cartea Românească)

Partenerii:

NEASCUNS DE(PRINTRE) FILE SAU CALEA SENIORULUI EXERCITIU HIPER(INTER-, TRANS-, META-)TEXTUAL DE ADMIRAȚIE ILIE GYURCSIK

Adrianei Babeți, lui Mircea Mihăieș,
Daniel Vighi, Marcel Tolcea & comp.

TITLUL, SUBTILUL, SENIORUL ȘI FILELE LUI, DEDICAȚIA

Titlul evocă șagalic-parodic și, desigur, intertextual celebra scriere japoneză *Hagakure* sau *Calea samuraiului*. Cuvântul *hakagure* înseamnă, potrivit numeroșilor comentatori: *ascuns în (printre sau de) frunze*. Or, *frunze* evocă, aproape obligatoriu, celebrele *coșuri de frunze* (foi, file) ale năstrușnicului Vasili Rozanov, Mare Senior și acesta al literaturii moderne, unul care considerase, deja cu un secol în urmă, că literatura, așa cum e știută de milenii, e decum *"terminată"* și că singurele cărți ce mai pot fi scrise sunt niște *Însingurări*, cum numise el prima sa carte de acest soi, făcută, ca și cele două volume de *Coșuri cu frunze* ce vor fi publicate mai apoi, doar din notații zilnice, într-un fel autobiografice (sau "egografice", cum se spune mai nou), inerent fragmentare, cu tot *"ceea ce-ți trece prin cap"*. Radical-modern estetic, tocmai pentru că fusese deja "postmodern" în gândire (conform și unui frumos și subtil paradox formulat de J.F. Lyotard în *Postmodernismul explicat copiilor*), cu mai mult de un sfert de veac mai în vârstă decât Joyce, Rozanov a refuzat deja orice "mari naratiuni", iar gândurile, ideile, observațiile le considera ca fiind mereu parcă deja "moarte", rupte și căzute cum sunt totdeauna din trunchiurile originare, abia acelea, poate, încă vii. De acum, spune parcă Rozanov, nici în sfera biografiilor nu mai poate exista vreun Goethe care să nu fie și propriul său Eckermann (și invers, desigur). Că evoluția concretă a literaturii universale (și comparate!) nu i-a dat (încă?) dreptate lui Rozanov, pare azi (poate pe nedrept) evident. Cu toate acestea, raționamentul meu de aici e unul similar: dacă fiecare samurai era cândva vasalul unui senior, acesta din urma ar putea fi definit azi drept cel ce e și un samurai, dar numai pentru sine însuși. Dar nici aici întru totul, cum vom mai avea ocazia să constatăm.

Încântat mai întâi de cartea *Cu dinții de lână* (2008), apoi și mai bucuros de cele apărute în acest "an aniversar", 2010: *Cu fața la perete* (Editura Cartea Românească), respectiv, *Cartea cu fleacuri* (Editura Paralela 45), dar provocat întrucâtva și de micul volum *"...pe mine să nu conați"*, *Convorbiri cu Mircea Bentea* (2003, carte reeditată și ea anul acesta, într-o "ediție a doua", cu o postfață de Liana Cozia, tot la Paralela 45), imi propusesem mai demult să comentez câteva "neascunderi" sau rețele de evidențe ale unui simptomatic destin scriitoricesc. Dar excelența ultimelor volume, expresia tot mai fățișă de a considera toate așa-numitele "jurnale", apărute de la *Un burgtheater provincial* (1984) încoace, drept o singură carte, o "carte fără sfârșit" a unui "prezent continuu", m-au făcut să mă gândesc la un studiu mai amplu, eventual ca parte

componentă a cărții la care trudes (cu titlul provizoriu: *Hipertexte moderne: persoane, personalități, personaje*).

Semnificațiile subtilului au fost deja parțial "aplicate" în cele de mai sus. *Hipertextul* îmi permite să "navighez" prin memoria-mi imperfectă, cum alții o fac pe Internet, aducând parcă tot automat și-n proximitate imediată cuvinte sau fragmente textualizate aflate, de regulă, foarte departe unul de altul. *Intertextul* mi-a permis să compar pagini literare de fapt incomparabile: ale lui Jôchô Yamamoto, numele preoțesc al samuraiului Yamamoto Tsunemoto, autor (prin însemnările tânărului scrib Tashiro Tsuramoto!) al celor unsprezece cărți ce compun *Hagakure* (atenție, fără să-l mai amintesc aici totodată pe Yukio Mishima, comentator modern, repovestitor și mare fan al *Hagakurei*, cum n-am mai făcut "clic" nici pe numele lui Jim Jarmusch, cum fac însă acum, pentru a evoca fermecătorul film al acestuia: *Ghost Dog sau Calea samuraiului*), cu textele lui Vasili Rozanov: *Însingurări*, respectiv cele două volume de *Coșuri cu frunze*. *Transtextualul*, un termen născocit de Gerard Genette, harnicul onomaturg (cum ar fi spus, după Platon, C. Noica) al filologilor, încă străini (ori doar reticenți) parcă aceștia față de jargonul internetului, ar însemna: *«tout ce qui met le texte en relation, manifeste ou secrète, avec d'autres textes»* (tot ceea ce pune un text într-o relație, evidentă sau tainică, cu alte texte), ceea ce, din punctul meu de vedere, e implicat deja semantic în cei doi termeni anteriori, aici punându-se, poate, un accent deosebit doar pe 'motivația' alăturării unor elemente textuale supuse transferului de semnificații; așa am procedat și eu, evocând două cărți cu titlu asemănător: *Convorbiri cu Goethe*, respectiv, *Convorbiri cu Mircea Bentea*; faptul că primul titlu îl are drept autor oficial pe Johan Peter Eckermann în timp ce a doua expresie nu-i decât - tot "oficial" - un subtilu pentru cartea lui Livius Ciocârlie, *"...pe mine să nu conați"*. *Convorbiri cu Mircea Bentea*, urmate de o "addenda" (Editura Paralela 45, 2003, 2010), toate acestea mi-au permis ("motivată") remarcă de mai sus cu privire la mutațiile ce par să fi avut loc în decursul ultimelor două secole sau ceva mai recent în raporturile dintre seniorii literari și samurarii acestora (tot literari!); într-adevăr, toată lumea știe că la prima carte a asudat Eckermann și nu Goethe, în timp ce în celălalt caz, cel pus la cazne pare să fi fost în mod tot evident Ciocârlie (caznă nu diferită de cele din toate prozele lui!), și nu Kyô-Shi (maestru-scrib) Mircea Bentea (destul de căznit și acesta, într-un fel, dar autor doar al unei *addenda*).

Metatextul numește acele părți dintr-un text care spun ceva despre un alt text dar și cu referire la textul din care fac parte. Cât despre *exerciții de admirație*, (re)trimitem cu mult sânge la cartea cu același nume a lui Emil Cioran.

Dedicația. Aduc cu mare și dragă

admirație ofranda acestui modest bonsai de vorbe unor prea merituoși foști și într-un fel mereu actuali cavaleri ai Seniorului L.C., deveniți ei înșiși seniori (mai întâi, pentru scurt timp, doar un fel de "baroni locali" ai literaturii-culturii, dar recunoscuți mai apoi drept străluciți shoguni naționali), în semn de grațitudine pentru marele și constantul răsfăț manifestat de domniile lor (iată, de decenii!) față de mine, biet ronin al didacticii literar-hermeneutice. Tocmai datorită acestor nume, la care s-ar cuveni să adăugăm multe altele (de unde și abrevierea obligatorie: & comp., cum e și titlul cărții de la Polirom a lui Livius Ciocârlie), nume devenite notorii pe tot cuprinsul țării. Datorită, poate, tocmai acestui proces s-a și produs treptat atenuarea senzației de "personaje din cartea de telefon" (dacă mai țineți minte bancul), evocate parcă pentru unii cititori de mai toate numele prezente în paginile cărților Seniorului nostru...

**INU TOCMAI
DIGRESIUNE, STOP!
PUNCTE-PUNCTE, POATE
CHIAZ; PUNCT ȘI DE LA
CAPAT!]**

Sunt în tramvaiul 7 ce leagă cartierul meu mărginaș de Piața Maria, unde voi coborî peste vreun minut-două ca să-i fac o vizită, periodică (pentru rețete "compensate", desigur), simpaticului nostru medic de familie ce-și are cabinetul chiar vizavi de locul unde începuse totul în urmă cu, iată, aproape două decenii (bulevardul se și cheamă parcă de atunci "16 decembrie 1989"); stau pe un scaun la geam, pe genunchi cu volumașul de *Convorbiri cu Mircea Bentea* (e totdeauna bine să ai ce citi în micuța sală de așteptare, mereu aglomerată, dar acumă chiar caut neapărat un pasaj, important pentru relația pe care urmează s-o dezvolt după cele aproape două pagini abia schițate, aceea dintre seniori, pe de o parte și maestrul, pe de alta!) și mai apuc să citesc:

"...nu mi-am propus să creez un personaj, dar a apărut unul fără voia mea, ...

Îmi ridic ochii de pe foaia cărții, atras pe semne de numele de pe o firmă pe care

parcă n-am mai văzut-o până atunci (o dată ajuns acasă voi afla că e veche de câțiva ani): *La casa de mode Livius. Tramvaiul încetinește, va trebui să cobor, apuc să mai citesc:*

prin procesul pe care am încercat să-l explic în Caietele lui Cioran.

Restul pasajului îl recitesc, mirat cumva, deja coborât cu bine în stație:

Din haosul pe care îl cuprinde, el ca și orice om, autobiograful extrage, nu neapărat cu intenție, numai ce se potrivește scrisului său. O dată ce am înțeles tendința aceasta, am început (în *Trei într-o galeră*) să scriu, conștient, în sensul ei. Dacă Profesorul (detestat de mine) și Bibulia există, Maestrul este o invenție ironică. Nici eu nu mă cred maestru, nici altora - **cu excepții enigmatice** (subl. mea, I.G.) - nu le trece prin minte că aș fi." (*Convorbiri*, 2003, p. 98)

*Sunt deci încă în stație, nemișcat, ocolit mai mult sau mai puțin politicos de oameni grăbiți, indiferenți (nu cred că știe vreunul din cei mult mai tineri ca mine ce-i aia o adiere de panică paranoică), căci m-am recunoscut imediat, dacă nu ca fiind singurul vizat din numitele excepții enigmatice, măcar drept unul din cei evidenți (oare? oare? - îmi murmur eu, recitind), comițând în urma cu zece ani un studiu pe trei pagini mari de revistă literară și recidivând mai apoi în mai puțin de un an, pe parcursul unui întreg capitol de peste șazeci de pagini din Paradigme moderne, să-l rebotez pe Livius Ciocârlie în Maestrul Nostru, înlocuind totodată peste tot inițialele L.C., cu M.N. Cum a putut să-mi scape, îmi tot zic - pe parcursul atâtor recitari-răsfoiri a *Convorbirilor*! - expresia subliniată de mai sus? Mister (sau doar o altă enigmă?)!... Si dacă nu i-a plăcut Maestrului Maestrul, ce șanse aș mai avea să-l accepte Seniorul vizat de mine pe un înțelept Senior al unor... samurai (desigur, unii doar literal-culturali, contemporani) cum figurează deja în explicațiile la dedicația bruionului de articol, - sau ce va mai ieși din el? - așa cum e lăsat acasă, pe "desktopul" calculatorului uitat deschis?! Va fi și acel Senior considerat un aparent sau, dimpotrivă, un esențial altul? Iată-mă blocat!*

Continuare în pagina 31

CARTEA IMPONDERĂRII

DACIANA BRANEA

"Ce poate să urmeze după fleacuri? Ce altceva decât nimic?", se întreabă Livius Ciocârlie în timp ce lucrează deja la următoarea carte. "Poți cel mult să te agăți de câte un pretext...", își răspunde și, într-adevăr, ca de atâtea alte ori, pretextele abundă în volumul său cel mai recent, *Cu fața la perete*. Sunt fie notații de lectură, fie însemnări diarist-memorialistice anterioare, în marginea cărora proliferază comentarii.

Cu fața la perete e un volum alcătuit din două părți, diferite ca formulă stilistică, dar tematic convergente. Substanța celei dintâi, intitulată "La două mâini", e dată de comentarea unor "pagini memorialistice fără început și sfârșit, scrise nu știu când" (p. 5), descoperite din întâmplare într-un dulap, conținând la rândul lor comentarii la pagini încă mai vechi, din perioada liceului și a facultății. Aceste fragmente autobiografice, ulterior plasate temporal în deceniul nouă, conturează un destin în bună măsură reprezentativ pentru lumea în care scriitorul și-a petrecut copilăria și tinerețea. Autocaracterizându-se ca un student cu lecturi haotice, profesor precar, fără cultură sistematică, și critic ratat, Livius Ciocârlie consideră că dacă "în aparență" a făcut față diverselor îndatoriri asumate de-a lungul vieții a fost numai pentru că așteptările nu au fost mai mari. A trăit, altfel spus, la voia hazardului într-o lume neașezată, incapabil de a-și "gândi viața și de a o proiecta" (20).

Niciodată membru de partid, nici măcar UTM-ist grație "originii nesănătoase", a trecut prin facultatea de franceză, în perioada tulbure din a doua jumătate a anilor 50, oarecum protejat ("Eram ca scu-fundat în adâncul liniștit al unei mări agitate. La suprafață se dezbătea, se prelucra, se demasca și se exmatricula, eu, acolo, pe fund, nu-i cunoșteam pe robespieri decât din vedere, iar ei parcă nici nu aflaseră de existența mea"; "...am străbătut ca prin ceață, ferit și buimac, o epocă de frământări" – 20-21). Apatie și lipsit de energie, animat la răstimpuri de "gândul vag de a scrie" (28), avea să cunoască patru momente de explozie creativă, patru "erupții": așa-numitele "teoria din februarie" și "cincinalul", semiotica, eseistica literară. Toate i-au lăsat în urmă o senzație de dezgust, dar și "ideea aproape inexplicabilă a unui lucru de făcut" (29).

Pe fondul acestei oboseli constitutive, dublată de un sentiment de vinovăție "originar", s-a dezvoltat o mentalitate de supraviețuitor. Neputincios în fața istoriei ("...am trăit atât cât s-a putut" – 24), "...am pus în paranteză existența de la suprafață, căci ea presupunea fie putere de rezistență, chiar de opoziție, fie oportunism. M-am orientat spre adânc" (35). L-a ferit de compromisuri principiul, moștenit de la tată, potrivit căruia scopul nu scuză mijloacele. Ce-i drept, spune minimalizând, l-a aplicat fără efort, întrucât ceea ce i se propunea era pentru el de domeniul inacceptabilului: "Nu mi s-au oferit decât turpitudini exorbitante, cum ar fi să intru în partid, să fiu informator, cărora nu mi-a fost greu să le rezist" (37). Ajutat de "vocația inexistenței" (29), a păstrat din încercările de program existențial schițate cândva o singură idee: "cum să nu trăiesc. Cum să intervin cât mai puțin în ce se întâmplă" (41), cu ceea ce decurge din ea: "...să nu ader. Să nu mă prefac, ca alții, că ader. Să suport și atâta tot." (39-40). În raport cu viitorul interzis, scrisul îi apărea "ca un prezent perpetuu, de unde și ideea unei cărți fără sfârșit" (35-36). A luat hotărârea să scrie pentru a exorciza "răul meu și răul românesc" (42).

Asistăm, în preluarea și comentarea uneori acid ironică a acestor pagini memorialistice de la începutul celei mai nefaste

perioade a regimului comunist, la un demers recapitulativ cu nuanțe testamentare. Sunt reluate, parcă pentru a le fixa, cele mai importante teme ale scrisului autobiografic al lui Livius Ciocârlie, de la imaturitate și oboseală, la sentimentul culpabilității și indiferență. Tonul grav-ultimativ se accentuează, în ciuda (auto)ironiei necrutătoare, în partea a doua a cărții, ce poartă titlul "Însoțindu-l pe Bernardo Soares". În această a doua jumătate a volumului, favorit este comentariul livresc, întrerupt de notații jurnaliere și excursuri analitice. Pretextul îl constituie *Cartea neliiniștirii* a portughezului Pessoa, cu al cărei personaj principal, heteronim al autorului, Ciocârlie își descoperă o serie de afinități. Asemănător, dar nu până la identitate, Soares îi dă ocazia să se autodefinească și să se auto-analizeze comparându-se ("Cu B.S. mă aflu ca patinatorii de la proba de perechi: din când în când se despart, fac volute pe gheață și din nou se cuprind" – 16). Reține atenția, dintre trăsăturile comune, marginalitatea, aspirația spre starea de cloșard, oboseala, letargia, indiferența ("Sufăr, în primul rând, de această boală de a nu putea suferi" – 122), sesizarea eului multiplu ("Știe și el că: *Fiecare dintre noi este mai mulți într-unul singur* și că fiecare dintre acești mai mulți, din această *proliferare de sine însuși*, are felul său de a-și privi viața, de a și-o trăi" – 198).

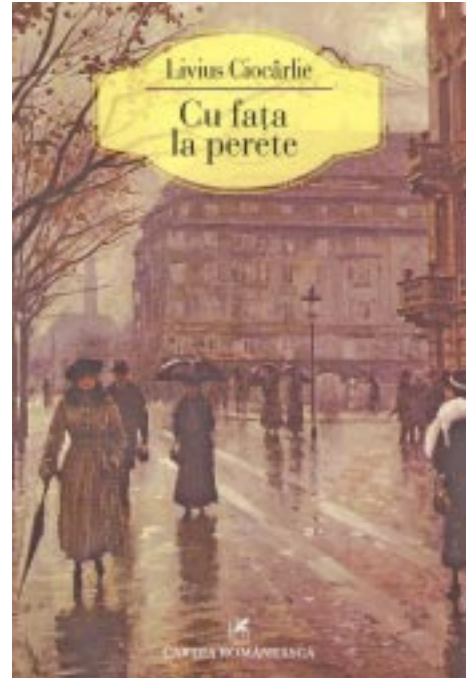
Cartea neliiniștirii nu este însă singura lectură de pe parcursul redactării volumului *Cu fața la perete*. Ca de obicei, Livius Ciocârlie parcurge în paralel mai multe cărți, cel mai adesea revenind însă, pe lângă proza lui Pessoa, la Vechiul și Noul Testament, pe care le citește "ca pe un roman". Marilor teme ale sensului vieții, bătrâneții și morții li se alătură astfel cea a credinței, mai bine zis a neputinței de a crede. Deasupra tuturor, rămâne "doctrina" prezentului, explicată "prin aceea că trecutul a fost cum a fost, iar viitorul nu va fi deloc" (195). Față de trecutul propriu, cu care nu și-a încheiat încă toate socotelile, Livius Ciocârlie are o atitudine ambivalentă: "Nu mă uit în urmă, încerc să nu mă uit" (224) și totuși, dedică pagini întregi vieții în comunism sau sechelelor lui în societatea românească postcomunistă, neputându-se feri să constate că "...tot ce spun despre mine este concluzia felului cum am trăit" (225).

În contextul discuției redeschise public despre scriitorii care au colaborat și despre "rezistența prin cultură", Ciocârlie formulează, pornind de la propria experiență, câteva opinii de o amară luciditate. Slăbiciunea și duplicitatea le descoperă, înaintea tuturor, la sine însuși: "Am mers pe două cărări. Prin ce scriam în casă, pentru mine, mă marginalizam. În lume, «semiotician», jucam jocul, nu supăram pe nimeni, deși unii m-au acuzat că fac import ilegal de produse din Occident. M-au acuzat, dar n-am pățit nimic. Confrății m-au lăudat, m-au premiat. (...) E drept că într-o bună zi, brusc, cum mi se întâmplă, m-am potolit" (70-71). Și tot la sine însuși, cauționa regimului prin pasivitate: "Trăiam inadmisibil, viața noastră era un dezastru, așa simțeam. Era un sentiment fără urmări de ordin practic, alta decât aceea că mă căinam în jurnal. Făcând-o pe semioticianul, pe criticul, pe prozatorul cenzurat, cauționam. (...) țara se ducea de răpă, oamenii sufereau, iar eu *tel quel*izam. Nu mi-am propus. Am început să public ca să-mi justific postul universitar. Însă când mi-am făcut un nume, mi-a plăcut. Am sfârșit prin a mă convinge, și eu, că cel mai grav lucru ce se putea întâmpla ar fi fost scoaterea cărților mele din «plan»" (78). Reapare aici ideea din prima parte a volumului că a te ține deoparte în încercarea de a nu le face

rău celor din jur nu e nicidecum o atitudine inofensivă. Dacă atunci ea era transcrisă sub forma : "...ceea ce mă neliniștește este că nu poți să nu intervii făcând, fără să vrei, rău, *n.m.* inclusiv prin inacțiune, în viața celorlalți" (53), acum ea trece într-un plan general, acela al colaboraționismului involuntar: "...felul nostru de a ne detașa de regim – prin literatură neaservită, critică neobedientă, semiotică, ortodoxism – îl cauționa. (...) dar în sine, fără contingentă politică, arta nu înseamnă nimic? Pentru cazul în speță, nu știu ce să zic. Chiar îl cauționa? Și da, și nu. Regimul putea să spună: uite că există și la noi, să zicem, constructivism. Pe de altă parte, cât de mult i-ar fi plăcut să rămână la realismul socialist! Și ce hău între unul și celălalt!" (81).

Una dintre concluziile neașteptate la care ajunge este aceea că "într-un fel, e salubru că nu interesează procesul pe care l-am intentat trecutului nostru. Există în el un pendant al ipocriziei de atunci. M-am adaptat, n-am mișcat în front, dar măcar sufăr, mă condamn..." (78). De aceea, scrie Ciocârlie împlântând lama sincerității până la os, "nu căința o pun în scenă, numai conștiința grea. A te căi presupune convingerea că a doua oară n-ai mai face ce ai făcut, n-ai mai trăi cum ai trăit. Deloc nu cred. Cu mare probabilitate, aș trăi la fel" (132).

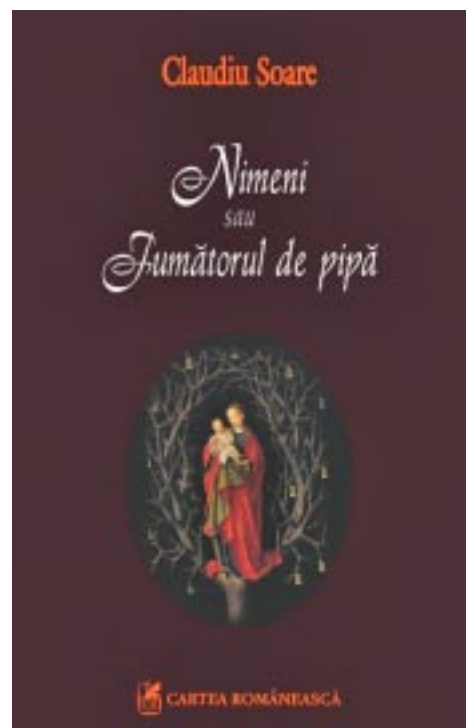
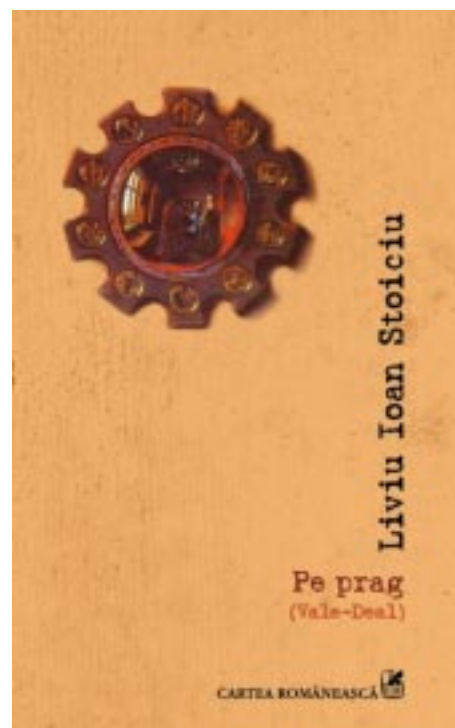
Putem găsi, în acest ultim volum, unele dintre cele mai frumoase pagini publicate de Livius Ciocârlie. *Cu fața la perete* este o carte a bătrâneții înseninate, în care luciditatea extremă, melancolia contemplativă și răsul se amestecă în dozaje subtile. Pe măsură ce universul autorului septuagenar se îngustează, drumurile devin mai rare și mai scurte, prietenii dispar, obligațiile se reduc, întâmplările sunt din ce în ce mai puține, viața dobândește o altă calitate. Scriitorul intră în "grevă de zel" (12) până și în ce privește scrisul. "Cred", spune, "că a venit vremea ca despre ce se întâmplă în lume, aproape sau departe, să nu mai am păreri" (198). Asistăm la o detașare progresivă care nu e în fond altceva decât împlinirea unei vocații: "Sunt, peste tot, imponderal. Imponderal? Există cuvântul? S-ar zice că nu. Oricum, imponderabil – cuvânt atestat – n-am de gând

să spun" (189); "În orice participare a mea, la orice ar fi, există ceva inautentic. Numai în letargie simt că sunt eu și, ca atare, trăiesc" (206); "Aproape că ating imposibilul căutat, acela de a fi lăsat în pace și (...) aproape că sunt fericit" (213); și: "Am visat să fiu ce sunt acum, un soi de rentier. ...*m-am văzut incompatibil cu viața*. Cam așa. El B.S., *n.m.* își înfundă capul în pernă, eu îmi întorc fața la perete, dar am în față un ochi cu care privesc lacom viața" (232).

Despărțirea de Bernardo Soares și, o dată cu el, despărțirea de cititori se petrece cu comentarii în aceeași notă testamentară: "*Această carte este biografia cuiva care n-a avut niciodată viață*. La subsol, se spune că fraza poate fi înțeleasă în două feluri: «care n-a trăit cu adevărat» sau, altfel, «care nici n-a existat». În cazul meu, aproape că pot să mi le asum pe amândouă. Este o performanță, într-un secol atât de frământat" (241). Ultimul cuvânt îl are însă ironia: "Se cuvenea ca pentru încheiere să găsesc fraze, așa, mai înaripate. Pot acum să-mi iau zborul. Fâl, fâl..." (245). Ce urmează *după* imponderare? Poate un pretext.

Noul la CARTEA ROMÂNEASCĂ

ACESTA! EL!

LIVIUȘ CIOCÂRLIE

Într-un articol recent, pentru care îi mulțumesc, Cornel Ungureanu reamintește – ce nu-și aduce aminte el ? – că în 1970 am publicat în **Orizont** câteva pagini intitulate "Adresantul necunoscut". De fapt, erau mai multe. I le citeam – ca să ne mai treacă timpul și Istoria – lui Șerban Foarță, căruia i le dedic pe următoarele, din același stoc.

Acum, după ce cu ajutorul meu, fără de care nu, ai devenit cunoscut, e timpul să afli și tu despre mine câte ceva.

Sunt rod din bărbat și femeie. Cum era și normal, din două contrarii suprapuse a ieșit ceva între ele, nici cal, nici măgar. În treacăt fie spus, cred că aici, în acest mod de reproducere, stă cauza mersului necurmat al omenirii către impersonalitate. Așa se explică de ce nu mai apar în zilele noastre o Ioană d'Arc, un Ivan cel Groaznic, un John Bull, un lordul John, un Ion T. Ion.

Drumul prin viață mi s-a ursit din leagăn: drept înainte, de la un capăt la celălalt. Cu toate obstacolele ce mi se opun, sunt hotărât s-o duc cumva la bun sfârșit. A propos de sfârșit, nu nutresc spaima cutărui dramaturg contemporan, căci nu avem un motiv fundamentat ca să ne așteptăm la așa ceva. A trage concluzii de ordin general din ce observăm în dreapta și în stânga nu caracterizează gândirea unui om evoluat.

Mai departe, nu e mare lucru de spus. Opera mi se confundă cu biografia. Am trăit cast și sănătos în așteptarea bucuriei supreme a maternității. Al cărei moment a și sosit. Prin urmare, iată-te, ești aici.

Completez relatarea ca să-mi țin promisiunea deși, cum ziceam, mare lucru nu mai e de spus. Am șase clase primare. Atât am putut să studiez. După aceea, au intervenit evenimentele istorice pe care le cunoști, cu efectul lor: m-au obligat să renunț. De altfel, s-a constatat că învățătura dăuna complexului meu sufletesc. Însă câte n-am asimilat în acel răstimp! Mai întâi, am învățat să mă feresc. Să mă feresc de școală, în primul rând. De școală și de argații ei. E ceva de neînchipuit! Cum se pot hotărî niște părinți, care par iubitori, să-și vâre copiii în această mașină de tocat rămâne pentru mine un mister. Cu mâna lor! Vreau să zic, de mână cu ei. Nu-i de mirare: bieții, devin la rândul lor niște părinți. E inevitabil, în aceste condiții. Dar, și ce păcat!

Știu! Știu ce ai putea să-mi reproșezi. Dar, ce era să fac ? Tu n-ai avut norocul să fii trimis acasă de împrejurări. În anii tăi de învățătură, Europa n-a trecut prin războaie și nici prin alte pârjoluri. Iar aici,

în țară, ce să mai vorbim... Rezultatul: un doctorat! Ce pot să zic ? Nu prea găsesc cuvinte. Cel mult: particip la consternarea ta.

Copiii sunt obraznici. Așa e de când mă știu. Adică, de când nu mai sunt copil. La drept vorbind, nu-mi amintesc să fi fost vreodată copil. Prin urmare, nici să fi fost vreodată obraznic nu-mi amintesc. Și dacă faptul de a nu fi fost copil nu mă prejudiciază cu nimic, deoarece nici pe alții nu se vede că ar fi fost, în schimb acela de a nu fi fost obraznic mi-a stat totdeauna în drum. Cred că nu e cazul să-ți amintesc: obraznicul mănâncă praznicul. Însă că cine nu e obraznic nu-l mănâncă, asta pot să-ți spun. E lucru sigur și verificat.

Nu mă gândesc la chestiunile astea. Am atâtea pe cap, nici nu știi. Trebuie să îngrijesc ediția și pe autor. Să mă găsesc la oglindă și să găsesc la aragaz. Să gonesc pe drumuri și pe dușmanul obștesc. Să cunosc femeia, noul comitet și să-mi cunosc lungul nasului personal. Să-mi păstrez firea și bunul cu sudoare câștigat. Să cârlesc ciorapii și o pereche de palme. Să sap grădina și la temelia statului panamez. Să cobor la șes și vaca din pod. Să pun banii pe masă, lucrurile la punct și bazele noii societăți. Să spăl putina de brânză. Să scad doi din trei și din stima concetățenilor mei. Să-mi sfâșii cămașa și cordul simțitor. Să plesnesc de ciudă și de aer comprimat. S-o ciupesc pe grațioasa domnișoară de fund și de 100 de lei. Să perii covorul și pe șeful adjunct.

În rest, lucrurile merg bine. Adică, vreau să spun că după ce am trecut prin câte am trecut, deși situația nu s-a schimbat cu nimic, m-am obișnuit. Ca să fiu și mai exact, înțeleg prin ce spun că dacă lucrurile ar începe să meargă după placul meu, mi s-ar părea nelalocul lor. Deh, tinere, vezi tu, vine o vârstă când omul și-a fixat tabieturile, din care preferă să nu mai fie scos. Dacă așteptările mele ar începe să nu mai fie înșelate, nu știu cum m-aș descurca. Reușita trebuie să înceapă din leagăn sau să nu mai înceapă deloc. În cazul ei, decât prea târziu, mai bine niciodată. N'est-ce pas, mon vieux ?

Nu sunt croit din stoffa celor care se ridică deasupra, abia din a acelora care se țin deoparte. Ori de câte ori am încercat să mă înalț, m-am pomenit pe partea dinapoi sau pe appendicele înaintat, și nu mi-a plăcut. Nu-mi cade bine și nici nu-mi stă. Nu cadrează cu situația mea. Să te ridici de jos, să-ți ștergi furios turul pantalonilor, spune și tu! Și hahalerale

care atât așteaptă ca să se strice de răs. Așa sunt eu, nu-mi place să mă dau în spectacol. Dacă ție îți place, treaba ta! Dar cred că te lauzi. Cui îi place ? Oricum, eu stau în banca mea, nu mă fandosesc. Stau și rîd. Rîd de viteji ca tine. Și n-am cu nimeni nimic. Fiecare la locul lui. Îmi fac datoria. Mă căsătoresc. Nasc pui vii (parcă ți-am mai spus). Nu am fumuri. Nu pretind cine știe ce. Măcar mă lasă toți în pace. E tot ce se poate cere. Prea mult, prea puțin ? Pentru mine, e destul. Mă mulțumesc și n-am cuvinte. Să fie la ei! Și la tine, dacă vrei...

Da, mă interesează totul și, între altele, nu mai puțin, prostia. Asta, nu pentru că aş avea un caracter josnic, sau din cine știe ce perversiune sufletească, ci pentru că numai în prostie găsesc din plin reprezentat acel ceva despre care nu pot să-ți spun cât mă simt de mișcat întâlnindu-l și cum încep numaidecât să fac tot felul de giumbușlucuri ca să nu se bage de seamă emoția de care sunt cuprins. E un nu știu ce, un aer de solidaritate, o bonomie generală, pe care le așteptăm de la specia noastră și le plasăm într-un viitor nedeterminat. În tot ce fac, cu tot ce mă străduiesc, uneori până la a-mi compromite sănătatea și bunul nume, există dorința nemărturisită, de prea puțini ghicită, de a spune numai și tocmai acel lucru, acel inefabil niciodată exprimat, mereu îngânat. Aș porni pe toate drumurile, aş străbate cu pasul orice întindere în căutarea unei trompete cu sunet mai pătrunzător, sau a unei tobe mai bine acordate cu intenția mea. De aceea, dacă

vreodată nu mă vei găsi acasă după prânz, vei ști de ce.

Spui că fac afirmații gratuite. Nici pomeneală! Ar fi să-mi încalc regula de conduită: nu dau nimic pe gratis. O răsplată cât de mică, măcar un os de ros, tot cer, chiar și atunci când văd bine că degeaba insist. Însă de obicei se întâmplă cu totul altfel, și anume obțin ce doresc. Cum fac, nu importă, e un secret al meu, dar și un merit al celor în cauză, o dovadă grăitoare a nivelului nostru ridicat. Și ce nu obțin! Ceasornice cu centură, de încins la brâu; cirezi de vacuțe; bani cu toptanul; stima tuturor; colaborarea lui Toma Caragiu; vase cu pânze și cu murături; puțuri petrolifere; ulei de ricin; femei peste femei; cămăși spălate; prieteni nedespărțiți; gumă de mestecat; lande și eleștee; acțiuni bancare; magiun.

Alteori, mi se acordă distincții importante: dau lovitură de începere la meci; bat gongul la teatru; rostesc discursul de bun venit; vizitez minele de sare; gust ciorba la cantină; mă răstesc la contemporani; trec primul linia de sosire; îmi conduc confrății la locul de veci; primesc decorația "Vărul răniților"; fac parte din juriul concursului "Tineri procleți".

Așa că, revizuieste-ți părerile, nu sunt atât de naiv cât crezi. Lupt împotriva gratuității. Deviza mea este: preț maximal.

Da, asta-i drept, mă ocup mult de femei. E un prilej de satisfacții alese. Le urez succes, le stimez, le urc în pod. Mai zilele trecute am ajutat o ființă plâpândă să treacă rubicondul. La rândul lor, ele

mă prețuiesc. Mă țin bine minte, mă visează cu chip de țap. Mai multe au înființat "Liga pentru obținerea divorțului de către tovarășul...". Urmează numele meu. M-au supranumit "dumnealui". Când auzi vorbindu-se despre "dumnealui", să știi că sunt eu. "Mă grăbesc să termin maioneza, vine dumnealui." Între ele nu e invidie, ci cooperare. Mi-au făcut program, semnat de toate. Au dispecer și casier. La chenzină, fiecare plătește cotizația, în funcție de distanța geografică și de categoria din care face parte. Sunt următoarele categorii: foste, actuale, foste și actuale, actuale și viitoare, probabile, posibile, lipsite de orice șansă, eventuale. La onomastici, le trimit fanioane cu inscripția "Je sème à tout vent". A propos, nu ți-am vorbit de secția internațională. E în curs de afiliere la U.N.E.S.C.O., la O.N.U. și la G.A.T.T. Pactul de la Varșovia a înregistrat-o de mult. Se pronunță pentru obligativitatea celibatului, desființarea campaniei agricole și hașurarea orașului nostru de reședință de pe hărțile de război. Pentru că s-au făcut confuzii regretabile în India și în Pakistan, un subcomitet lucrează la întocmirea portretului meu robot. Lunar, membre ale catedrei recent înființate la Facultatea de lucru mecanic pornesc peste hotare cu conferințe intitulate invariabil "Viața și isprăvile dumnealui". Mi s-a repartizat o secretară. Asta, după îndelungate dezbateri. Unele au propus un secretar. Au renunțat, de teamă să nu îndure o cumplită dezamăgire. Din păcate, secretara îmi cenzurează corespondența. De pildă, nu-mi mai parvin duioasele dedicații color trimise de casa de modă "Ohne jupe".

Am, vai!, crucea mea: spun chiar ce vreau să spun. Nu-mi face nici o plăcere, mă simt jenat. Uite ce mă pomenesc zicând: "O, dragă domnule, capul dumitale e produs vegetal", "Stimată doamnă, de unde atâta fund ?", "Maestre, numele dumneavoastră mi se pare cunoscut", "Desigur, tinere, puțină minte te-ar avantaja". Înțelegi lesne că pentru sufletul meu simțitor e dureros. M-am întrebat în repetate rânduri de ce nu vreau să spun altceva decât ce vreau să spun. De exemplu, pe dos decât ce vreau să spun. Dumnezeuule, unde n-aș fi ajuns! Dar poți să te înțelegi cu mine ? Parcă aș fi surd! Totuși, speranța n-am pierdut-o. Visez la ziua când, facă ce-o face fieștecăre, eu am să strig: "La mai mare!"

A, nu, nu sunt eu omul care să-și facă probleme! Las lucrurile să meargă de la sine. În felul ăsta nu-mi fac nici reproșuri. De altfel, nu-mi fac reproșuri și pentru că nu țin minte nimic. Uit tot. Te uit pe tine, uit limba latină, îmi uit partitura de prim corist, mă uit pe mine însumi. Mă uit la cantină, mă uit acasă. Ce e mai prost e că mă uit uneori pe mâna vrăjmașilor

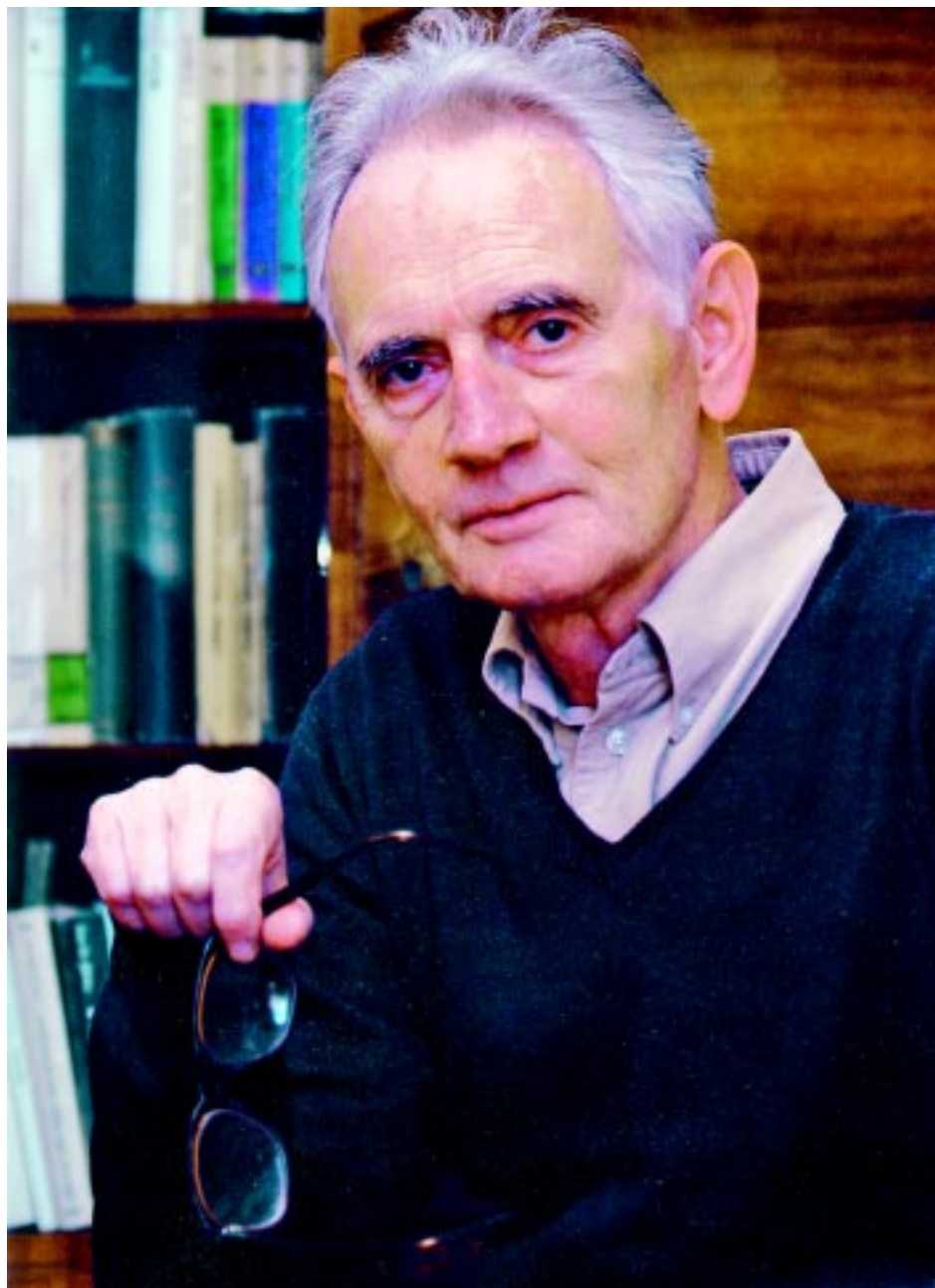
mei. Care atât așteaptă. Profită de ocazie ca să mă chelfănească bine. Altfel, desigur, n-ar îndrăzni.

Am făcut vreo doi pași, mi se pare, spre ce spuneai că ar fi necesar. Nu din convingere și nici experimentând, ci pe neașteptate, din nebăgare de seamă, cum mi se întâmplă de cele mai multe ori. Mă las antrenat în cele mai strașnice neghiobii. Până să mă dumiresc, e prea târziu și chiar atunci încep gafele, când vreau să îndrept. Încerc să mă lepăd de propriile mele inițiative, ca unul care dă cu piciorul în cățelul jegos care se ține coadă după el. Când colo, mă pomenesc eu însumi cu o coadă și chiar între picioare. Am un aer tare pleoștit, dar până să se lămurească unii, ei înșiși destul de gugumani, până să-și dea seama cât sunt de fâstâciți și să-mi ardă vreo două, trece ceva timp. Atunci, dau să mă răzvrătesc, dar degeaba blestem în gândul meu, cu cât trudesec să mă descurc cu atât mă înfund mai rău. În zadar transpir și pufnesc și strig, rânjesc, mă scâlâmbâi, înjur, trag pumni, bat din picior, sparg tot, arunc în aer, explodez. Pe măsură ce mă agită, ei tac tot mai mult, se închid în ei înșiși, nici nu clipeșc și, la urmă, pleacă fără un cuvânt. Inutil să-ți mai spun în ce hal rămân și cum mă perpelesc.

Sunt amărât foc. Ce mi se întâmplă e îngrijorător. Umblu pe sub streșini și nu-mi cade nimic, nici măcar apă de ploaie, în cap. Alunec pe ghețuș și nu-mi dau în nas. Fac afirmații și nu mi se trec la dosar. Mă prezint la concursuri: sunt promovat! Ceva nu e în regulă. Încep să cred într-o conspirație perfidă. Ceva se urzește, acolo sus. Această acalmie, bunăvoința cu care mă tratează toți, nu prevestesc nimic bun. Mă paște un pocinog. Cineva umblă prin grădină. Alaltăieri, am trecut printre ei, printre toți, și nimic... Nici o piedică, nici un ghiont. Scrisorile anonime au încetat, nu se mai scriu rapoarte pe seama mea. Situația mă duce la exasperare. Dar, nu mă îndoiesc, tocmai asta se și vrea. Să mă arăt cu degetul, să-mi dau singur cu strachina în cap.

S-o creadă ei! Nu mă las. Mă apăr și rezist. Drăcui în dreapta și în stânga, ca într-o doară, îi calc pe bombeu, le strănut în nas. Să nu-și închipuie că o să le fie ușor! O să-mi vând scump pielea, așa de scump încât le va fi lehamite s-o mai atârne în cuier. Și, în orice caz, n-or să adune mare lucru de pe urma mea. Fără păr, fără dinți, ramolit, scârțâind din toate încheieturile, așa mă vor avea. Dacă mă vor avea! Pentru că mai am și alte resurse, nici nu le trece prin cap. Mă ierți, nu ți le spun. Nu am încredere nici în umbra mea.

Văd clar, degeaba minimalizăm bunele intenții, certitudinea, vanitatea și oportunismul. Unii vor zice că sunt valori perimate, că în epoca zborului cosmic și

a Casei de Economii și Consemnațiuni altele sunt imperativele morale de care ascultăm, unele ignorate în trecut, cum ar fi redundanța, castitatea, levitația și impresionismul. Eu însă rămân la cele dintâi și te sfătuiesc să faci la fel. Cuminenția așa îmi spune. Lasă să ajungă ei pe planete, eu rămân la bunele mele intenții oportuniste.

Dar, de ce să bravez ?, sufăr că mă descopăr tot mai însingurat. Bunele intenții au dispărut aproape cu totul, iar despre oportuniști ce să mai vorbim, n-a rămas nici unul. Chiar mi se năzare, în momente de descumpănire, să mă suspectez pe mine însumi. E trist să ți se întâmple așa în secolul în care trăiești, să nu mai fii contemporan cu el și cu componenții săi. E o constatare ce mă scoate din minți și numai norocul pe care-l am că nimic nu mă abate de la traseul istoric determinat mă mai susține.

Mă tot aștept, când umblu pe stradă, să-i aud cum le strigă potăilor "Șo, pe el!", să mă aleagă secretar B.O.B., ori cine știe cum să mi se înfunde. Recunosc nesilit: nu e un climat propice creației. În loc să creez, îmi pierd orele respective instalând broaște și, cum ziceam, pocnitori pe la uși.

Un lucru e sigur: cum nu m-am obișnuit cu paternitatea, n-am să mă obișnuiesc nici cu provizoratul. Eu vreau

să știu pe ce contez. Să mi se spună clar: uite, domnule, asta și asta! Un point, c'est tout! Nu cer să fiu menajat. Repet, vreau să știu. Nu-mi place să fiu luat pe nepusă masa. Toate bucuriile le-am irosit fiindcă nu mi s-au anunțat la timp. Să mă pot pregăti și mai ales să fug mâncând pământul. N-o să mă convingă nimeni că un lucru prevăzut nu poate fi evitat. De asta trăim așa cum trăim: ne vâram singuri capul în laț. Nu avem nici un pic de fler. Chiar și cei mai norocoși și mai invidiați sunt plini de vânătași. La asta nu se gândește cine calculează progresia geometrică a fericirii pe pământ.

Așa e, recunosc. Decât să fiu piază rea, mai bine nu m-aș fi născut. Nu-mi spui o noutate. De altfel, nici nu fusese prevăzut să mă nasc. A fost o inadvertență, un gest pripit. Ca orice lucru făcut la repezeală, a ieșit o treabă de cârpaci.

Afară de asta, cine m-a pus să intru în administrație când nu știu să mă controlez ? Abia ajung la birou că și pierd ștampila. Buimăcit, o sun pe femeia de serviciu și întreb de șef. "Să vină până la mine!", spun. Iar când mastodontul apare, în loc să dau vina pe personalul auxiliar, zic: "Cam slabă mișcarea, băiețuș!"

Nu în ultimul rând, de ce mă încăpățânez să-ți scriu ? Cu gura ta spartă, ai umplut orașul de povești. Pe unde mă duc, aud în urma mea: "Acesta! El!"

PICĂȚURA DE CUCUȚĂ

KHAIRE! (I)

PAUL EUGEN BANCIU

Știu că în această viață nu voi fi capabil să trăiesc și pentru mine. Scriind în vacanțele acestea gătuite de telefoane, de grija bătrânei femeii mele, am sentimentul că fur din timpul celorlalți, că fac ceva interzis, că toată strofocarea mea nu doar că e inutilă, dar și iritantă pentru cei din jur, care socotesc că ar trebui să fac ceva util, să bat cuie în scândurile ce se clatină la șură, să schimb țiglele sparte de pe acoperiș, să văruie camerele scorjite de ani, să repar fațada casei. Treburi pentru un om gospodăr. În mintea lor omul trebuie să fie astfel, nu să scrie ore în șir la o mașină într-o cameră luminată de afară, doar cu gândurile lui, fără să schimbe o vorbă cu vecinii, s-o întrețină în aducerea aminte a tinereții pe bătrână, să aibă grija pisicilor, să răspundă prompt la orice solicitare, să nu mai fie el, ci un altul, pus în slujba și la cheremul celorlalți.

Am greșit când am crezut că voi fi un om libor când voi avea o casă a mea de la munte. Acolo vor să fie și ceilalți, care mă întreabă fără jenă dacă mai am mult de bătut la mașină, dacă nu-mi pot petrece vremea și făcând altceva. Am greșit în clipa în care am crezut că voi avea un sprijin, sau măcar o minimă înțelegere din partea celor din jur, niște oameni obișnuiți, care știu că adevărata menire a oricărui individ e să aibă o slujbă, să muncească acolo, să aducă bani și să funcționeze după regulile simple ale oricărei instituții. Sunt de fapt un mic funcționar, care are sentimentul aiurea că e și scriitor. Nu sunt. Nu știu să-i dau pe ceilalți la o parte și să-mi scriu cărțile așa cum le port în suflet luni de zile, apoi le văd cum mor în mintea mea înainte de a le pune pe hârtie. Geanta mea e plină de note, de scheme ale unor posibile cărți gata moarte, pe care nu mai am tragerea de inimă să le scriu, să le văd tipărite, măcar cât să-mi justifice această firavă credință că sunt ceea ce am visat cândva.

Atunci când de pe urma cărților se obțineau bani, eram văzut altfel. Acum totul e pe dos. Munca aceasta pare să-i agaseze pe cei din preajmă, incapabili să înțeleagă vreodată un suflet de artist.

Adevăratul artist trăiește cu iluzia unicității sale, într-o masă de oameni asemenea lui pe care-i invidiază, îi urăște pentru realizările lor, considerându-se cu mult deasupra. El nu se va raporta niciodată la slujbașul care în timpul liber pune pe hârtie niște gânduri, pe care-l socotește un amator, un om util societății dar nu și artelor, fără să-și pună problema că omul acela îi e poate util vieții lui prin ceea ce face. Nu. Un artist nu-și vede decât lumea lui și a celor de-o teapă cu el. La ei se raportează, pe ei îi citește sau le urmărește evoluția lucrărilor de muzică sau pictură, restul lumii fiind un balast necesar pentru ca el să poată trăi ca om. Adevăratul artist e incomod pentru oricine, susținându-și propriile idei, care-i stimulează creația mai departe, și nu-i suportă alături nici măcar pe cei de aceeași meserie cu el, care sunt dușmanii lui personali, ai intimității sale cele mai tainice.

Am crescut într-o familie de funcționari care mi-au insuflat nevoia de a fi util societății, de a avea un salariu fix pe lună și a sta cu familia într-un echilibru

precar, dar previzibil, fără surprize, fără exuberanțe sau căderi ale psihicului majore. O familie ce vedea în artiști acel rău necesar societății, pentru ca viața să fie mai colorată, cu condiția ca respectivul creator să nu le calce pragul, să rămână în lumea lui dezordonată, trăind din expediente, cu excese bahice și viață de noapte încărcată cu experimente sexuale, capabile să-i stimuleze adrenalina pentru noile romane sau lucrări.

Am învățat să tac și să muncesc pentru alții până la epuizare, ca și când aș munci pentru mine. Sentimentul banilor primiți lunar e acela că muncești pentru tine și familia ta, că ești ca și ceilalți oameni, că nu ieși prin nimic peste ei, că ești "încadrat" societății. Că excesele tale sunt în limitele normalității lumii, fără să fii nici un depravat, nici un bețiv, care, deși nu produc nimic capabil să le justifice comportamentul, sunt expediați la limita societății de către cutumele ei de conviețuire. Așa am fost crescut, iar momentele când am crezut că fac parte dintre altfel de oameni, s-au dovedit a fi excese fără acoperire în ceva concret artistic.

În cei șazeci și șase de ani de viață trăită până acum am parcurs mai multe etape de om liber, fragmentate de cele de funcționar. Primii ani după facultatea de arte, m-am simțit, firesc, artist și-am practicat toate genurile, de la grafică la sculptură, fără să pot trece pragul unei exprimări clare, nici în pictură, făcută în bucătăria unui apartament cu două camere nedecomandate, nici în grafică, nici în sculptură, deși ceva lucrări mai sunt din perioada aceea, unele publicate în cărțile pe care le-am ilustrat. Dar scriam fără nădejde poezii, mici schițe, piese de teatru, risipindu-mă în toate direcțiile, buimac, sub ochii atenți ai părinților care vedeau în mine orice altceva decât un artist. Pictam în bucătărie, furând clipele când aceasta nu era ocupată de mama mea, o bună gospodină, ce se simțea bine în fața plitei, atârându-mi lucrările pe dulapul cu vase. Nu o dată mi s-a atras atenția că sunt prea exaltat de ceea ce fac, pentru ca în cele din urmă să renunț și să-mi caut un bloc de steatit în care să-mi scrijelesc cu dălțițe de grafică niște lucrări pe care le mai păstrez și acum. Desenam ușor. Mă atrăgeau figurile oamenilor. Nu știu unde sunt toate acele desene, nici picturile. Doar linoleumul în care am săpat lucrări cu dălțițe de grafică le mai am, și mulți ani după aceea am tras copii în diverse tușuri colorate de tipografie, pe care le-am vândut pe numele altcuiva la la fondul plastic.

N-am să uit tabăra solitară din mijlocul iernii la Daia Română, unde am făcut, vreme de o săptămână, portrete ale țăranilor din sat cu care am deschis o expoziție, spre bucuria lor. Se recunoscuseră și erau mândri de isprava mea. Mai târziu, după vreo lună toate acele portrete ocupau o pagină dintr-un ziar regional. N-am continuat, pentru că, reîntors la munca de slujbaș, am simțit că nu sunt capabil să mă rup în două. Am început să scriu eseuri culturale pentru acel ziar apoi m-am dedicat unei munci de cercetare etnografică, prin toate zonele din regiunea respectivă, extrem de bogată în tipurile de costume și tradiții.

Continuare în pagina 31

PRAGURI PIA BRÎNZEU

În romanul lui Emily Brontë, *La răscruce de vânturi*, personajele trec peste praguri în cele mai variate feluri, alunecând între exterior și interior, între cer și iad, cu furie, pasiune, aroganță sau brutalitate. Lumea lor tumultuoasă este descrisă deja în primul paragraf al romanului, unde sunt menționate înălțimile vântoase ale locului numit Wuthering Heights. Vuietul vântului este imitat doar de șuieratul printre dinți al lui Heathcliff, eroul byronic al romanului și proprietarul nepoliticos care îl invită să treacă pragul locuinței sale de la Thrushcross Grange pe Lockwood, chiriașul venit de undeva de departe pentru a închiria conacul. De fapt, atunci când Lockwood trece de poarta principală, el nu intră doar într-o clădire cu o mână de oameni răștiți la vorbă și la faptă, neospitalieri și sălbatici, ci năvălește într-o poveste neașteptată și crudă, într-un basm de groază, un thriller din care nu înțelege mai nimic. Atunci când vizitează Wuthering Heights, acolo unde a copilarit Heathcliff, el trece mai multe praguri și străbate intrarea principală, o spălătorie, un șopron și un porumbar, pentru a intra în cele din urmă în sala de primire. Toate pragurile anunță spații ce trebuie neapărat trecute pentru a se ajunge în centrul povestirii, adică la drama celor două familii, Earnshaw și Linton, cu mariajele lor încrucișate și iubirile pasionale, care duc în cele din urmă la moarte. Când Lockwood, jignit de ostilitatea proprietarului, încearcă să scape, fugind înapoi la Thrushcross Grange, este doborât de doi dulăi uriași și ținut la pământ, însângerat și aproape mort de spaimă. Nu are scăpare nici din spațiul răului, nici din povestea care îl acaparează, îl ține locului până se derulează toată, povestită de o servitoare, martoră la întâmplările celor trei generații victimizate de momentul în care bătrânul Earnshaw l-a adus în casa lui pe Heathcliff. Copilul, murdar, negricios și îmbrăcat în zdrențe, e respins de toți, dar va ajunge proprietarul celor două conace și va încerca să se răzbune pentru toate umilințele îndurate din partea ambelor familii și pentru dragostea sa nefericită față de Catherine Earnshaw. Dar ce e mai grav, îi dezvăță pe tineri să treacă pragurile cu bucurie, de parcă n-ar mai fi locuri ce invită la inițieri, și nu-i lasă să păsească peste ele decât înfricoșați, cu ură și neîncredere.

Doar în *Macbeth* mai sunt pragurile la fel de semnificative. Spațiile din piesa lui Shakespeare sunt sacre, iar a intra sau a ieși din ele presupune acceptarea unui alt destin. Așa se întâmplă cu regele Duncan, care o dată cu invitația de a-l vizita pe Macbeth la castelul Inverness își primește și condamnarea la moarte. Așa se întâmplă și cu Macbeth atunci când intră în peștera vrăjitoarelor pentru a afla ce îi rezervă viitorul sau când pătrunde în locuința familiei Macduff pentru a uide o mamă cu pruncul în brațe.

Dar, ca și în *Wuthering Heights*, există și aici câteva treceri salvatoare. O celebră scenă comică din această tragedie a morții și a însângărării, a portarului care îi deschide ușa viitorului rege Malcolm, trebuie văzută ca un moment când tot ce este uman, natural și firesc învinge. Verdi l-a accentuat în opera sa muzicală, pentru a crea impresia că poarta deschisă de un om simplu, dar mai puțin pervers decât regele, permite unei raze de lumină și de demnitate să pătrundă în bârlogul răului. În final, piesa se încheie cu victoria lui Malcolm asupra lui Macbeth, a binelui asupra răului, a generozității asupra lăcomiei. Toate forțele înalte se unesc împotriva criminalului, iar Macbeth nu li se mai poate opune, fiind putred în interior, asemenea unui fruct răscopt ce stă să cadă de pe ramură. Procesul e magic, lupta se încheie așa cum trebuie, cu o invitație adresată tuturor de a intra în castel, la încoronarea lui Malcolm. Este un ultim prag ce trebuie trecut pentru ca lucrurile să se așeze iar pe făgașul lor firesc.

KARAOKE ADRIAN BODNARU

Demult, în negura tinereților, când o fărâamă de albastru spălăcit s-a întins să o întâlnească pe alta, făcându-se linii într-un caiet cu pătrățele, totul a început să se deschidă, să fie mai întâi cenușiu, apoi mai alb și să se poată vedea ce era scris între gratiile subțiri de deasupra. S-a înălțat atunci un chioșc de presă, ca o primăvară timpurie și trecătoare, înaintea, cu mult, a primelor lalele, iar fetele au început să devină fete frumoase, îmbrăcându-se în rochițe colorate, cum erau ziarele, revistele și CD-urile de acolo. Și așa, de pe vremea aceea, seamănă între ele: sunt una și una.

STEREOTIPURI

ISTORIA PE MUZICĂ

DANIEL VIGHI

Muzica, – una anume: în citatul de mai jos "dangătul de clopot" – însoțește asediul orașului Pecs, nu departe de Timișoara, în vremea prințului Eugeniu de Savoia. E vremea somnului, trupele sunt ostenite, răspândite care pe unde: "În tabără se lăsase întunericul. Stinseră focurile, însă liniștea, liniștea necesară pentru somn, lipsea. Un dangăt îndelung de clopot, neobișnuit și străin lor, răzbătea dinspre oraș în tabără. Dinspre ulițele mărginașe ce scîlpeau sub deal răzbătea de-a valma lătrat de ciîne, o muzică înăbușită și un fel de tumult." [Milos Crnjanski, Migrațiile, editura de Vest, 1993, p. 15.] Clopotul, căruia i se spune prin Banat "harâng" – un cuvânt aspru, identificabil pe un dicționar aflat pe un website al localității Voislova, nu departe de Oțelul Roșu. Cuvântul generează pe google o serie nesfârșită de adrese din lumea vietnameză și ar trebui să recunoaștem că așa e și normal, întrucât sonoritatea sa aduce a ceva cât se poate de asiatic. "Hai să tragem harângerle", le spunea crâsnicul prietenilor Povestașului care se executau întocmai, urcâu cu mișcări bătrânești (deși erau la vremea școlii generale și învățau deosebirea dintre mono și dicotiledonate cu domnul profesor de agricultură Dumbrăviceanu) pe scările strâmte ale unui coridor care sfârșea într-o cupola mărunțică din care trei uși dădeau spre balconul corului.

Așezarea cupolei cu "pălămarele harângilor" (citește: funiile clopotelor!) nu era deloc întâmplătoare. Aflată cu schepsis în vecinătatea semantică a locului de unde se rostogoleau spre lume armoniile tenorilor și a altistelor, cum era tanti Liță Mata a cărei soră fusese pe vremea lui Stalin o comunistă îndârjită, într-atât de convinsă de viitorul în acest fel al omenirii, că a lăsat cu limbă de moarte să fie înmormântată după noile orânduiele, adică fără popă, ceea ce a stârnit o mare emoție printre locuitorii Lipovei, mai precis al Radnei: fostă comună devenită cartier al orașului și care a însoțit-o pe ultimul drum cu uimire și cârcoteli ascunse ca să nu vadă cei de la raionala de partid. Sora ei, tanti Liță Mata, era altistă cu voce aprigă pe care o lansa cu vifor și patimă în momentele de mare încordare mistică de la fraza "Plin e cerul și pământul de mărirea Ta", atunci tanti Liță Mata, a cărei casă era undeva pe malul Mureșului, nu departe de niște bătrâne sălcii la umbra cărora pierdea vremea Povestașul cu bețele de pescuit, își dădea drumul pe făgașele altiste, și umbla prin ceruri miros de bună mireasmă amestecat cu vocea lui tanti și miros de supă și cartofi piure.

Edespus că din cupola cu pălămarele harângilor la care stăteam agățați patru, și cu baciul Păciură crâsnicul cinci la "harângul mare" pe care îl bălângănea cu pricepere, în așa fel încât limba să nu izbească decât atunci când trebuia. Ne îndemna anume Păciură, se legăna cu urechea îndreptată spre ușa de la balcon de unde răzbăteau "răspunsurile" și când era momentul, pe dată se apleca și ne îndemna scurt, și clopotele porneau toate odată, pe urmă iară se lăsa tăcerea în cer și pe pământ, peste Cubic, la Dealul Mare, în luncă la Hadarachi, și iarăși porneau harângile ca să se oprească deodată, cu cel mult una sau două rateuri, ca să audă cei de jos: pescarii de la malul Mureșului, dar și supporterii echipei de fotbal Șoimii Lipova îndemnul "toată grija cea lumească (...) să o lepădăm" cântat de vocea alt a lui tanti Liță și glasul bas pedală a lui moșu Ghiță Anghelina care bombănea nu departe de cupola noastră, și clopotele iarăși slobozeau sunetele scurte și babele se

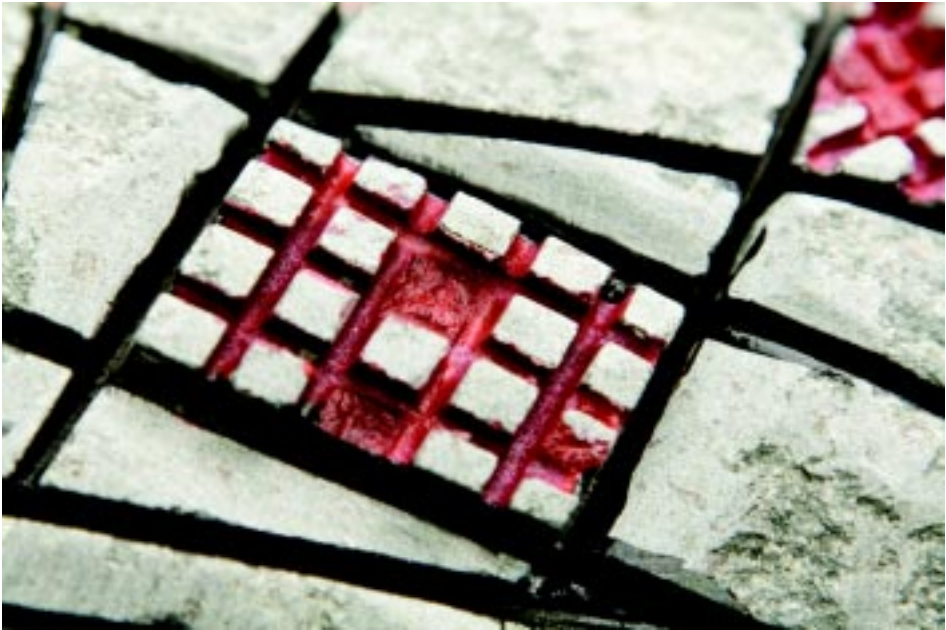
necăjeau: "auzi că prerupe la ceasuri" zic într-o limbă neștiută și grăbesc spre Casa Domnului.

Pe urmă ne pleoșteam la The Cherubic Hymn care se zice în graiul babelor dreptcredincioase Cherovicu' și ne venea să căscăm în așteptarea altor isprăvi pe care le îndeplineam în serviciul lui Păciură crâsnicul, printre care loc de seamă își avea acela la harânger și la pălămare, când cu grăbiri de moș reumatic susnumitul ne chema cu ordine scurte de pe unde tândăleam pleoștiți de vocea cu care împodobeau locul tanti Liță însoțită – precum însoțește broncașul (contrabasul, adică) sunetele lautei – de către aceea ca din pivniță a moșului bas-pedală Anghelina. Așa era atunci, pe vremea când se întâmpla între două vestiri ale clopotelor-harânger The Cherubic Hymn – părea că se face seară, că se sting focurile, ca în scena lui Crnjanski, și dangătul "îndelung" al harângului-clopot răzbate peste oștire.

Și tot acolo, la asediul orașului Pecs, a fost să fie cântarea de fanfară însoțind intrarea armatei în oraș. Alămurile erau prevestitoare ale isprăvilor de mai târziu pe la potpuriile de prin chioșcurile parcurilor ori la maskenbalurile pompierilor voluntari din Deta. Fanfara este prezentă ab initio, la Facere, cum se spune: "Urcînd povîrnișul, invadară ulițele înguste ale orașului de jos, se răsfirară și rămaseră în urmă, în ciuda strigătelor cvartmaistrilor care-i întâmpinară călare să-i încarturuiască". În fruntea oastei cuceritoare se afla, cum zic, taman "Fanfara, adunată sub marele steag purtat din Varadin și pe care-l urmară și ofițerii pe caii speriați și plini de spume." [Crnjanski, Migrațiile, p. 13.]. De altfel, intrarea în oraș pare o invazie cu iz apocaliptic într-un film derulat cu încetinitorul, nu lipsește muzica de fundal: "Cîntecul, asemenea unui vaiet și bocet, cuprinse mai tîrziu toată mulțimea, pînă la cei din urmă întîrziați care călcau glodul adînc pînă la genunchi și se băteau în jurul primelor puturi de apă întîlnite în cale, alergînd apoi pe ulițele pustii, după zarva regimentului ce se țira prin oraș." [Crnjanski, Migrațiile, p. 14].

Regăsim fanfara peste ani, la două secole, cu același rost militar. Ne aflăm în Timișoara, pe la începuturile celui dintărzăzboi mondial, nu multă vreme după asasinatul mârșav de la Sarajevo: lumea este supărată, glasurile celor care cer război și răzbunare se amestecă în ritm de alămuri cu statui ale autorităților unui regim care se apropia de sfârșit pe ritmul slagărelor cu făloșenii militare de felul Radetzky-Marsch, răștiute și mereu cântate: "Și pentru ca zarva războinică să fie deplină, în piațeta din fața Cazinoului Ofițerilor, în acel loc cu flori, cu atmosferă vieneză, barocă, unde, sub statuia Mariei Tereza, îngrădită cu un grilaj de fier forjat, umbra salcîmilor bogăți în frunze, dar năpădiți de praf pigmenta cu pete întunecate nisipul aleilor, fanfara regimentului nouăzeci și șase făcea să răsună cu un forte atât de neobișnuit *Marțul lui Rákóczi* și *Radetzky-Marsch*, încît, pe pînte-coșii stîlpi de afișaj, emoționantele comunicate lipite unul peste altul vibrau din toate moleculele lor, și sunetul tăios ieșit din pîl-niile luctoare, sclipitoare ale instrumentelor de suflat părea țîșnit din inima unei multimi vâlurind ca marea, spre cerul strălucitor, ca o fidelă oglindire sonoră a tulburelor sentimente și rezonanțe de tinichea și alamă disperată, lungă, metalică, inumană, asemănătoare vuietului din Centru." [Méliusz József, *Orașul pierdut în ceață*, vol I, Editura Minerva, 1982, p. 53].

Continuare în pagina 31

TANDEM TRANSATLANTIC (I)

VIOREL MARINEASA

Acum câțiva ani asistam la o confruntare amicală plină de farmec dintre Radu Ciobanu și Peter Freund, doi timișoreni de baștină, unul rămas în România, dar domiciliind la Deva, celălalt stabilit în Statele Unite ale Americii. Totul se întâmpla sub auspiciile Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor și ale revistei *Orizont*, prilejul fiind oferit de lansarea unei cărți semnate de cei doi. Iată că, de curând, a apărut ediția a II-a, adăugită substanțial, a volumului **Dialog peste Atlantic** (Editura Bastion, Timișoara, 2010). Peter Freund, specialist de vogă mondială în fizica teoretică, profesor la Universitatea din Chicago, dă de urma fostului său coleg de școală primară și de liceu (cu ajutorul Internetului), nimeni altul decât Radu Ciobanu, unul dintre cei mai bine cotați și mai prețuiți scriitori români contemporani. Își dau întâlnire, după 52 de ani, în orașul natal, în fața Bibliotecii *Eminescu* de pe Corso. O revenire "din timpuri și din lumi atât de diferite" (**R.C.**), încât survenea în chip legitim întrebarea dacă vor reuși să înjghebe modalități de comunicare sau dacă o să rămână doar un contact pasager, convențional, minat de o ușoară nostalgie. Pălăvrăgesc pe apucatele într-o "cafenea anonimă", dar își dau seama că mai au o mulțime să-și spună. Astfel se naște un cyber-dialog ce are șansa de a se materializa într-o suită de cărți. Amândoi se mișcă nonșalant în politică, în istorie, în literatură, în muzică, însă și, cu delicatețe sau abrupt, în aria propriilor amintiri, a unui trecut când comun, când separat, meditănd asupra libertății, tradiției, vinovățiilor, rușinii, fericirii etc.

Pentru **R.C.**, care a avut șapte deținuți politic printre rudeni, se păstrează în sfera de interes chestiunea libertății, "modul în care am perceput absența ei, în cazul meu, sau revelația ei, în cazul tău"; deoarece, în comunism, frica se asocia cu duplicitatea și cu minciuna, aceasta din urmă fiind o condiție obligatorie pentru a rezista sistemului, **R.C.** conchide că, de fapt, "antinomul libertății nu e sclavia, ci minciuna", parafrazându-l pe Camus, pe care, de altfel, îl citează într-o însemnare din anul 1981: "Libertatea este dreptul de a nu minți" (Radu Ciobanu, **Jurnal. 1980-1984**, Editura Amarcord, Timișoara, 1999, p.91). Încă de pe atunci, **R.C.** se temea că libertatea totală poate deveni o povară sau eșuează în însingurare. Chiar și cea sinuoasă și supusă perturbărilor, cea dobândită în decembrie 1989, n-a fost ușor de suportat: a trebuit să treacă o vreme pentru a depăși șocul adaptiv și pentru a-și asuma "condiția de cetățean liber". **P.F.** a plecat, la 23 de ani, din România lui Dej pentru a trăi liber. Într-o "țară tânără" ca SUA, mai importantă decât libertatea i se pare *tradiția* (sau lipsa ei). Dezrădăcinatul Béla Bartók, originar din Sănnicolau-Mare, compune în America un concert superb prin care-și dobândește libertatea interioară, punându-se la adăpost în fața asaltului "unei lumi noi, frenetice, grăbite, pe care nu o înțelege". Așadar, "libertatea nu se poate separa de restul vieții", zice **P.F.** Plecând de la o aserțiune a lui **P.F.**, cum că omul liber, dacă e nefericit, aceasta-i din vina lui, **R.C.** admite că, uneori, "liberi fiind, ne provocăm propria nefericire", dar observă că, adesea, nefericirile năvălesc asupra noastră din pricina unor implacabile multidependențe, că, în fond, fericirea ține de registrul absolut, practicabilă cu adevărat fiind numai bucuria. Cât despre libertate, acesteia, noi, românii, nu i-am depistat încă regulile de utilizare, de aceea îi stricăm rostul, plonjând în "libertinaj anarhic și amoral".

P.F. s-a expatriat purtând în sine câteva *bagaje*. De unul, căruia-i spune "emoțional", ar fi fost bucuros să scape. Era coșmarul său de fiecare noapte: își revedea prietenii din Timișoara, vorbeau verzi și uscate; până la urmă cantona în brațele unei frumuseți locale; atunci intervenea malefic securistul, care-l ducea la închisoare; se trezea cu chiu, cu vai; recunoștea modestul interior al camăruței sale vieneze. "Singurul aspect pozitiv al intervenției securistului era că sosise la timp pentru a mă trezi cu pantalonii pijamalei încă uscați." Treptat, visul rău și-a rărit frecvența. Chiar a părut să dipară. Revenea însă, pervers, când situația internațională se complica dramatic. Se arătau și amicii timișoreni, "toți înghețați în timp (...) ...până și securistul era același, cu unghiile murdare și țigara fără filtru sub mustață". Morala pe care **P.F.** o desprinde din asta îi va produce conlocutorului **R.C.** "o sumbră satisfacție": "...dezrădăcinarea nu locuiește în suflet, ci într-o *insulă misterioasă* din creierul omului, o insulă ale cărei plaje vizitate de rechini devin vizibile numai în liniștea deplină a celui mai adânc somn. Sufletul? Nu avem nevoie de el. Poate nici nu există în afara imaginației artistului sau a scripturilor religioase".

JURNAL DIN ANII CRIZEI

ROBERT ȘERBAN

Marti, 5 octombrie 2010

Primesc de la doamna Ceranu o carte de poezie a Mirelei Ispășoiu, "În poezie, doarme Dumnezeu", apărută la "Eubee". Uitasem de Mirela, după ce am terminat facultatea ea a dispărut, n-a mai dat niciun semn. Am crezut că a plecat din țară, undeva peste oceane. E în Turnu Severin. Nu-mi mai amintesc cum scria în studenție, când ne întâlneam la "Pavel Dan", au trecut 16-17-18 ani, dar volumul acesta – debutul ei – are înăuntrul câțeva surprize plăcute, datorate efectelor pe care le scoate din câteva cuvinte, câte îi numără poeziile. E ceva de haiku acolo, nu însăși și rigiditatea imaginilor japoneze. Niponilor nu le reușește să fie surrealiști în 17 silabe. Mirelei, chiar în mai puține.

Sâmbătă, 9 octombrie 2010

Merg la un spectacol de teatru fiindcă are o bună reclamă: interzis minorilor. Înainte de a intra în sală, răspund la întrebarea "cum e la 40 de ani" printr-un un distih cam deocheat. O doamnă, amică, de altfel, mă privește dezaprobator. O surprind. Mă fâstăcesc, dar când să roșesc, se sună de intrare. Începe piesa: actorii se întrec care să spună fu, pi și pu. Tare, apăsător și des. Trag cu ochiul la amică: e topită în scaun de plăcere. Artă, futu-i, nu glumă!

Vineri, 15 octombrie 2010

Rupt de oboseală după trei zile de colindat prin München. Zeci de kilometri în fiecare zi, prin muzee, biserici, pe străzi, prin magazine. O dată cu descoperirea orașului, descoperirea companionului meu: Marinela Brincău. Ne-am văzut doar de două ori până acum, de fiecare dată în fugă. Fuga lui, de fotograf acreditat la Târgul de carte de la Frankfurt, care nu vroia să scape nicio lansare importantă, niciun bestseller, niciun scriitor vedetă. Sau pe cale de a deveni. Fotograf care, anul acesta, a făcut 6000 de poze la Büchmesse. M-a așteptat ca pe o rudă apropiată, m-a însoțit peste tot (se consideră münchenez, își iubește orașul în care trăiește de 25 de ani), mi-a arătat locuri pe care altfel le-aș fi ratat, mi-a povestit cu dezinvoltură despre el. Un personaj de pomină, născut la Arad, tatăl a 10 copii, soțul a cinci doamne. Nu toate deodată, ci pe rând. La 60 de ani, își mai dorește un băiat, căci are trei fete cu Luminița, mai tânără și frumoasă sa soție: cea mai mică nu a împlinit doi ani. Îmi arată lucrările sale de pictor (are câteva sute!), un fragment de roman (a scris două!), poze – unele de privit pe sub masă, altele de pus direct în ramă. A călătorit în jurul planetei, a fotografiat toată lumea bună a... lumii, de la șefi de state, până la mari actori, scriitori, vedete de televiziune, milionari și miliardari. Îmi vorbește despre metoda descoperită de nu-mai-știu-cine, dar perfecționată de el, de a învăța pe oricine are două mâini să deseneze perfect realitatea. În 40 de ore! E plin de energie și de planuri, la câteva mă vrea coechipier. Zic "da" fără să clipesc, în timp ce el face click după click. Unii oameni sunt mai interesați și mai frumoși decât un ditamai orașul.

O PARTIDĂ DE ȘAH PENTRU POSTUMANI

RADU PAVEL GHEO

Postmodernismul l-am consumat. Ce urmează de-acum înainte? Postumanismul, sugerează Andrei Codrescu. Și, în stilul său cuceritor, când ironic, când grav, debordând de imaginație, dar și de erudiție, scriitorul american de origine română îi oferă locuitorului lumii post-postmoderne un *Ghid dada pentru postumani* (Editura Curtea Veche, 2009, trad. din limba engleză de Ioana Avădani), care "are menirea de a îndruma ființele postumane cum să ducă o viață dada".

Dar cine este postuman și care dintre noi rămân doar niște bieți oameni? Printre altele, "dacă peste 60% din corpul dumneavoastră este acum electronic sau bioelectronic", sînteți un postuman. Și aveți nevoie de dada – adversarul simbolic de secol XX al unui alt fenomen ce a marcat acel veac: comunismul.

Nu e o asociere aleatorie. Subtitlul cărții, care descrie un eveniment real, este "Tzara și Lenin joacă șah". Mai exact, cei doi au jucat cel puțin o partidă de șah în octombrie 1916, la Café de la Terrasse din Zürich, adică pe teritoriul dada. Astfel, acea partidă de șah îi contrapune pe părinții celor "două filozofii ale vacuumului din 1915-1918 [ce] descriu istoria de mai târziu a secolului XX" și, în chip simbolic, lumea pe care au modelat-o ei. Ea e însăși și un pretext pentru o lecție anti-didactică despre complexa mișcare artistică și socială reprezentată de dadaism, iar în viziunea lui A. Codrescu opoziția dintre dada și comunism, două extreme ale unei lumi convulsionate, devine semnificativă pentru lumea în care trăim azi.

De fapt acesta este și unul din țelurile cărții. În confruntarea dintre cei doi, dintre cele două, "cine a câștigat?", se întreabă autorul. "După prăbușirea socialismului de stil sovietic, în 1991, se părea că dadaismul. Dar, dacă așa stau lucrurile, de ce sînt ființele postumane non-sovietice ce populează capitalismul târziu atât de desperate? ...Înseamnă că partida încă mai continuă, iar dadaismul mai are chestii de făcut?" Scriitorul întreabă, dar nu răspunde, căci un ghid dada nu oferă răspunsuri certe.

Oferă în schimb o istorie sau, mai degrabă, o poveste a mișcării dada, plină de personaje fabuloase, cuceritoare, frământate și dezlănțuite: Mina Loy și baroneasa Elsa von Freytag-Loringhoven, care și-au trăit viața în stil dada (cititorul burghez ar fi șocat de detalii), Richard Huelsenbeck, poet și toboșar, care se mută mai apoi în America, la New York, și devine psihianalistul Charles Hulbeck, Hugo Ball, care își dispută paternitatea termenului "dada" cu Tzara și care, după perioada sa dadaistă, devine un catolic fervent, ba chiar Tzara însuși, dadaist, comunist și apoi cabalist.

Ghidul dada pentru postumani este structurat sub forma unui dicționar sau lexicon, cu articole individuale și note de final, dar și această formă este subminată în stil dada (cum se întâmplă, de exemplu, la articolul "război"). Forma este excelent aleasă și în concordanță cu conținutul și finalitatea cărții: ghidul lui Codrescu nu este un dicționar tradițional, ci unul postuman, adecvat epocii internetului, în care intrările de dicționar sînt de fapt hyperlinkuri. Conținutul, pe de altă parte, este copleșitor de bogat și îl plimbă pe postuman de pe un continent pe altul, de la un personaj la altul și între lumi și idei. Când explicativ, când poetic, scriitorul transformat în ghid ne introduce în atmosfera de la istoricul sediu dada Café de la Terrasse, ne descrie avangarda românească, îl analizează pe adversarul (și partenerul) șahist al lui Tzara și le face pe toate parcă în joacă, dar o joacă bine controlată, menită să pară, nu să fie dadaistă.

De aceea am spus mai înainte că *Ghidul...* lui Andrei Codrescu este o lecție anti-didactică. La urma urmei, avem de-a face cu o carte scrisă de un autor recunoscut pentru imaginația debordantă și forța degajată de frazele lui. Codrescu creează imagini și analogii care îți rămân înfipite în minte, așa cum se întâmplă cu imaginea proto-internetului din alte vremi: "Șamanii erau serverele lumii preistorice, fiind în stare să înțeleagă animalele și să citească peisajele. Gîndurile oamenilor erau comunicate la mare distanță prin intermediul unor stații de amplificare șamanice", iar "unii dintre șamani trăiau literalmente în copaci sau în vîrfuri de munte, ca să aibă o arie de acoperire mai bună".

Și, cum autorul nu se limitează la scurta istorie interbelică a mișcării artistice dada, pînă la urmă conexiunile și excursurile pe care le face (cum ar fi relatarea înfîlțurii ratate dintre Allen Ginsberg și Tristan Tzara) se completează reciproc și creează o imagine coerentă a acestei partide de șah între Tzara și Lenin, între dadaism și comunism. Finalul ei, cum o spune și Codrescu, rămîne însă nedecis. La urma urmei, Tzara a fost o perioadă comunist. Dar Lenin, Vladimir Ilici, va fi fost vreo clipă dadaist?

FESTIVAL INTERNATIONAL DE POEZIE SMEDEREVO 2010

Poeții Liubița Raichici și Robert Șerban au participat, în perioada 19-22 octombrie a.c., la a 41-a ediție a Festivalului Internațional de Poezie de la Smederevo, Serbia. În cadrul prestigioasei și longevivei manifestări literare, cei doi membri ai Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România au susținut mai multe lecturi publice, alături de poeți din Japonia, India, Italia, Rusia, Bielorusia, Grecia, Bulgaria, Germa-

nia, Croația, Muntenegru, Bosnia-Herțegovina, Franța, Serbia. Totodată, Liubiței Raichici și lui Robert Șerban le-au fost publicate – în colecția "Meridjani" a festivalului) și lansate la Smederevo, în ediții bilingve sârbă-engleză, respectiv sârbă-română, volumele de poezie LOVE POEMS ON WAR (traducere în engleză de Lubomir Zlatanovici), respectiv CINEMA LA MINE-ACAVICI (traducere în sârbă de Liubița Raichici).

LINIA ORIZONTULUI

DE ION BARBU

CARĂ-TE!

IOONA RAUSCHAN

Pe Sarah am cunoscut-o într-o duminică dimineața devreme, în februarie 2000, chiar în prima oră după ce mă trezisem din somn. Întâlnirea cu Sarah Sylvia Sander a fost punctul de plecare al unei serii de evenimente care în cei cinci ani care i-au urmat aveau să mă arunce într-un vălmășag de situații deplasate. De parcă niște crâmpie de fapte logice în sine ar fi fost rearanjate de către un generator al aleatoriuului și azvârlite ca atare în viața mea de zi cu zi. Când aleg adjectivul *deplasat*, o fac în deplină cunoștință de cauză și în sensul său original: de-plasat, adică plasate departe de locul care pentru noi e palpabil, accesibil, așadar "normal". [...]

Într-o astfel de situație, a scrie despre ceea ce un astfel de proces a adus după sine în realitatea mea imediată mi s-a părut singura tactică rezonabilă prin care aș fi putut ajunge în miezul nodului pentru a-l desface. Pentru a mă elibera. Mi-am propus să încep o cronică în care să fie consemnate toate întâmplările reale, fără nicio interpretare din partea mea. Vizita lui Sarah în camera mea de lucru a avut loc într-o nefericită zi de duminică, în care aproape toți cei implicați în această poveste fie s-au confruntat cu moartea, fie au fost nevoiți să se gândească la ea.

Daniel coboară din tramvai. În semiîntineric nu recunoaște aproape nimic, nici strada, nici casele. Vitrinele și localurile de aici nu-i spun nimic. Câțiva pași mai încolo vede intrarea într-un birt, cu o firmă ciudată din neon: *La Ciobu'*. Să fie asta un nume sau e vorba de cioburile unei halbe de bere care s-a spart? Ezită o fracțiune de secundă înainte să deschidă ușa și să intre. E întineric și e zgomot. Cald de la fum și aburi exalați. Plin de oameni care stau aici feriți de potopul de afară. [...]

Trei bărbați care stau cu el la bar discută cu voce tare și îi atrag atenția, fără să vrea, se uită în direcția lor. Vorbesc precipitat, sunt agitați, își aruncă vorbe și se stropesc cu scuipat. Unul dintre ei, care stă vizavi de el și a cărui figură o poate vedea, arată bine. Are o gură cu buze pline și bine conturate care se mișcă pofcioase, câtă putere de aspirație trebuie să aibă buzele acelea, gândește Daniel, cămoase și amare de la nicotină. Limba le șterge și se retrace imediat. O șopârlă care se ițește din ascunzișul ei stâncos, își termină rapid incursiunile și se strecoară înapoi cu prada ei gustoasă, stropi de bere și de transpirație. I-ar place să lingă buzele alea într-o incursiune secretă, a lui, gândește Daniel, s-ar lăsa lins de ele fără nicio obiecție, scotocit de limba aceea sau, păi da, în funcție de situație, străpuns, nu-i așa, râde Daniel amar în gândul lui și se cutremură de scârbă și de poftă. Cât de tristă dorința asta obscenă de a comite mârșăvii printre străini, de a fi la cheremul altuia, repulsia și abandonul, dorul de ele. Uită-te mai bine la el, avertizează mintea lui Daniel, e genul de bărbat căruia îi e frică de noi, care ne urăște și ne bate măr, dac-ar putea, ne-ar gaza pe toți! Tâmpită, dorința asta de moarte, se contopește cu lăcomia, se infiltrează, ți-e fatală, n-are ce căuta aici.

- Cu mine nu, spune bărbatul și îl privește pe Daniel direct în ochi. Eu nu mă ocup cu așa ceva!

- Pofțiți, vă rog? întreabă Daniel.

- Niciun pofțiți vă rog. Am zis eu ceva? Bărbatul îl fixează cu dușmănie. Cu ură în ochi, rânjind.

- Stau de vorbă cu prietenii mei. Bănuiesc că ne dați voie sau vă deranjăm, cumva?

- Nu, în niciun caz, răspunde Daniel cu răceală. Am avut impresia că v-ați adresat mie. Îmi cer scuze.

- Lache, șuieră celălalt fără să se uite la el.

Revine la tovarășii lui de pahar și se întoarce în așa fel, încât Daniel să îi poată

vedea profilul, conturul drept al nasului și buza superioară dilatată. Vârful limbii i se vede din lateral atunci când iese să-și facă treaba și se rotește ca să-i dizolve urdorele. Are, probabil, glande salivare hiperactive care-i inundă gura cu bășici, crede Daniel. Cocoloașele din colțurile gurii, ciorchini transparenti, se coc și plesnesc. Bărbatul râde și vorbește atât de tare, încât Daniel e nevoit să-l asculte. Ha, ha, ce mișto, poponautul ăsta a vrut să se dea la el, la el, spintecătorul de pizde. Poponautului i-ar despica el curul, nu-i vorbă, lui și greșiilor de teapa lui, cu o măciucă adevărată, una din aia groasă, de lemn sau, mai bine, cu un drug de fier. Nu acum, frate, mai târziu, spune celălalt râzând, nu merită să mai discutăm, nu te enerva așa, spune un altul, acum nici nu mai știe pe ce lume e, crede-mă. [...]

Tabloul 2.

Un cătun în vârful unui munte în jurul căruia se află alți munți mai înalți. Douăsprezece colibe, o biserică, o cărciumă, o fântână. Cea mai înaltă dintre colibe s-a dărâmat. Ochiurile ferestrelor sunt bătute în scânduri, acoperișul surpat. Nu se vede niciun cuib pe lângă hornul năruit. Berzele nu vor mai cuibări niciodată în acest cătun. Nimeni nu se mai așează aici de ceva vreme. Nu există musafiri și nici drumeți. Doar cele douăsprezece colibe, dintre care una tot mai căzută, pe zi ce trece. În interiorul ei putrezesc douăsprezece bănci de școală din lemn. Păianjenii s-au aciuat în grinzile găunoase, șobolanii se fugăresc pe sub podelele putrede. Pe drumul pietruit care împarte sătucul în două, stau nemișcate trei oi. Dârdăie în șuvoiul de ploaie și behăie din când în când. Nimeni nu vine să le ia. Colibele sunt goale.

Sătenii sunt în biserică. O mână de oameni. Niciunul mai tânăr de treizeci și cinci de ani. Zece bărbați, treisprezece femei și preotul.

- *E pedeapsa lui Dumnezeu, spune el fără mânie.*

- *Amin.*

- *E pedeapsa pentru măcel. Vom mulțumi pentru ea și o vom duce cu pocăință.*

- *Amin.*

Vocile amutesc. Se aude răpăitul ploii care bate în acoperișul înclinat.

Preotul leagănă vasul cu tămâie deasupra capetelor oamenilor și recită un psalm. În spațele lui se înalță crucea. Trupul din lemn al lui Christos e mutilat. Palmele îi atârnă stin-ghere în dreapta și în stânga, prinse în piroane ruginite și larg depărtate de corp. Nu are brațe. Fetei îi lipsesc nasul și bărbia. Picioarele nu au genunchi, iar labelle picioarelor nu au degete. Singură, coroana din sârmă ghimpată licărește neatinsă peste ochii închiși. [...]

- Dumnezeu și-a luat mâna de pe noi! Nimeni nu-i răspunde, nici măcar preotul. Nimeni nu-i ia vorbele în seamă. E nebunul satului, bătrân și smintit. O femeie și mai bătrână, cocoșată, îl ia de mână și îl duce din biserică. Ceilalți mai rămân, de parcă ar avea ceva de gând.

- *Eu nu cred că e pedeapsa lui Dumnezeu, spune unul dintre bărbați. E vânjos și aspru, mâinile îi sunt grele, acoperite cu păr.*

- *Nu? întreabă un altul.*

- *Nu. Femeile sunt de vină..., spune primul.*

- *Cum femeile?*

- *Pântelecele lor...Putrezesc pe dinăuntru. Femeile își privesc bărbații și așteaptă. Așteaptă de douăzeci de ani, de la măcel. Una dintre ele se întoarce și iese din biserică. Celălalte o urmează, una după alta. Bărbații mai rămân o vreme pe loc și se uită după nevestele lor. Preotul și-a lăsat odăjdiiile și se amestecă printre ei. Nu se mai deosebește prea mult de ceilalți.*

- *Nu vă lăsați orbiți de mânie, spune el.*

- *Hai la birt, spune vânjosul. [...]*

- *Sunt bolnave. N-a mai născut niciuna*

de douăzeci de ani, asta e lucrătura diavolului, spune vânjosul.

- *Vrăjitoare, mârâie un altul.*

- *Nu, e pedeapsa Domnului, spune preotul.*

Mai beau câteva rânduri. Unul dintre bărbați își lasă fruntea pe masă și începe să plângă cu sughituri. [...]

- *Ne-am omorât copiii. Noi am fost... noi...*

- *Nu noi, ci ceilalți. Dușmanii, fir-ar să fie! Ești beat. Era război. Noi eram plecați...*

- *Da, eram plecați, nu eram aici ca să-i apărăm. Ne-au siluit fetele și femeile și ne-au căsăpît copiii și bătrânii ca pe vite! sughite celălalt.*

- *Așa e în război. Și-acum gata, ne-am întors! Acum suntem din nou acasă, aproape toți suntem din nou acasă..., spune cărciumarul. Unul dintre bărbații mai bătrâni strigă fără bucurie:*

- Azi se împlinesc douăzeci de ani. Asta sârbătorim acum!

Golește paharul și scuipă pe podea.

- La pântelecele lor întinate ne-am întors, la muierile astea care putrezesc pe picioare. Degeaba ne-am întors. Degeaba, fornăie vânjosul.

- Nu vă lăsați orbiți de mânie, repetă preotul. Bărbații tac și beau. Se aude doar clipocitul țuicii turnate în pahare și sunetul gătlejurilor care o înghit.

- Are dreptate... Pun ele ceva la cale. Eu am prins-o pe a mea, spune deodată unul dintre bărbați.

- Cu ce? întreabă mai mulți.

- A trecut ceva vreme de atunci. Și-a făcut ceva. A sângerat ca o scroafă. Mai mult ca de obicei, o săptămână încheiată. Și noaptea răcnea ca o vită. Luni în șir după aceea nu m-a lăsat să mă apropii de ea.

- Asta se mai întâmplă la femei. Poate că boala femeiască a fost mai grea ca de obicei. Și a mea s-a îmbolnăvit așa, de mai multe ori.

- Și a mea...

- Nu, nu a fost asta... mârâie vânjosul.

- Nu, îi întărește primul spusele. Nu la a

mea. N-a zăcut la pat și a muncit cât doi, de dimineața până seara. Toată săptămâna aceea mi-a pus carne pe masă. În fiecare zi o bucățică de carne. În fiecare seară blestemată. Dar n-a tăiat nicio vită, niciun miel nu lipsea, și nici vreo găscă. Mi-a zis: crapă-n tine, e iepure, l-am prins în fundul curții, în capcana de vulpi. Și a doua seară, la fel. Mi-a zis: iepurii au înnebunit cu toții, fug ca bezmeticii prin întineric, țopăie orbi și cad în capcană, e vremea când se împerechează. Dar carnea nu avea gust de iepure. Nu, nu avea gust de iepure. Și noaptea a răcnit, ca o vită a răcnit.

- Ce vrei să spui cu asta? îl întreabă unul.

Bărbatul tace. Tac și ceilalți. Unii din jurul mesei au mâncat deseori în ultimii douăzeci de ani carne care nu avea gust de iepure, dar nici gust de miel sau găscă. Unul se ridică repede, se împleticește până la ușă, se împiedică peste prag, se apleacă peste gardul din curte și vomită în iarbă o mocirlă roșie. [...]

Una dintre femei începe să plângă încetișor. Ține brațele încrucișate pe pântec și se leagănă fără oprire înainte și înapoi, înainte și înapoi.

- Nu a fost degeaba, a fost pe bună dreptate, spune o alta. Nimeni nu a pierdut, nimeni nu a câștigat. Lupta s-a încheiat...E gata fiertura? întreabă ea.

- Da, e gata, dar e încă foarte fierbinte. Aveți grijă cum beți, spune gazda, iar unele încep să rădă.

Pune oala la mijloc și împarte căni, castroane, pahare. Apoi toarnă fiecărei femei câte o porție zdravănă din fiertura verde. O vreme, așteaptă toate în liniște, între timp cea mai bătrână rostește o rugăciune. Apoi beau din fiertura otrăvitoare cu înghițituri mici, până la ultima picătură. În cele din urmă, lasă vasele jos și așteaptă ca în încăpere să se stingă și ultima dără de lumină.

Traducere de RALUCA CIORTEA

Fragmente din romanul *Cară-te!*, în curs de apariție la Editura Brumar

ÎN PRAG

IOONA RAUSCHAN (1955-2010)

În amintirea scriitoarei și artistei timișorene stabilită din 1988 în Germania și dispărută la începutul anului 2005, Ioona Rauschan, Asociația care îi poartă numele, fondată din inițiativa fratelui său, Radu Dimeca, a organizat în 14 octombrie a.c., în parteneriat cu Centrul Cultural German din Timișoara, Filiala din Timișoara a Uniunii Scriitorilor și Cenaclul literar *Stafette* o seară de literatură și film intitulată *În prag*. Cu acel prilej a fost evocată personalitatea și creația Ioanei Rauschan. Despre opera ei de critic literar și prozator a vorbit Adriana Babeți, iar despre numeroasele sale filme documentare – regizorul Gheorghe Șvaițer. Doi tineri germaniști, Raluca Ciortan și Robert Tari au prezentat și citit fragmente din proza Ioanei Rauschan. A fost de asemenea proiectat filmul său documentar *În prag: un film-eseu despre Heinrich Heine*. Întâlnirea, care s-a bucurat de o audiență deosebită în sala festivă a Casei Adam Müller-Guttenbrunn, a fost moderată de Radu Dimeca.

EVROPA, ETERNA POVESTE

RADU CIOBANU

Nu știu ce crede Péter Nádas despre sine, dar, după lectura culegerii sale de eseuri *Rănilor bătrânului continent*, am avut revelația a ceea ce va să zică un produs intelectual și artistic tipic Europei Centrale. Înteleg prin asta scriitorul introvertit, senzitiv, profund marcat de un stres ancestral, istoric, exercitat, pe de o parte, de presiunea sub varii forme a Vestului și Estului deopotrivă, iar pe de alta, de eforturile de acomodare și asumare a existenței într-o ambianță pluriethnică difuză, asupra cărora tratatele oficiale care trasau hotare s-au dovedit vremelnice și fără nici o putere de a duce la radicale separări. Spiritul multietnic a rămas o permanență transfrontalieră ineluctabilă, care conferă specificitatea și, la urma urmelor, farmecul acestei părți de Europă. E numeroasă această familie de scriitori, din păcate încă prea puțin cunoscută la noi, cel puțin de "marele public", deși, nu-i așa, aparținem aceleiași lumi. La noi, în schimb, se traduc cu toptanul felurimi de Browni de valoare îndoelnică, în timp ce vecinii, de care nici nu ne mai separă acum vreo barieră, continuă să rămână în bună parte necunoscuți. O excepție sunt oarecum scriitorii maghiari, apăruiți în cea mai mare parte în traducerea doamnei Anamaria Pop: Péter Esterházy, Sándor Márai, Árpád Göncz, Béla Pomogács, Imre Kertész, Attila Bartis, György Méhes și încă alții. Apariția acum a unui florilegiu din eseistica lui Péter Nádas, scriitor de notorietate mondială, este un eveniment cu atât mai notabil, cu cât, în cea mai mare parte a lor, analizele sale socio-istorice se mulează perfect pe situațiile prin care noi înșine am trecut și trecem. Orice român, asemenea oricărui mitteleuropean, citind aceste eseuri, va constata la fiecare pas analogii de necontrazis cu realitățile din propria ogradă. Eseurile lui Péter Nádas, scrise între 1992 și 2008 și selectate aici de doamna Anamaria Pop, sunt astfel încă o dovadă, de data aceasta implicită, a relativei unități de destin și spiritualitate a Europei Centrale ca entitate distinctă, aflată cu restul continentului într-o relaționare complicată și mereu problematică.

Péter Nádas este genul de intelectual care-și asumă riscurile gândului dus până la capăt, în analize subtile, până reușește să dea de *causa causarum*. Un virtuoz al nuanțurilor și al tăierii firului în opt, cu noimă, ajungând întotdeauna la concluzii care, oricât de incomfortabile, nu pot lăsa în urmă un cititor pasiv: îl incită, îl contrariază sau solidarizează, oricum, îl pune în stare de reflecție activă și o face de obicei în fraze complicate, arborescente, care vor fi fost veritabile probe de duranță chiar și pentru o traducătoare versată, ca doamna Anamaria Pop.

Din colajul eseistic realizat de d-sa, se conturează cu pregnanță două imagini. Prima este cea a autorului însuși, încă prea puțin cunoscut la noi, cu principiile și convingerile, fobiile și aprehensiunile sale, în fine, cu crezul său artistic, care-l definește ca scriitor militant, cu mesaj, dar nu din cei apodictici, fortificați în certitudini, ci unul cu dileme și perplexități personale. "Subiectul conștiinței profesionale a scriitorului, zice el, *nu este istoria, nici memoria*, la fel cum nu e nici în cazul Papei sau al cancelarului german, *ci calitatea relației dintre acestea două*. Iar această calitate există sau nu, în funcție de deciziile libere luate de oameni

liberi" (p. 155, s. R.C.) Cum se vede și din acest citat, el concepe scriitorul în contextul său istoric și, totodată, în necesară conexiune cu trecutul. Prin această prismă sunt considerate și evenimentele, faptele, personajele ori personalitățile: "[...] mie îmi place mai degrabă să văd lucrurile în interdependența lor, iar în acest caz e destul de greu să despart grâul de neghină" (p.63). Cu atât mai greu când e vorba de a identifica vinovății, fără a cădea în capcanele emoționale ale subiectivității: "[...] nu există *păcat moștenit*, nici *rușine comună*" (p.155, s. aut.) Totul ține de individ și este determinat de ponderea pe care o au în personalitatea sa responsabilitatea și educația, doi piloni pe care se sprijină întreaga viziune a lui Nádas asupra prezentului: "Legitimitatea puterii reprezintă doar o condiție preliminară pentru moralitatea politică, dar responsabilitatea mea personală este singura ei garanție" (p. 86). Responsabilitatea – ca și în viziunea lui Václav Havel – este elementul esențial în definirea unui *om liber* și, ca atare, factorul decisiv în asigurarea echilibrului dintre putere și morală. Dar, spune Nádas, echilibrul nu e ceva ce poate fi găsit o dată pentru totdeauna, el trebuie căutat mereu" (p.19).

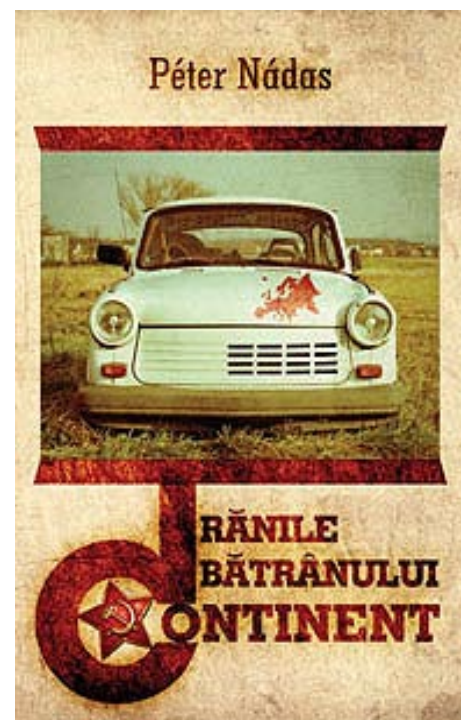
Dr, "rănilor bătrânului continent" își au sursa, indiferent de epoca în care s-au produs, în precaritatea acestui echilibru și în modul în care căutarea lui a fost întotdeauna mai curând simulată decât reală și de bună-credință. Există o tradiție europeană a conformismului și oportunistului, consecutive mentalității tribale și a intereselor obscure niciodată absente. Exemplul clasic e Tratatul de la Yalta, dar Nádas o identifică și în modul în care Occidentul a tratat revoluția din Ungaria, din 1956. Am putea adăuga și Primăvara de la Praga. Acestea fiind doar vârful aisbergului. Din climatul de oportunisme, ipocrizii și trădări s-a născut conceptul de "coexistență pașnică", un compromis monstruos, care a cunoscut expresii grotești. Printre exemplele lui Nádas se regăsește și momentul vizitei Ceaușescilor în Anglia. Lor le și este dedicat eseul *Crima din Ajunul Crăciunului*, care pornește de la oribilul film al procesului și execuției. Nádas mărturisește că nu găsește nici un motiv de îndurare, cu atât mai puțin de simpatie, pentru cuplul "tiranilor".

Atunci și acolo se pune problema "cine pe cine ucide mai repede", iar acuzații și acuzatorii erau deopotrivă de "proști, pocți,

inculți, duri, ordinari", lipsiți de "tot ce conferă demnitate unui om". Singura deosebire dintre ei era aceea că "tiranii" reușeau să-și stăpânească frica, în timp ce "tribunalul" era evident sub imperiul ei, depășit de enormitatea momentului și de percepția "propriei micimi". A fost acela un moment exponențial, pe care Péter Nádas și-l asumă, implicându-ne pe toți: "Până acum niciodată nu ne-am revăzut așa pe noi înșine, cu ochiul liber, în oglinda istoriei universale." Iar în concluzie, constată că filmul acela nu privește doar ce s-a petrecut în România, ci este "[...] un autoportret îngrozitor al *dictaturilor*" (p.113). Să reținem acest plural pe care l-am subliniat. Nu pentru a ne simți mai puțin culpabili, fiind la grămadă cu ceilalți, ci pentru a realiza adevărata amploare a unei răni: compromisul, oportunismul, ipocrizia, lașitatea (München 1938, Yalta 1945...), care au îngăduit instituirea dictaturilor și configurarea unei Europe bipolare. Care continuă să fie percepută astfel și după căderea Zidului Berlinului, luat ca simbol al căderii dictaturilor. Doar că atitudinea duplicitară și oportunistă a Occidentului a rămas neschimbată, mai bine zis, s-a adaptat noilor împrejurări, în timp ce indivizii veniți din comunism "au ales amnezia totală", fiind lipsiți de personalitate și de simțul răspunderii.

Mentalitatea lor e devoaltă de Péter Nádas fără menajamente: "În interesul tău și al fericirii familiei, trebuie să eludezi legile scrise, contractele valorează exact cât hârtia pe care au fost scrise, cuvântul dat nu contează, trebuie să jefuiești, fără să stai pe gânduri, statul care-ți e ostil" (p.141). Acest nou tip uman continuă să aplice și acum arta simulării, cu toată ipocrizia conținută, pe care a deprins-o sub dictatură. Simulează democrația și face legi care îl apără de orice tulburare, deoarece "Legile sunt în așa fel elaborate, încât să conțină din start fisuri pe segmentele corespunzătoare" (p. 195). Ce familiar ne sună toate astea! Ca și în trebarea retorică, dar care arde, ca degetul pus pe rană: "Oare de ce a devenit tocmai justiția veriga cea mai slabă din lanțul democrației?" (p.196).

Criză morală, spunem noi. Un cerc vicios care subminează democrațiile. Nádas recunoaște ponderea crizei morale, dar nu crede în efectul ei determinant. În opinia sa, criza morală este un efect, nu o cauză, iar cele ce subminează înainte de toate

democrația sunt absolutismul și autocrația, care, în țările ieșite din comunism, se substituie insidios dictaturii. Un rol esențial în această substituie îl are, în viziunea lui Nádas, căderea în desuetudine a educației. E încă un fenomen în care ne recunoaștem frisonați, ca într-o oglindă concavă ce revelează toate detaliile involuției.

La un moment dat, Péter Nádas avansează această aserțiune care sună a concluzie: "Dezavantajul istoric acumulat [de societățile postcomuniste – nota R.C.] e imens și se pare că, într-adevăr, nu poate fi recuperat" (p.141). În cele din urmă însă, în răspăr cu luciditatea incisivă a analizelor sale, el își mai păstrează o perspectivă optimistă. Ea își are resursele în constatarea că – în pofida păcatelor lor și a îndelungatului concubinaj cu "lagărul socialist" – marile puteri se întemeiază pe democrații ale căror mecanisme continuă să funcționeze independente unele de altele. "Pentru mine – reflectează Nádas – aceste instituții democratice care funcționează în paralel reprezintă singura garanție că există, totuși, posibilitatea ca, din elementele utilizabile ale haosului și ale anarhiei, să se configureze o nouă ordine europeană, mai transparentă, mai justă, mai previzibilă" (p.116). Probabil că așa va fi. Deocamdată însă, încheind această lectură foarte solicitantă, nu-mi pot reprimă constatarea că, în exhibarea dură a "rănilor bătrânului continent", Péter Nádas e mult mai convingător decât în argumentarea posibilei lor cicatrizări, într-un viitor incert.

Sunt surprinse în acest volum 14 eseuri cu puncte de plecare diverse, scrise în primii opt ani, cei mai fierbinți, ai erei postcomuniste. Fiecare merita – ceea ce e imposibil într-un articol – o analiză aparte. N-am făcut decât să "survolez" ansamblul, încercând să identific câteva repere de lectură. În substanțiala sa prefață – *Simțul moral în zodia comodității imperturbabile* – Carmen Mușat remarcă "seva narativă" care impregnează aceste eseuri, pe care le numește un "roman de idei". Sub impresia îmbelșugării lor tematice, a diversității abordărilor și a unghiurilor de atac, mă simt tentat să supralicitez, numindu-le *o epopee ideatică*. Al cărei principal merit stă în cutremurul pe care-l produce asupra "comodității [noastre] imperturbabile".

Péter Nádas, *Rănilor bătrânului continent*. Eseuri. Prefață de Carmen Mușat. Traducere din limba maghiară și note finale de Anamaria Pop. București. Curtea Veche, 2010.

"LOGICA SÂNGELUI" ȘI HOLOCAUSTUL (II)

NOI PERSPECTIVE FILOSOFICO-ISTORICE ȘI ANTROPOLOGICE

FLORIN LOBONT

Cu toate că a fost un program "purificator" conceput de naziști, "holocaustul" reprezintă un termen generic căruia i se subsumează variante locale — răspândite de-a lungul și de-a latul continentului, din România și Croația până în țările Baltice și Franța — de persecuție a evreilor. Viitorul demografic al Europei, în special în viziunea SS, urma să întrușipeze un model de stratificat, cu o aristocrație rasială formată din germani și aliații lor rasiali la vârf și o masă puțin diferențiată de sclavi la bază, alcătuită îndeosebi din slavi. În cadrul acestei viziuni, evreei nu ocupau niciun loc, fapt ce le implica în ultimă instanță dispariția (62-3).

Lucrarea face de asemenea o analiză lucidă a disputelor interpretative cheie din istoriografie, în principal a celor dintre "intenționaliști" și "structuraliști" și dintre cei care pun accentul pe "modernitate" și cei care se axează în principal pe "ideologie" (Cap. 3). Examinarea aprobatoare a argumentului structuralist potrivit existenței unui model al genocidului și a unui drum "neîntortocheat" către Auschwitz (69) nu împiedică pe Stone să aducă amendamentul că fantezia genocidală s-a aflat în miezul nazismului încă de la originile acestuia:

Cu cât descoperim mai multe despre pătrunderea îndocrinării antisemite naziste în fiecare sferă a vieții celui de-al Treilea Reich, cu atât devine mai clar că, deși elaborarea politicilor și deciziile individuale a putut avea un caracter *ad hoc*, ele au fost adoptate într-un cadru viciat de ură paranoică împotriva evreilor. Holocaustul a fost "modern" în măsura în care a avut loc în societatea "modernă", a fost organizat birocratic și s-a buizuit în parte pe metode tehnologice de ucidere. Însă acest lucru cu greu poate surprinde, de vreme ce scena sa a fost reprezentată de statul european modern; cu toate acestea, nu toate statele europene moderne comit genocid. Astfel, "esența profundă" a holocaustului a fost o izbucnire a violenței încălcării regulilor care datora mai mult gândirii fanteziste decât logicii rațiunii, "bioputerii" sau "dialecticii luminismului". Însă, așa cum voi arăta, a gândi cu privire la holocaust în acești termeni nu disculpă pe de-a-ntregul societatea modernă; mai curând, structurile raționalizate ale modernității nu numai că au canalizat fanteziile nazismului, ci le-au și creat (7).

Mergând pe firul consecințelor logice ale acestor dezbateri, Stone examinează știința rasei și a impactului acesteia asupra holocaustului. Deși a beneficiat din plin de respectabilitatea proiectată de știința academică a rasei asupra teoriilor mistice despre evrei, regimul s-a distanțat progresiv de aceasta, dat fiind că, prin taxonomiile și clasificările datelor empirice obținute și prin distincțiile rezultate între concepte — precum cel de "rasă" și "Volk" — ea prezenta potențialul subminării propagandei rasial-mistice naziste.

Nazismul ca propensiune către înobilarea "rasei ariene" și persecuția în calitate de "non-arieni" a evreilor conferă o complexitate deosebită problemei esenței holocaustului. Acesta, argumentează autorul, nu poate fi privit neproblematic ca o rezultantă a științei rasiale. În ciuda numeroaselor presupuziții non-raționale identificate de numeroși istorici ai științei la temeiul științei rasiale, importanța acesteia pentru liderii naziști nu trebuie supraestimată, așa cum făcuseră adepții entuziaști ai paradigmei generale a "modernității" în anii '80 și '90, potrivit căreia holocaustul a fost produsul "spiritului științei", cu rațio-

nalitatea și administrarea sa birocratic-tehnologică a inumanului. Analiza minuțioasă a culegerilor de documente și a interpretărilor lor celor mai consistente îl conduc pe Stone la concluzia că alte aspecte fundamentale ale politicii eliminaționiste naziste, precum genocidul populației Roma, legile sterilizării sau proiectul Eutanasia — indiferent de supra-punerile de personal și tehnologie dintre acestea și cele ale anihilării purtătorilor "contrarasei" — posedă din perspectiva eugeniei negative un sens și o coerență care lipsesc genocidului evreilor, ele datorând mai mult științei rasei decât holocaustul. Aceasta a făcut ca, în mod necesar, colosala dinamică a stereotipurilor culturale despre trăsăturile rasei evreiești să transfere responsabilitatea demonstrării întrupării lor în aspecte fizic-biologice de la științele naturii către cele sociale și umane (198).

Analiza lui Stone continuă prin plasarea holocaustului în contextul studiilor de genocid comparat, cu aplicare asupra colonialismului și a genocidelor coloniale anterioare. Tezei "unicității" holocaustului, pentru o vreme imbatabilă în cercurile academice, îi este propusă drept alternativă perspectiva potrivit căreia, deși nu este un etalon potrivit pentru reflecția asupra genocidului în general, holocaustul a fost un genocid, având numeroase trăsături comune cu genocide petrecute în alte zone:

Ceea ce rămâne clar, dincolo de toate acestea, este faptul că uciderea evreilor nu a reprezentat o ruptură totală față de ceea ce s-a întâmplat anterior, însă a fost o versiune radicală a experiențelor care au avut loc de-a lungul istoriei moderne, în special în coloniile europene de peste mări (8).

Lucrarea se încheie cu o mostră de utilizare a perspectivelor istoriei culturale ca modalitate de înțelegere a victimelor și îndeosebi a autorilor crimelor. Stone arată că abordările recente al Celui de-al Treilea Reich ca "dictatură a consensului" reprezintă o evoluție remarcabilă, întrucât surprind legături diacronice de adâncime între holocaust și etapele anterioare ale persecuției evreilor, ajutând la aprofundarea înțelegerii importanței fanteziilor naziste despre "amenințarea" existențială pe care evreei o reprezentau la adresa securității "rasei ariene". Prin deplasarea accentului de pe "modernitate", "raționalitate" și "știința rasei", către fantasmalele de acest tip, autorul argumentează că resortul principal al holocaustului a fost insistența capitală a naziștilor asupra "gândirii cu sângele".

Utilizând o perspectivă interdisciplinară complexă asupra istoriei alimentată cu precădere de filosofie, teorie literară și antropologie, Stone construiește în subsidiar o pledoarie în favoarea practicării disciplinei istorice cu o deschidere maximă față de metode, surse și stil. El își initulează cartea *Istorie ale holocaustului* nu numai ca recunoaștere a existenței nenumăratelor narațiuni istorice despre holocaust, complementare sau aflate în competiție, ci și ca afirmare a imposibilității — și a necesității acestei imposibilități — existenței unei narațiuni unice totale, a unei "soluții istoriografice finale". Neîncheierea socotelilor cu trecutul, faptul permanenței lui înnoiri prin adăugarea de noi semnificații este privită de Stone drept contribuția principală a istoricilor la diversificarea modalităților de a fi uman și, prin aceasta, la promovarea libertății (10-11).

Nici impactul dezvăluirilor privind holocaustul ca nesfârșită amalgamare de orori,

al "obsesiei noastre occidentale pentru «cultura memoriei»", al ipocriziei ori fascinației generațiilor postbelice privitoare la acesta, nu este lăsat la o parte de către autor, căruia numeroasele cărți și articole publicate anterior îi conferă deja o autoritate de necontestat în eliberarea și ducerea mai departe, către noi și nesfârșite posibilități de resemnificare, a întrebărilor celor mai acute legate de această "sfărâmare a fundamentelor elementare ale civilizației și culturii" (286):

A provocat holocaustul o "ruptură în raport cu istoria"? Semnalează el sfârșitul credinței noastre în progres? Sau a devenit un simplu adaos la seria măcelurilor istoriei? De ce a dobândit holocaustul poziția centrală pe care o deține în prezent în societatea occidentală? [...] Departe de a deveni, cum susțin unii, fundamentul unei "memorii cosmopolite" aflată în avanposturile promovării drepturilor omului, cu cât avansează descoperirile privitoare la holocaust, cu atât mai puțin confortabil este sentimentul nostru privitor la viitorul speciei umane (11).

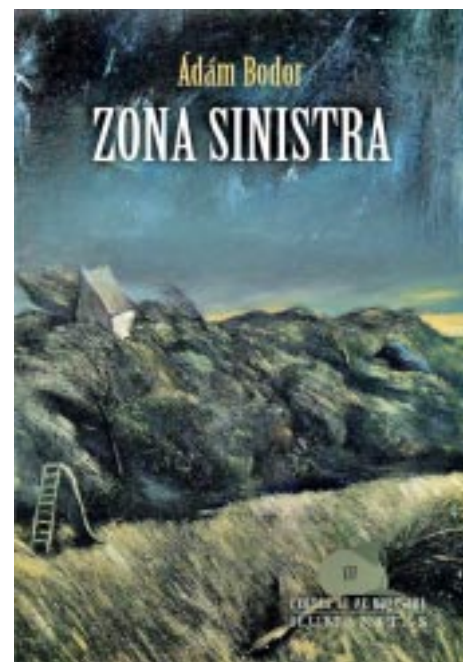
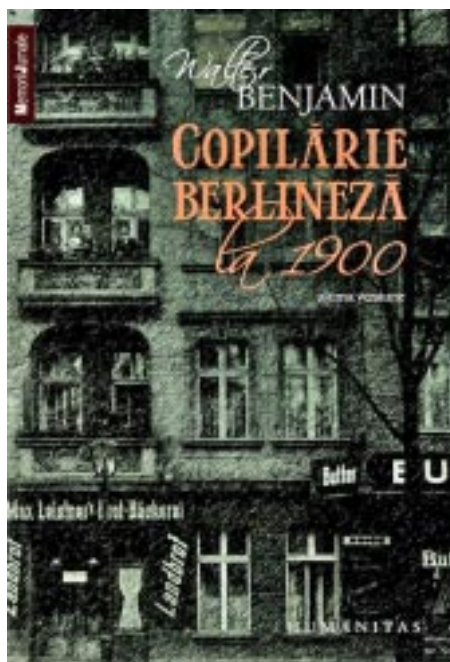
Ca un ultim cuvânt, Stone avertizează că reflecția asupra holocaustului, departe de a ne alimenta optimismul și confortul rezultat din adâncirea cunoașterii evoluției condiției umane, ar trebui să ne înghețe sângele în vine și dintr-un alt motiv. Vedem, de pildă, că resursele la care au apelat realiza-

torii "soluției finale" sunt aceleași cu cele familiare nouă în prezent — recensăminte rezultând în împărțirea pe categorii a populației, tehnologie cu potențial de supraveghere și distrugere colosal, medicalizare, manifestări ale "bioputerii" — și observăm zilnic moduri în care existențele noastre "raționale" sunt îmbibate de gândire "magică" capabilă de a fi instrumentată înfricoșător în împrejurări "favorabile": "teama de imigranți și boală, fetișismul igienei, obsesia culturii corpului" (287).

Cele șase capitole ale cărții ("Soluția finală": un proiect german sau unul european? (1); Procesul decizional în context (2); Holocaustul: copilul modernității? (3); Știința rasei: Fundamentul viziunii naziste? (4); Genocidul, holocaustul și istoria colonialismului (5); Holocaustul ca expresie a culturii naziste (6)) sunt scrise de tânărul profesor londonez cu un fler deosebit, într-o engleză literar-academică strălucită, însă deloc pretențioasă. Ele se încheie printr-o concluzie (Privind în abis) gravitând în jurul ideii că, în cele din urmă, este posibil ca rezultatele eforturilor de înțelegere a holocaustului să conveargă către redescoperirea, într-o formă adâncită și explicitată continuu, a definiției pe care i-a dat-o Hannah Arendt încă în 1946: aceea de "tentativa organizată de a eradică conceptul de ființă umană" (287).

NDU

la HUMANITAS

ZECEZECEZECE

ADRIANA CÂRCU

Acum, că toți au plecat și s-a lăsat liniștea de care mă temeam atât, parcă nici nu e așa de rău. Stau întinsă în pat și mă întreb de unde să încep. De la sfârșit, firește. Mă uit la păsările suspendate în aer, care încearcă să prindă cu ciocul cât mai multe bobite din vița sălbatică ce înconjoară geamul dormitorului și mă gândesc: acum, uite, ai ce dorești mereu: nu trebuie să faci nimic, decât să citești. Doar că nu-mi vine. Cele două volume de Llosa, scoase din bibliotecă pentru o re-parcursare înnobilită stau neatinsse. Imaginile și impresiile încă îmi traversează mintea cu străluciri de fulger. Să vezi că n-o să fim gata cu traducerea. Nu-i nimic, ne prezentăm doar cu volumul 1. N-o să mai rămână timp pentru corectură. Corectăm pe parcurs că de aia e editură online. Să vezi că imprimanta se va strica în ultimele zile și n-o să avem nici un volum. Doru Mihiț mă ceartă la telefon, "mă, fată, pune și tu din timp niște exemplare pe un raft să știe lumea ce se întâmplă duminică". Să vezi tu că n-o să vină nimeni și o să stăm acolo ca niște proști, noi de noi. Dacă nu ajungem la timp n-o să reușesc să aranjez bufetul și cititorii vor avea onoarea să schimbe o vorbă cu autoarea în timp ce aceasta taie niște cozonaci.

E duminică, ora 10 și 10. Ajung la Târgul de Sepi, Schwarz, Florin Măndruleanu, care face un film despre Sepi, și Richard Wayne, care face un film despre noi toți. După o așteptare epuizantă - ca să intrăm în posesia permiselor de intrare -, gonim pe benzi rulante și escalatoare cărând cu noi două lăzi de bordeaux, trei cutii de pahare, o tavă rotundă de alamă, o față de masă de damasc, două coroane de cozonac și un cuțit mare cu mâner de lemn, pe care dacă i l-ar fi găsit lui Sepi la control, probabil că-l și arestau. Ne apropiem de pavilionul românesc și, ca întotdeauna când văd culorile, mă moi puțin. Or fi ei cum sunt, da's ai mei. Mă văd pe o plasmă lustruită și mi se pare că mă uit la o străină. Gândul că nu mi-ar displace s-o cunosc mă mai consolează cât de cât. Văd dintr-o privire ce trebuie făcut și mulțumind în gând experienței de *event organizer* mă pun pe treabă. Punem mâna cu toții și în câteva minute avem o masă de lectură, o sală de conferințe și un bufet cu cozonaci și vin. Să vină!

E 11 fără zece și la stand nu e țipenie de om. Amânăm începutul cu un sfert de oră, iar eu încep să mă întreb dacă târgul ăsta atât de bine organizat n-o avea cumva și un serviciu de *dummies*, pe care să-i poți închiria pentru lansări mai puțin populate. Deodată lucrurile încep să se întâmple. Vin prieteni români, prieteni germani, englezi, americani și mai vin și oameni pe care nu-i cunosc defel și de care mă bucur la fel de mult: jurnaliști și fotografi sau pur și simplu oameni curioși să afle câte ceva despre România. Asta treabă o avem aici. Treptat îmi ies din rolul de organizatoare, dar, luată de multe emoții ale revederii, uit să mă întreb cum ar trebui să "dau" ca autoare. Mă străfulgeră doar gândul incredibil că, uite, prezint și eu o carte la Târgul de la Frankfurt, unde vin de atâția ani ca la Mecca. Pöthyi îmi spune că a găsit un cașcaval senzațional la Frankfurt și eu îl întreb dacă în Olanda s-a terminat cașcavalul. Cineva îmi arată un sms cu urării de succes; altcineva

vrea să știe cât va dura toată daravela. În timp ce-i spun lui Walter, și el cu o sacoșă burdușită în spate, să pună un preț de târg pe cele 25 de exemplare tipărite peste noapte, îl văd pe Schwarz cum preia rolul de *Maître d'*; rol de care se va achita până la sfârșit cu discreția caracteristică. Este 11 și un sfert, toate scaunele sunt ocupate, lumea stă în picioare și, deși Inge nu a venit, hotărâm să începem.

Când ne așezăm la masă mă uit la prietenii mei și am pentru prima dată senzația unei împliniri; aceea de a-i fi adunat din nou. Johann ia microfonul. Este mult mai emoționat decât mă așteptam. În timp ce Sepi descrie complexitatea de etnie atât de caracteristică Timișoarei, apare Inge care, la insistențele noastre, se așează în stânga lui Răzvan. Gondi descrie primele sale experiențe jazzistice, iar Răzvan evocă dramatismul plecării sale din ajunul revoluției. Pe când Inge povestește despre cum au fost concediați în bloc 12 actori de la Teatrul German în 1981, eu încep să mă întreb încețitor ce o să spun când îmi vine rândul. Știu doar un singur lucru: că de data asta nu voi vorbi despre plecare, ci despre sosire. Walter preia cu o vultă frumoasă discursul lui Inge spunând că dacă ea nu pleca în '81, el probabil că nu ar fi ajuns actor niciodată. Iau microfonul și mă concentrez pe publicul german. Le spun că migrația este comparabilă cu trauma nașterii și că adaptarea este un proces îndelungat și trudnic. Pentru că integrarea tocmai este o temă acută în Germania, le vorbesc despre bariere și despre multiculturalitate. Văd semne de aprobare. La urmă le spun că fiecare plecare înseamnă în mod ideal și o sosire, doar că sosirea, dacă se produce vreodată, durează, în cel mai bun caz, vreo cinci-șase ani. Închei cu cuvintele: *Wir sind angekommen und wir danken Euch*.

Mă ridic de pe scaun și mă uit în jur de parcă aș fi la evenimentul altcuiva. O șterg la toaletă mai mult de stânjeneală. Când mă întorc, oamenii sunt ocupați unii cu alții și simt iar bucuria de-ai vedea împreună. Traian Pop Traian mă strânge în brațe voinicește și știu, încă din timpul speech-ului, că i-a plăcut ce am spus. Sepi zice: "ți-am spus eu c-o să iasă bine?" Oamenii vor autografe și eu mă concentrez ca o elevă la textul german pregătit dinainte: *Für all die schöne Geschichten, welche die Freundschaft schreibt*. În timp ce scriu, realizez că data este 10.10.10. Cineva de la Deutsche Welle îmi ia un interviu și la întrebarea cu planurile de viitor îi spun, deși nu plănuisem, despre proiectul meu *Expatria*, care va întruni destinele a 15 oameni veniți din lumea largă să trăiască în Germania.

Răzvan a cumpărat deja un exemplar din cartea noastră tradusă acum în germană; Schwarz îmi pune în mână un pahar de vin. O fostă colegă îmi mulțumește pentru invitație, iar altcineva îmi spune că acum poate poziționa mai bine Timișoara în peisajul cultural românesc. Unii încep să-și ia rămas bun. Mănânc ultima fărâma de cozonac și beau din vin. Masa e goală. Walter a rămas cu un singur exemplar pe care mi-l dă mie. Ne privim scurt și ne șoptim cu un suspin: *Es hat doch geklappt*.

La Târgul de Carte de la Frankfurt, în cadrul pavilionului românesc, a fost lansată în 10 octombrie versiunea germană a volumului Adrianei Cărcu, *Povestea zilelor noastre*, publicat anul trecut la Editura Institutului Cultural Român. Versiunea germană (*Die Geschichte unserer Tage, Begegnungen mit*

Künstlern aus Rumänien) i s-a datorat lui Walter Roth. La lansare au participat autoarea, Eugen Gondi, Victor Cărcu, Georgine Cares, Valeriu Sepi, Inge Meyer, Răzvan Georgescu, Walter Roth și Johann Lippert. Evenimentul a fost organizat de ICR Berlin, împreună cu ArtCiclova Association și cu editura WaRo Verlag din Heidelberg.

COMPARATISMUL

LITERAR LA SEUL

ROXANA NUBERT

În perioada 15 – 22 august 2010 a avut loc la Universitatea Chung-Ang din Seul cel de-al XIX-lea Congres al Asociației Internaționale de Literatură Comparată (International Comparative Literature Association). Acest congres trianual, care poate fi considerat o adevărată olimpiadă a literaturii, a fost organizat de Asociația Internațională de Literatură Comparată (ICLA) și de Asociația de Literatură Comparată din Coreea, fiind găzduit de Comitetul Coreean de Organizare al ICLA 2010. Este pentru a treia oară când un astfel de eveniment s-a desfășurat în Asia, după cel de-al XIII-lea Congres ținut la Tokio, respectiv cel de-al XVII-lea Congres care a avut loc în Hong Kong. La Congres au participat peste 1000 de cercetători și scriitori din 65 de țări, care au prezentat comunicări pe teme consacrate, cum ar fi *creative writing* și *predarea literaturii*, dezvoltate în cadrul unei teme generale: "Extinderea granițelor literaturii comparate".

În cuvântul său de deschidere, Chung Chung-ho, președintele Comitetului de organizare, a evidențiat faptul că acest congres a scos din letargie evoluția literaturii coreene și cercetarea literară, și a exercitat o influență benefică asupra științelor umane în general. El a mai afirmat, de asemenea, că evenimentul a adunat sub cupola sa minți scilpitoare din diferite domenii, pentru a găsi o soluție viabilă pentru rezolvarea crizei din domeniul științelor umane. Deschiderea congresului (15 august) a coincis cu aniversarea a 100 de ani de la anexarea forțată a Coreei de către japonezi. Prin semnificația sa aniversarea a fost importantă atât pentru literatura comparată, cât și pentru viitorul summit G20 care va avea loc la Seul.

Invitata de onoare a congresului a fost Herta Müller, laureata Premiului Nobel pentru literatură în anul 2009, care a prezentat eseu "Der Barbier, das Haar und der König" ["Frizerul, părul și regele"] cu referire directă la ororile

dictaturii comuniste din România anilor 1980. În continuarea comunicării a avut loc o conferință de presă, în cadrul căreia Herta Müller a răspuns întrebărilor puse de jurnaliști. Alături de celebra autoare au mai luat parte la congres și câțiva scriitori coreeni.

Congresul a avut 233 de secții, workshopuri, mese rotunde și seminarii cu următoarele teme cadru: Globalizarea literaturii comparate; Noi teorii și practici; Literatura situată în epoca hipertextului; Natura, tehnologia și omenirea în diverse tradiții; Conflicte și alteritate; Arta traducerii diferențelor – o conectare la lume; Asia din perspectiva paradigmei comparate. Forumul *Situarea literaturii și culturii coreene în lume* a identificat o literatură coreeană care a evoluat pe fundalul unor situații complexe care includ războaiele, colonialismul și occidentalizarea.

Pentru detalii poate fi consultată pagina www.icla2010.org.

NĂVOADE ȘI CUPAJE: SHAKING SHAKESPEARE

Teatrul German de Stat Timișoara
Shaking Shakespeare, o pastorală
tragico-comico-istorică după William
Shakespeare, de Lia Bugnar

Regia: Radu Alexandru Nica,
scenografia: Dragoș Buhagiar, muzica:
Vlaicu Golcea

Cu: Peter Papakostidis, Radu Vulpe,
Dirk Linke, Rareș Hontzu, Ioana Iacob,
Ramona Olasz, Olga Török, Ida Jarcsek-
Gaza, Alex Halka, Boris Gaza

Spectacolul *Shaking Shakespeare* oferă
nu o zgâlțâire a universului Shakespeare,
așa cum anunță titlul spectacolului, ci o re-
vizitare construită din decupaje inteligente
de text. Deși "cusăturile" sunt la vedere,
pretextul este bine ales: scena spectacolului
din *Hamlet* servește drept cadru pentru un
casting la care participă trupa de actori ce
poposește la Elsinore și interpretează roluri
precum Caliban, Macbeth, Lady Macbeth,
Antonio, Shylock, Othello, Desdemona,
Iago, Richard al III-lea.

Creatorii spectacolului propun explorarea
tramelor aduse la același numitor prin voință
regizorală. "Vorbe, vorbe, vorbe" — replica
rostită de Hamlet — servește drept cadru
pentru o poveste. Avem un prim semn că
bucățile de lume sunt reconstituite și reconstitui-
bile: scena este presărată cu cărți, care,
asemenea pietrelor din râu, servesc drept punți
spre alte personaje și spre spectator.

Actorii își modifică mereu statutul, fiind
actanți, dar și spectatori în propria evoluție
scenică. Schimbările rapide de lumină și
costume mențin ritmul extrem de alert al
montării. Fiecare nouă apariție a personajelor
e un joc care testează viteza de reacție a
spectatorului, obligându-l să ghicească de
la primele replici care personaje trebuie scoa-
se la paradă pe scenă. Lumina este misterioasă
și servește drept scenă de trecere: în
lumea de dincolo, dintr-o istorie în alta.
Muzica semnată de Vlaicu Golcea ilustrează
potrivit scenele, iar costumele create de Dragoș
Buhagiar sunt minuțioase și distinsse
realizări de stil ce re-creează cu succes o
epocă.

Trupa Teatrului German face un joc
coerent, foarte bun, mai ales că fiecare dintre
actori deține cel puțin un "rol principal".
Peter Papakostidis are forță în a-l reda pe
Hamlet și a organiza în jurul său întreaga
acțiune. Rareș Hontzu e extrem de maleabil:
reușește să fie manipulator în Shylock, e
perfid și viclean atunci când îl încarnează
pe Iago, Olga Török are candoare și

sensibilitate în Ofelia, Ramona Olasz are
ingenuitate, Ida Jarcsek-Gaza (Gertrude)
este puternică chiar și atunci când este
umilită, jocul Ioanei Iacob are prospețime,
energie și ascuțime în Lady Macbeth.

Dragoș Buhagiar construiește o lume
în care toate elementele se află în consonanță
și propun prelungiri ale sensurilor textuale.
O frumoasă imagine creează o altă ramă
— a corăbiei. Punct de plecare pentru aceasta
îl constituie *Furtuna*, dar metafora se extinde,
corabia însoțește spectatorul în lumea
spectacolului, dar îndeplinește și rolul de
luntre care poartă în final sufletul lui Hamlet.
Catargul corăbiei devine stâlpul infamiei
la care Shylock îl ținut pe Antonio și
își cere livra de carne. Puntea se transformă
în sală a tronului pentru Gertrude. Un năvod
ține locul pânzelor, semn clar că nimeni nu
are scăpare, că toate personajele sunt prinse
sub un clopot unde vor fi examinate — mai
întâi de către Hamlet, apoi de către spectatori,
prinși și ei, la rândul lor, în capcana textuală.

Acțiunile se dublează atunci când
aceleași indicii sunt alocate mai multor piese:
Desdemona și Ofelia au parte de replici și
gesturi comune. Sunt emoționante momen-
tele de rătăcire ale Ofeliei și dialogurile ei
cu Hamlet ("M-ai iubit odată. Cel puțin așa
m-ai făcut să cred"). Ofelia se oglindește
în suprafața apei, dar și în chipul păpușii
care va fi înecată. Uciderea Desdemonei
e, de fapt, un dans al iubirii și al morții.
Pene albe zboară îngeresc, indicând atât
puritatea, cât și trecerea. Chipul Desdemonei
primește o ultimă mângâiere, Othello iubește
și ucide.

În mod paradoxal, dacă debutul stă sub
semnul lui "vorbe, vorbe, vorbe" — audiția/
repetiție se clădește pe cuvinte, dar
spectacolul prezentat în fața regelui și a
reginei e non-verbal. E refăcută în registru
muzical relația Gerturde — Claudius. O
scenă parodică, plină de umor, se termină
într-o bătaie generală ca în comediiile
slapstick sau în desenele animate.

Dovada inteligenței lui Radu-Alexandru
Nica în a-și încadra construcția o reprezintă
parcursul atent integrat între "Vorbe, vorbe,
vorbe" și "The rest is silence". Hamlet își
încheie propriul spectacol. La finalul lui, barca
este strânsă, eroul sare în ea, dar nimeni nu
îl însoțește. Pleacă singur în lumea de dincolo
de scenă și de viață, în carte, în lumină.
Shaking Shakespeare este un spectacol rotund,
subtil, generos, în care toate elementele sunt
integrate într-un mecanism încărcat de
semnificații, construit cu mare precizie.

DESPRE DESTRĂMARE ȘI MOARTE VIORICA MARIOARA CÎLTARU

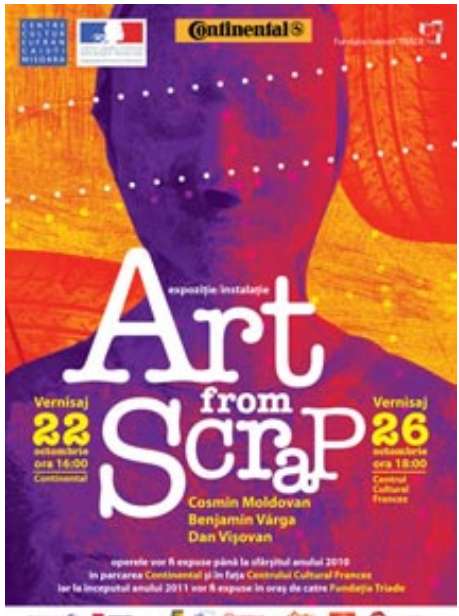
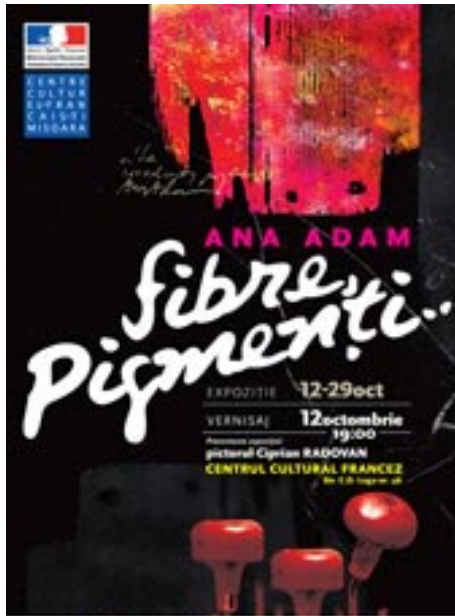
Romanul Ninei Ceranu, **Respir sub alt cer** (Ed. Eubeea, Timișoara, 2009), se constituie
într-o mărturie despre boală și moarte, în jurnalul unei experiențe dramatice. Protagonistul
este condamnat să-și asume un diagnostic necruțător: cancerul. Să încheie pactul cu moartea
și să mediteze la propria viață, "la piesa în care a jucat". Cu sinceritatea dureroasă a
omului încolțit să piardă tot ce iubește. Confesiunea e cutreierată de gândul sinuciderii,
căci agonia reprezintă o povară greu de îndurat. Nu doar pentru sine, ci și pentru Anna,
care toată viața a fost nevoită "să facă și scenariu și regie, și să interpreteze, în travesti,
rolurile grele" ale mariajului. Mai ales rolul ingrat de soție a unui marinar. Preț de
patruzeci de ani, ea a fost Ithaca tuturor rătăcirilor, limanul aventurilor erotice ale acestui
Ulise. Finalmente, ea a devenit martorul afectiv al destrămării lui biologice, zidul de
apărare împotriva maladiei și neantului. Gândul că peste o vreme, peste o scurtă vreme,
Anna va trăi ipostaza de văduvă, "de femeie părăsită, de bătrână singură", i se pare de
nesuportat. O vină în plus, cea mai îngrozitoare dintre toate.

Jurnalul pacientului conține reflecții despre boală, iubire, devotament, solidaritate
în suferință, înstrăinare. Sub amenințarea morții, sufletul nu mai are răbdare, se precipită
spre limpezire și răspunsuri. Autoanaliza generează convulsii, răsturnări de perspectivă
subiectivă. Privirea în oglindă scoate la iveală adevărul despre sine și despre viața de
cuplu: "Eram prieteni și dușmani de moarte! Triumfiul funcționa. Eu-boala-Anna. Boala,
mai puternică decât noi. Adeseori, dovedindu-ne. N-avea față, să-i dai un pumn și s-o
destabilizezi. ... Anna era umbra mea, devotată mie. Împărțea viața cu mine. Dar ce
viață mai puteam împărți?"

Boala devine o șansă de (auto)cunoaștere. În confruntarea cu "Nesătula", omul își
autoevaluează realist șansele de a supraviețui. Nu se autocompătimește. Își privește în
față adversara, dialoghează cu ea, își înțelege trista condiție. Lucid, își decriptează dependența
de drogul numit viață. Diaristul alternează perspectiva temporală a confesiunii. Se întoarce
cu fața spre trecutul afectiv. Evocarea este lirică, înfiorată de nostalgii și doruri adânci.
Amintiri luminoase, precum cea a Petrei Luna ("infuzia de dragoste/după care tânjiseam
atâta"), plutesc deasupra angoasei, a panicii și suferinței provocate de cancer. În jurnal
se inserează scenarii onirice, dominate de prezența maternă. Refugiul în universul securizant
al amintirii este provizoriu. Suferința devorează, lacom, timpul bucuriei. Cu toate acestea,
protagonistul nu abandonează lupta. În ciuda secătuirii puterilor fizice, a agoniei, boala
l-a "întărit în dorința exagerată de a supraviețui". De a-și mobiliza forțele psihice pentru
a nu cădea pradă depimării, disperării. Chiar dacă mărturisește că durerea și infirmitatea
îl scot din minți. Deseori, monologul asimilează reflecții pe marginea singurătății tragice
a ființei, de care nu-l vindecă nici măcar devotamentul Annei, soția-infirmieră.

Există salvare, în acest univers al destrămării? Protagonistul își radiografiază stările,
trăirile, scrie despre ravagiile maladiei, dar nu cade în patetisme. Își stăpânește nefericirea,
deși apelul la ajutorul divin este firav. Se agață de scris "ca de un colac de salvare".
Nevoia interioară de a vorbi despre "traiul în concubinaj cu Nesătula" este expresia speranței
că salvarea e cu putință. Prin comunicare, prin spovedanie. Gestul simbolic al diaristului,
din finalul cărții, întărește convingerea că miza jurnalului n-a fost doar terapeutică. Mărturia
are și o altă valoare: să trezească un ecou în sufletele cititorilor: "Cu greu, m-a dus Anna
până la computer, unde însăilez aceste ultime gânduri disperate, cu credința că le va citi
cineva". În întrebările ultime se amestecă viața și moartea, realitatea și visul: "Nu știu
ce să mai zic. Asta să fie ultima zi? Așa se pare...Am în mine atâtea ființe că nu știu care
e cea mai puternică și va învinge. Mă voi trezi în altă viață fără ororile de acum, ori nu
mă mai trezesc niciodată?! În alt trup?!" Prăbușirea este asistată. Nu de Divinitate, ci de
prezența Annei, al cărei nume încremenește pe buzele muribundului, împreună cu speranța.

Romanul Ninei Ceranu face recurs la principiul autenticității. Drama diaristului
prezintă toate datele verosimilității, nu este contrafăcută. Analiza consecințelor nefaste
ale bolii este bine temperată de luciditate. Atenția nu este centrată pe mizeriile fiziologice,
ci pe complexitatea trăirilor sufletești. Respirația cititorului nu este intoxicată cu mirosurile
fetide ale trupului în destrămare. Acestea nu pătrund în pagină. Suferința sufletului devorat
de moarte pare mai puternică decât cea a trupului.

PRÂNZUL MAREȘALULUI

DAN NEGRESCU

Din motive de neînțeles, dacă nu cumva inexistente, singurul gest tandru, chiar înduioșător, care-i era recunoscut lui Feri de către vecini și de trecătorii prin fața casei, se derula pe înserat, indiferent că era vară sau iarnă. Deși erau de aceeași vârstă, Piroška, soția, părea mai bătrână, probabil din cauza bolii care de ani răi o ținea într-un fotoliu ruptăgos, de dincolo de timp; cert însă din pricina părului nefiresc de alb, strălucitor ca zăpada. În fiecare seară trecătorii priveau prin geam în camera cu mobilier învechit, urmărind din mers același ritual, ce trăda o iubire veche și tăcută: Feri îi desfăcea cocul înzăpezit chiar și în plină vară și îi pieptăna mut părul, nefiresc de lung – după unii vecini – pentru o bătrână; apoi își căra nevasta corpolentă și neputincioasă în patul conjugal, învechit și acela și, desigur, scârțâitor.

În rest, vecinii de curte – casa era lungă, oferind spații unicamerale de locuit pentru vreo șase familii cu unu, doi sau chiar trei membri – îl comentau în cele mai neașteptate moduri, nu pe față, evident, ci mai cu seamă la pompa de apă aflată pe colț, chiar în fața locuințelor lor; o singură dată fusese tristețe printre ei: o doctoariță de la SANEPID verificase apa și institui, prin intermediul unui bilet stampilat, interdicția asupra consumului casnic; timp de trei zile nu veni nimeni după apă, așa că Feri nu fusese bârfit de nici unul dintre vecini. Trecură pe acolo doar câțiva țigani care, ca de obicei, răzuiau etichete de pe sticle murdare, înfundând grătarul de scurgere, asta pentru că delegata organului de control nu blocase ștuțul pompei, neștiind cum s-o facă.

Unii se întrebau intrigati, dar și inutil intriganți, de ce Feri, în calitatea-i de tâmplar, calificat încă în timpul războiului – și încă în capitala țării, ceea ce nu era un aspect neapărat pozitiv –, nu-și repară mobila subrezită și dezghecată: Buba, trecătoare aproape seară de seară pe sub fereastra prin care o vedea pe Piroška în fața unei oglinzi pătate, întâi cu coc, apoi cu părul blând pieptănat de Feri ținând între buze o mare agrață de os îngălbenită, observa de fiecare dată că "mai bine i-ar tăia părul ela lung ș-ar da niște șoroafe în patul lor dăjghinat... c-or să să trezască până jos dă dimineață..."

Croitorul din curte, domnul comunității, cum voia să fie considerat, spunea că Feri își pierduse trei degete de la mâna stângă de beat ce fusese la atelierul de tâmplărie, că "de fapt e un porc bătrân, își petrece noaptea la curve tinere..." Mai mult chiar, presupunerea aceasta, combinată cu știința babei Buba, născu o poveste cam halucinantă, dar interesantă pentru vecini: Feri, pieptănându-și nevasta, îi administra un somnifer ce pătrundea prin pielea capului, astfel că el, după ce o culca, putea pleca la dezmat, la cele trei curve care ar fi locuit la o stradă de el, dar pe care nu le văzuse nimeni, ceea ce nu însemna mare lucru căci, vorba Bubei, "pă elea trăbă să le simțā, nu să le vează..."

Și toate acestea în ciuda faptului că Ștefan croitorul era conațional cu Feri și Piroška dar, burlac convins, fusese catalogat de Buba și alții indubitabil ca "pă dos" sau "din ela ca dă la Sodoma, cum zice și la Scriptură". Sau, mai direct spus "și Sabău esta" – culmea era că într-adevăr pe croitor îl chema Szabo – "mai bine ar tăcea...că-i și el cu hibă..."; care era adevărul firii nici nu se știa și nici nu avea importanță. Petru, care se avea bine cu toți și, mai ales, căuta să-i înțeleagă, spunea că "gura proastă a lumii n-o poți astupa". Legat de Feri, adevărul era că îi lipseau două degete la mâna stângă și unul la cea dreaptă, dar găsea totuși de lucru la atelierul de tâmplărie al invalizilor, unde, spre pildă, tocilarul fusese respins, "fiind lipsit complet de un membru superior", cum se specificase în documentele

comisiei de analiză de la raion.

Nici Piroška nu putea scăpa de răutățile din curte și împrejurimi, pe care însă nu le auzea, căci stătea tot timpul în cameră. Una dintre babe îi relată Bubei că într-o seară vazuse cu ochii ei cum Feri, "după ce i-o dăsfăcut păriu ș-o peptănat-o, o vinit cu briciu, d-am crezut că-i taie gātu... auz tu, Bubo, da el nu, mă, s-o apucat s-o barberească pă față, mă... că proasta aia a lu Puiu Balint... că-i d-un neam cu ea, zăce așa au! Da frumoasă pele dă porțolan are Piroška pă față... auz, Bubo, ș-ăla fără deagete îi taie perii, mă, ș-îț zic c-o dă și cu spirt sanitar, sau cum îi zice, dup-aia..." Iar Buba, cugetând profund câteva clipe, conform obiceiului, dădu verdictul: "Auz, tu, apăi... c-așai... păr lung pă cap, d-apăi perii nu-ț iasă numa pă unde-ai vrea sau pă unde-ar vrea el; asta-i pedeapsa pântu mârșu la elea... cică, m-o zis un doctori, când eream și io alta, că elea fac apă la inimă dă cât să zbânțuie ca și caprile, auz tu ...da să nu spuni la alta!"

Ba, erau unele care șopteau că Piroška n-ar mai putea să umble din cauza grăsimii care i-a topit oasele din picioare, ca un fel de piftie otrăvitoare, astfel că, pentru a-și ține cumva tari gleznele, purta tot timpul anului bocancii lui Feri. Una din babe ajunse chiar să fie apostrofată de celelalte când, în ajunul Crăciunului, mergând la pompa de apă, le spuse că "io recituri n-am făcut că m-am amintit dă picioarele lu Piroška...", la care toate îi replicară cu "pfuu! mai taci la dracu, c-am făcut tri oale. Nu mă scârbi! tu, ce ț-o vinit? na..."

Cu aceeași ocazie a Crăciunului avu loc o întâmplare prin care se lămurii un aspect esențial: ce mâncau Feri și Piroška de sărbători. Petru își învățase nepotul să crească iepuri, pentru că, dacă tatăl ți-a plecat devreme să joace table cu îngerii, cum crezuse inițial copilul, trebuia să începi la fel de devreme să te descurci. Cu o zi înaintea Crăciunului, Feri veni la Petru și-l întrebă dacă îi vinde un iepure; Petru, mândru de hârnicia nepotului, îi spuse mai în glumă "Apăi, Feri, tratează și tu cu crescătorul!" Feri puse ochii pe un iepure gras cu urechi mai scurte; Petru îl prinse, i-l dădu, luă bancnota de zece lei cam mototolită, o netezi și i-o transmise nepotului său. Feri, spre a nu prelungi chinul urechiatului, îl plesni hotărât la ceafă, liniștindu-l definitiv, apoi îi spuse lui Petru, cu sinceră încântare: "Parcă simt ce friptură de iepure, cu mere și gutui, o să mâncăm mâine seara cu Piroška. Dumnezeu să vă alduiască... Servus, Petre... și tu, ăla mic..."

Băiatul, deși nu mărturisise nimănui, rămase cu o extraordinară poftă, ba chiar cu speranța că poate, cine știe, mâine seara va trece Feri cu o bucățică de friptură, cum obișnuia Catia la Crăciunul sârbesc. Seara Petru intră în casă anunțând că "o trecut Feri de peste drum și i-o adus lu ăsta mic ceva". Era o farfurie albă, veche după crăpăturile mărunte, acoperită cu un soi de clopot de porțelan; crescătorul de iepuri îl ridică și găsi un imens măr roșu, ceea ce îl dezamăgi complet, dar, obișnuit cu modestia, acceptă explicația lui Petru: "Măine, dacă-l vezi pe Feri, să-i spui ce trebuie, pe limba lor, cum te-am învățat... și să-i mulțumești și să-l întrebi ce mai face Piroška neni; is niște amărăți... alții bagă în ei, adică și noi, iar ăștia au de Crăciun iepure și măr, mai bine nu-i luam bani..."; la care, pragmatica soție a lui Petru îi replică pe limba ei "n-am auzit de obiceiul de a da gratis iepuri de Crăciun!". Oricum, nu se știe pe ce căi, s-a dus vestea și pe străzile învecinate despre ciudatul meniu sărbătoresc.

Singura care avu o tresărire admirativă se dovedi a fi tocmai Buba care nu-și împodobește brad de Crăciun, din motive obscure, numai de ea știute. Auzind toată

povestea, baba Buba își spuse în gând "că poate fi că-i ș-esta mai altfel, mai nu știu cum..." Oricum, ea nu-l mai bârfi, nu-l mai comentă, dar nici drag nu i se făcu de Feri și de Piroška.

Dar mult mai pregnantă se dovedi a fi, prin impactul asupra măhălenților, întâmplarea aflată de un vecin, din sursă desigur necunoscută și care, repovestită printre apropiați și apoi mai departe, făcu din Feri, dacă nu un erou măhăleanț, măcar "unu d-ai noștri"; povestea punea în evidență faptul că Feri fusese dintotdeauna un fin observator al anumitor realități și că bizareria de Crăciun putea fi trecută cu vederea.

Feri urma o școală de ucenici din capitală; stătea în regim de internat; cu politica nu le avea chiar deloc; părinții îl trimiseseră la o vârstă deja aproape matură în îndepărtatul oraș și în speranța că, făcând acolo meserie, o va duce mai bine decât în satul lor de munte; neștiind foarte bine românește, nu înțelegea întotdeauna sensul anumitor fraze. Îi veni și lui rândul să servească la cantină timp de o săptămână. Bucătarul-șef și cei doi adjuncți începură ziua pe îndelete, dându-i lui Feri misiunea de a curăța morcovi. Între timp șeful constată că "azi trebuie să le dăm carne... avem șaptisprezece kilograme... eu iau de data asta trei, iar voi câte două... nu vă faceți griji că bozgoru nu înțelege... și doară n-o veni chiar azi marelșal la noi la prânz..."

Feri aflase de curând că marelșalul era conducătorul statului, un tip obsedat de corectitudine, după cum spunea unii, bolnav la cap, după alții, de vreme ce voia să tempereze furtul la cele mai felurite niveluri. Circulau zvonuri că printre apucăturile cel puțin ciudate ale marelșalului era și aceea de a merge inopinat pe la ora prânzului prin cantinele feluritelor instituții de învățământ din capitală, pentru a verifica prin consum direct și plătit calitatea mâncării și, implicit, dacă s-a furat sau nu. La ora amiezii cantina își primea ucenicii încolonați și răbdători. Feri îi puneă fiecare în farfurie patru cartofi fierți, doi morcovi și o felie extrem de subțire de carne, aproape transparentă. Mai erau câțiva colegi la rând când se pomeni față în față cu un ofițer care-i întinse farfuria asemenea celorlalți; Feri scăpă polonicul pe jos, dar bărbatul îi spuse calm și cu multă bunăvoință: "Ridică-l, spală-l și pune-mi și mie ca și celorlalți!" Era clar pentru toți că totuși, deși era luni, venise marelșalul la masă. Mai erau cu el doar doi aghiotanți, care rămaseră în picioare în spatele lui. Bărbatul se așeză lângă câțiva elevi, le ură "poftă bună", ridică în furculiță, cu eleganță ordonată, felia de carne, privi prin ea, își mănă portia și plecă.

Trecură două zile, chiar trei, iar șeful bucătăriei, profund marcat de privirea scrutătoare a marelșalului prin transparența feliei de carne, decise să nu mai ducă acasă

nimic deocamdată, ci să sacrifice cele "șaptisprezece kilograme" prevăzute în meniul afișat al zilei; se zvonea că marelșalul era informat de zilele "cărnoase", cum le numea șeful, pentru că proteina era cea mai furată. Feri ajunse la conștiința măreției întâmplării de luni, așa că se pregătea intens de noua zi cu carne, în speranța nemărturisită, dar vădită prin comportament, că îi va pune din nou pe farfurie marelșalului un număr de cartofi, morcovi și o felie, ceva mai groasă de data aceasta, de carne. Ceva nu pușcă însă de dimineață: nu erau cartofi, nici morcovi, ci fasole verde ațoasă. Feliile corespundeau însă așteptatei vizite. Feri își perie uniformă de ucenic, se dădu cu ulei de păr și se pieptănă exemplar; își puse șorțul și la miezul zilei începu să le împartă prânzul colegilor încolonați. Șeful bucătăriei urmări tensiunea șișirul celor veniți la prânz; trecură și ultimii înfometați, dar nici unul în uniformă de marelșal; își frecă palmele, liniștindu-se măcar și pentru faptul că mai erau cinci minute până la închiderea cantinei; trecură și acelea. Veni lângă Feri și constată că în oala mare mai era ceva fasole verde, iar pe tavă o felie de carne; "Mă, tu cui nu i-ai dat să mănă, mă? Pe care l-ai lăsat flămând?" Feri răspunse timid "Am crezut că vine marelșalul, că e zi cu carne și...ioi!...imi pare rău că n-o venit..."

Bucătarul-șef îl privi dușmănos și zise "Mă, mare tâmpit ești, trebuia să vă ia ai voștri pe toți, nu să vii să faci școală aici... mă, prostule... v-am dat azi și porția pentru maică-mea, pentru frati-miu, pentru soacră-mea și ție-ți pare rău că n-a venit nebunu ăla cu epoleți... asta-i dreptate, mă? tu să le fierbi la două sute de neisprăviți și să nu poți să-ți iei pentru tine, mă? că l-a apucat cinstea pe unu, acum în timp de război... vedea-l-aș la zid... Bine, mă, Feri, pune într-o oală mică ce-a rămas, să-i duc la nevastă-mea, Aglăița, care o să-mi zică de toate, mai cu seamă că m-am prostiț; sau, hai... o să-i zic «cucoană, pliscu mic, ți-am adus prânzu marelșalului!» Dacă-i mai zic ș-asta, sigur mă dă jos din așternut la noapte și fuge cu perna la altu..." Ascultându-l pe domnul bucătar Pandelică, Feri constată cutremurat că înțelegea perfect românește.

După terminarea școlii, deveni un tâmplar mediocru și conștiincios, se căsătorii cu Piroška, nu făcură copii, căci ea se îmbolnăvi destul de repede acolo în Mehala; începură felurile zvonuri și bârfe pe seama lor, cu totul umane până la urmă, căci nu le dăunau cu nimic, dar, după apariția poveștii cu marelșalul, răutățile încetară la adresa lui Feri; Piroška se odihnea deja în cimitirul catolic, în timp ce Feri, tot mai lăudat de vecini și de șogorii de la LINIȘTEA, mai adăuga câte un amănunt discret poveștii, încât, după câteva pahare, ascultătorii ajungeau să confunde prânzul marelșalului cu un meniu parizian.

PRIMA DOAMNĂ, ULTIMA TOVARĂȘĂ, DANA CHETRINESCU

În *Blestemul rușilor. Eseu despre asasinatul politic*, Hélène Carrère d'Encausse surprinde combinația de teroare și comic care caracterizează punctele culminante ale unei revoluții: când insurgenții s-au năpustit în piață, scandând numele moștenitorului Constantin și urând viață lungă Constituției, soldații au crezut că aceasta din urmă era soția Marelui Duce.

De la Constantin și Constituția, mintea îmi zboară direct la Elena și Marea Adunare Națională. În politica ultimelor decenii, existența unei Prime Doamne a devenit un clișeu. Orice președinte, indiferent de țara pe care o conduce și doctrina pe care o reprezintă, are o consoartă, căreia poporul și televizorul îi dau, invariabil, titlul patentat de americani. Nici nu se pune problema ca un prim conducător să nu aibă, mereu alături, o soată devotată, sau ca aceasta să se numească altfel decât Prima Doamnă. Înainte ca acest model "middle class" să dețină monopolul, consoartele erau de interes limitat pentru prostime atunci când nu aveau sânge albastru, ca să le amintească celor umili de basmele copilăriei. Ba din contră, o soție de președinte care ținea morțiș să se afișeze și să aibă un titlu doar al ei, făcea o impresie cât se poate de proastă.

Exemplul cel mai bun îl găsim tot la noi în ogradă. Nu i se spunea Prima Doamnă, dar era întâia-n toate cele. Nu organiza petreceri pentru copii de Halloween în reședința prezidențială, dar îi plăcea să se vadă înconjurată de copii în uniformă. Nu făcea opere de caritate, dar sprijinea producția autohtonă. Nu apărea pe coperta revistei *Vanity Fair*, dar avea un loc rezervat pe prima pagină a *Scânteii*. Ați ghicit, desigur, cu toții: era chiar ea, Elena. Titlul complet era mai lung decât al oricărei prime doamne din istoria capitalismului occidental: Tovarășa Academician, doctor, inginer Elena Ceaușescu, Membru al Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Prim viceprim-ministru al Guvernului R.S. România, Președintele Consiliului Național al Științei și Învățământului. Pentru apropiați – Tovarășa. Pentru intimi – Lenuta. Pentru dușmani – Leana. Pentru poeți – Înalta Doamnă a țării sau Marea Româncă.

Pentru un novice, nu e nici o diferență între o înaltă doamnă și o primă doamnă. S-a spus că înalta doamnă prea era ahtiată după funcții. Dar oare prima doamnă Hillary nu s-a făcut senator cât ai zice pește, apoi a candidat la președinție, ca, într-un final, să ajungă secretar de stat? S-a arătat că înalta doamnă a avut o moralitate îndoielnică. Dar oare prima doamnă Carla Bruni nu a pozat în pielea goală și s-a văzut nevoită să-și admire nudul, cot la cot cu toată națiunea franceză, până și pe o poșetă? S-a bârfit că înalta doamnă își ține soțul sub papuc și conduce cabinetul, guvernul și țara mai dihai decât comandantul suprem. Dar oare doamna prim-ministru Cherie Blair n-a fost celebră în toată Anglia pentru că făcea mai mulți bani într-o lună – ca avocat – decât făcea liderul laburist într-un an? S-a strigat în gura mare că înalta doamnă trăia în puf, cu Ness și Kent la discreție, în timp ce poporul murea de foame. Dar oare prima doamnă Michelle Obama nu a fost criticată de toată presa americană după ce a cheltuit zeci de mii de dolari într-o vacanță de lux în Spania, în timp ce concetățenii ei se luptau cu recesiunea?

Am putea continua așa la infinit, dar

nu e necesar, pentru că aparențele – nu-i așa? – înșeală. La început, când Ceaușescu a ajuns în fruntea PCR, faptul că avea o soție, cu care se afișa în public, era la fel de neașteptat ca o schimbare de regim. Comunismul înrăit pe care îl promovaseră oamenii Estului fusese unul de tip "single". Consoarta risca să dea un aer de normalitate sau – Doamne ferește! – de bunăstare burgheză secerei și ciocanului de tip proletar-revoluționar. Nici un tătuc autentic nu avusese, până atunci, nevoie de o mămuță. Normalitatea de tip sovietic era cea cazonă a lui Stalin, diametral opusă clișeului capitalist, cu Roosevelt și Prima lui Doamnă, Eleanor, luptătoare pentru normalitate în familie, sub forma unei grădini de zarzavat la Casa Albă.

Oricât de ștearsă și incultă ar fi fost, o femeie alături de liderul comunist român reușea să umanizeze ideologia de partid. Așa ajunge Elena să se bucure de recunoaștere publică, o dată ce calitatea de tovarășă de viață devine – complet ne-comunist – o sursă de prestigiu. Sărbătorită ca femeie-inginer, femeie-academician, femeie-revoluționar, Tovarășa reușește – complet involuntar – un lucru pe care încă îl încearcă o pleiadă întreagă de prime doamne de peste ocean. Elena obține job-ul bărbaților pentru femeile românce, leafa bărbaților pentru femeile românce, discursul bărbaților pentru femeile românce. Dar, dacă orice femeie putea deveni vatman de tramvai, la întoarcerea din schimbul trei, ea devenea mama eroină, despre care au scris ziarurile numai după 1989, părinte al numeroșilor copii despre care au vorbit emisiunile TV tot numai după 1989.

Despre înalta doamnă, truditoare, ea însăși, în multe schimburi pe ogoarele țării – de la ICECHIM la CC al PCR – și mamă a trei copii, s-a scris atunci, înainte de acel fatidic decembrie, că ar fi un om de știință de maximă autoritate, înșuflețitor și mobilizator exemplu, întruparea virtuților creatoare ale neamului – Elena cucerind, astfel, toate spațiile discursive din presa românească, așa cum numai Nicolae și Iosif Visarionovici, înaintea lui, mai reușiseră. După acel decembrie, s-a scris că îi plăcea să fie o femeie ștearsă dar, mai ales, să se înconjoare de femei și mai șterse decât ea, sau că îi plăceau blănurile – detaliu menit aproape să provoace un conflict diplomatic internațional (cui, însă, în lunga iarnă românească, îi păsa că jaguarul tocmai fusese declarat specie protejată când Elena s-a înfășurat în el, să plece în excursie, fără viză, prin Scandinavia?).

Dar câte nu s-au scris și nu se scriu încă despre doamne mai puțin înalte? Pe plan carpato-danubian, însă, un lucru e sigur: vai și amar de capul celei care ajunge prima doamnă. După mult prea ilustra predecesoare, alergi națională a fost atât de acută, încât un deceniu întreg nu s-a știut nici numele consoartei de întâiul rang în stat. Deceniul al doilea a adus consoartele, pe model 100% campanie electorală made in USA, în fața micilor ecrane doar în ajunul alegerilor prezidențiale, toate trase la xerox: mame cu copiii după ele, agățate tandru de brațul soțului atent și iubitor, cu siluete și toalete adecvate vârstei a doua, îmbrățișând din mers – ca bonus – câte o campanie caritabilă. Constituția însăși, dacă ar fi fost să se întrupeze, alături de un Constantin tunat, de secol XXI și politică globală, nu ar fi putut spera la mai mult.

BRETELELE DUCELUI CIPRIAN VALCAN

Hélène Carrère d'Encausse, *Blestemul rușilor. Eseu despre asasinatul politic*, Polirom, Iași, 2000, p. 129 :

"Trupele insurgente, convinse de ofiterii lor că moștenitorul, Marele Duce Constantin, va fi îndepărtat de la domnie, s-au năpustit în Piața Senatului strigînd : <Trăiască Constantin!>, iar unii <Trăiască Constituția!> - mulți soldați au crezut că era vorba de un salut adresat soției Marelui Duce..."

Mihail Mihailovici Pitikin era un porcar cam nerod care își făcea veacul la Ocinskaia, un cătun aflat la 200 de kilometri de Moscova. Ocupațiile lui preferate erau întăritarea cîinilor aflați în spatele gardurilor și schilodirea nefericitelor broaște ce îi cădeau în mîini. Fascinat de stupizenia acestui jalnic reprezentant al speciei *homo sapiens*, antropologul Nikolai Briușin, a cărui casă de vacanță se afla în cătunul de baștină al lui Pitikin, a hotărît să-i studieze comportamentul și să realizeze o seamă de experimente referitoare la funcționarea inteligenței umane. În timpul celor două luni petrecute în fiecare vară la Ocinskaia, el încerca să se transforme într-un soi de pedagog al porcarului, oferindu-i noțiuni din variate domenii ale cunoașterii umane. Făcea asta nu fiindcă ar fi fost mînat de iluziile iluministe referitoare la nevoia de educație a poporului, ci tocmai pentru că voia să se amuze ridiculizîndu-le.

Pitikin era măgulit de atenția lui Briușin și se străduia să-și mulțumească profesorul, repetînd răbdător și stîlcit cuvinte al căror înțeles i se părea de nepătruns. Magistrul lui diabolic se mulțumea să surîdă și își continua neabătut proiectul, așteptînd cu nerăbdare ziua potrivită pentru a testa amplitudinea haosului din mintea docilului său elev. Și acea zi avea să vină în 17 august 1876, cînd, după șase ani de trudă, Briușin i-a cerut lui Pitikin să-și expună viziunea asupra lumii. Cîteva fragmente din memorabilul său răspuns sînt consemnate în jurnalul lui Briușin, jurnal ajuns în mod straniu printre manuscrisele lui Andrei Platonov.

Pitikin crede că Rusia e o vacă blîndă ce mănîncă puțin și dă mult lapte, pîndită de o maimuță drăcească pe care neamțul a inventat-o ca să abată de la dreapta credință sufletele temătoare ale mușicilor. Maimuța aceea vorbește frantuzește, se împreunează cu capre și vulpi, adoră odăjdii Necuratului și umple de necurătenie mințile oamenilor ce cad în apriга greșeală de a se opri să o asculte. Maimuța aceea e mătușa unui englez foarte învățat pe nume Darling, englez pornit într-o călătorie la capătul lumii de unde a adus cu sine numai născociri spurcate despre om, nepregetînd să susțină că nu Domnul Dumnezeu i-ar fi dat naștere, ci el ar fi purces din nelegiuita urmă a maimuței diavolești pe care neamțul a făcut-o. E semn de minte biceisnică să crezi că omul se trage din maimuța neamțului, dar mulți domni se bucură să scuipe pe rănile Domnului Nostru Isus Hristos, veselindu-se nelegiuit cu năstrușnicele povești ale lui Darling.

Dar Darling nu e singurul criminal. Un unchi al său, Fonfaire, crescut în desfrîul nerușinat al franțuzului, a cutezat să ridă de tainele Sfintei Biserici, strigînd în gura mare că infama ar trebui strivită. Nu e de mirare că nevolnicul bătrîn a sfîrșit în mintea copiilor, îndopîndu-se cu propriile-i excremente de parcă ar fi fost bucatele cele mai alese. El se va pereli veșnic în iadul papistașului Dantec, cel care ne-a vorbit cu patimă despre aprigul Ugolin.

A mai fost pe lume și un scriitor bolund și fără o mîină ce s-a lăsat amăgit de poveștile arapilor, punîndu-și eroii să deșeleze cai și măgari pentru a porni pe urmele unei stafii. Șerpantes n-a ajuns prea departe, a sfîrșit trist și sărac, pedepsit așa cum se cuvine pentru închipuitele peripeții ale eroilor săi, unul slab ca un țîr, iar altul gras ca o purcică.

Un spițer provensal a născocit alte blestemății, lăsîndu-ne să credem că ar fi asistat în chip tainic la nelegiuitele ospete ale căpcăunilor Gargara și Pantalonel, dînd pilde de lipsă de măsură și vinovată cugetare în limba-i plină de vorbe deocheate. În lumea de dincolo, va fi spînzurat de călcîie și vulpile îi vor mînca ficatul, în vreme ce pîntecosul sfînt Toma din Picino îl va lumina cu privire la alcătuirea îngerilor.

Chiote, un neamț preocupat de natura culorilor, stihuitor de circumstanță, a încercat să ne arate cum poate fi sedusă o coristă cu ajutorul diavolului, dar pînă la urmă a fost silit să-și pună zălog sufletul ca să-și termine poemul. Dracul l-a înhățat, însă pe urmă i-a dat drumul, sătul de aerele lui de savant. A fost pescuit dintr-un puț de un domn pe nume Neckermann, vînzător de postavuri, mobile și finete, care l-a pus să-și spună povestea pînă cînd a și adormit. Așa am aflat noi că trupul lui Chiote nu avea nici un gram de grăsime, lucru deloc de mirare dacă ne gîndim că ținea o dietă severă și nu mînca decît mere putrede din provizia prietenului său Stiller, pentru a se făli cu silueta-i de balerin în fața fătuteilor.

Au mai fost pe fața pămîntului și principii rotunzi ca o bilă, și regine chinuite de mîncărimi vinovate în părțile rușinoase ale trupului, și predicatori sumețiți din pricina trufiei, și porci ce grăiau, și cai ce roșteau sudălmî. Dar toate păcatele nelegiuirilor vor fi șterse de truda răbdătoare a mușicilor ce nu se vor opri nici măcar pentru a-și șterge sudoarea de pe frunte.

SOLITARY MAN – EXPERIENȚA SUPREMĂ MICHAEL DOUGLAS CORA MANOLE

E greu să ni-l imaginăm pe Michael Douglas în roluri mai savuroase decât cel al antieroului carismatic și fragil. În interpretarea actorului, infamul are o senzualitate mefistofelică sau alibiul imaturității. Acțiunile lui sunt dintre cele mai odioase, dar spectatorul le urmărește mai degrabă fascinat decât reprobator. În cel mai recent film al său, "Solitary Man", alter ego-ul său este Ben Kalmen, fost icon al vânzărilor auto, falimentat și căzut în dizgrație în urma unor afaceri ilegale, dar în special datorită flerului unic de a-i dezamăgi pe cei apropiați. Ben este redus la o existență parazită, însă e suficient de narcisic încât să nu se lase deranjat de acest aspect. Trăiește împreună cu Jordan (Mary-Louise Parker), un exponent glacial și bogat al Manhattan-ului, pentru a-și menține privilegiile, căutând în același timp să obțină sprijinul tatălui ei magnat în revenirea pe scena tranzacțiilor. Își seduce fără apăsări de conștiință fiica vitregă în timpul unui voiaj la Boston și pierde șansa mult visatei relansări atunci când concubina îi descoperă trădarea. Cu egală nonșalanță apelează la propria fiică pentru bani și confidențe impudice, fără a percepe anomalia situației sau impactul destabilizant asupra tinerei. Nu are rețineri morale nici când vine vorba să petreacă o noapte cu prietena acesteia sau când îi face avansuri iubitei unui student timid care îl idolatrizează.

Toate faptele lui Ben exprimă rezistența sa teribilistă la inevitabil. Are probleme cu inima, dar amână vizita la doctor timp de șase ani.

Întreține relații sexuale cu femei proaspăt ajunse la majorat pentru a se amăgi că n-a îmbătrânit. Se aruncă într-un vârtej al plăcerilor imediate pentru a nu fi constrâns să se asume. Dar marca distinctivă a comportamentului său o constituie trădarea celor care au încredere în el și-l iubesc. Ajutat de un scenariu complex, Michael Douglas

umanizează un personaj în esență abject, oferindu-i drept principală justificare refuzul de a fi investit într-un rol ireproșabil. Ben renunță la căsnicia sa fericită, la onestitatea care-l făcuse cândva celebru, la adorația fiicei sale, pentru că fiecare dintre aceste avantaje îl asocia unei imagini cu care încetase să se identifice. Iar înșelarea tuturor așteptărilor, însoțită de revenirea la pasivismul hedonist al primei copilării, pare să fie calea cea mai convenabilă spre "reinventare".

Partitura actorului nu e lipsită însă de momente emoționante, încărcate de nostalgie. Scenele în care este secondat de Susan Sarandon, în rolul inexplicabil de generoasei foste soții, și de Danny DeVito, alias Jimmy, prietenul loial din studenție, ne fac să întrezărim conflictele interioare ale protagonistului, dar și inocența pe care acesta și-a pierdut-o.

Película gravitează în jurul unui subiect și al unei tipologii tot mai des întâlnite în filmele unor cineaști americani precum Jim Jarmusch, Jason Reitman și Curtis Hanson, ultimul regizându-l pe Douglas în superbul "Wonder Boys". Dar abordarea lui Brian Koppelman și David Levien este pe atât de labirintică pe cât sunt de puternice subterfugiile personajului lor central. Ben Kelman preferă să se autovictimizeze decât să contemple semnificația morală a faptelor sale. Totuși regizorii îi învâluie lășitatea și egoismul într-un ridicol ce-l salvează de judecăți prea aspre.

"Solitary Man" demolează pe o notă frivolă inclusiv mitul american al "self-made man", evitând abil clișeele filmelor despre mântuire. Momentul adevărului de la finalul poveștii nu exprimă neapărat căința personajului pentru rănilor provocate celor din jur, ci mai degrabă nostalgia unei vieți bogate în delicii și erori lipsite de repercusiuni. Iar dilema nerezolvată din ultimele secunde ale peliculei este cât se poate de relevantă în acest sens.

PROOROCK PE NET GIRLS POWER IOAN PALICI

Filmul **The Runaways** – povestea unei trupe de fete hotărâte să demonstreze că pot cânta la fel de bine ca băieții – pare să fi mizat și pe voga în rândul publicului tânăr al lui Kirsten Stewart și Dakota Fanning, interpretele pentru Joan Jett și Cherie Currie, componentele emblematice în proiectul muzical **Runaways**, născut undeva la sfârșitul anului 1975. Cel care a tras de la început sforile a fost Kim Fowley, un colorat personaj – producător și interpret – în cultura alternativă din acei ani în Los Angeles.

Plutea atunci în aer o anume frustrare a tinerilor față de ierarhiile deja osificate și elitiste în industria muzicală, în vreme ce iluziile generației hippy căzuseră în desuetudine după ce florile și dragostea nu stîrpiră deloc răul din lume. Rebeli nervoși, căutau modele noi, care să poată striga fără jenă în fața publicului furia și amăreala adunate în suflete.

Cam asta au făcut fetele de la **Runaways** în câteva albume, cîntînd o muzică agresivă și zgomotoasă, aidoma cu cea a fraților de generație bărbați, compensînd prin vitalitate și senzualitate puținătatea talentului muzical. În pofida scandalului și promovării insistente, succesul a fost modest – excepție făcînd exotica Japonie – și cumva retrospectiv, imediat ce atitudinea trupei a fost încorporată în diferitele mișcări feministe. Odată formația desființată, fetele care mai aveau ceva de spus – Joan Jett și Lita Ford – și-au dat ulterior măsura adevărată a talentului. În deșertul producțiilor cinematografico-muzicale actuale, filmul trebuie totuși privit ca un crîmpei din istoria agitată a unei generații cu valorile în curs de extincție.

Carole King e în bună măsură responsabilă pentru solidul prestigiu al conceptului de interpret/compozitor (*singer/songwriter*) apărut la începutul anilor '70. Doar că primii pași într-ale muzicii datează cu ani buni înainte, când, împreună cu soțul ei, pe atunci Gerry Goffin, au compus nenumărate melodii de succes interpretate și re-interpretate de varii soliști și trupe: *Will You Love Me Tomorrow*, *The Loco-Motion* (Grand Funk Railroad au introdus-o și în circuitul heavy-metal) ori *A Natural Woman* sînt doar trei exemple celebre.

Odată ce parteneriatul cu Goffin a luat sfîrșit, **Carole King** a trecut în tabăra, firavă pe atunci, a compozitorilor ce-și interpretează propriile melodii. **Tapestry**, albumul de mare succes din 1971, a fost unul definitoriu pentru întreg deceniul și a emulat o adevărată modă. Aici se găsește și compoziția *You've Got a Friend*, reinterpretată magistral de James Taylor. Atunci cei doi au cîntat împreună la The Troubadour în Los Angeles. Ani buni după aceea, faimoși amîndoi, s-au reîntîlnit pe aceeași scenă, împreună cu prieteni de-o viață. Concertele au fost înregistrate și albumul apărut anul acesta, **Live At The Troubadours**, este o mare încîntare; un întreg buchet de melodii clasice marca Taylor ori King, debordînd de căldură și intimitate, într-o atmosferă atît de cuceritoare, încît interpreții și trupa de acompaniament au pornit încîntați un turneu mondial, soldat la sfîrșit cu o grămadă de bani.

Vreme bună de la debutul discografic și după destulă muncă în umbra altora, **Sheryl Crow** și-a găsit mai greu drumul spre recunoaștere și faimă. Sînt mai bine de 15 ani de-atunci, șapte albume de studio originale vîndute extrem de bine, nenumărate premii Grammy – nu că asta ar conta grozav în palmaresul unui rocker adevărat – și interpreta este în sfîrșit un nume solid înfipt în fundația muzicii rock. O asemenea dovadă e și ultimul album, **100 Miles From Memphis**, un tribut ușor surprinzător adus unui stil de muzică promovat de capitala din sud a muzicii *soul* și, în același timp, locurilor în preajma cărora a copilărit și s-a format artistic. Doar că interpreta se simte extrem de bine în acest amestec de rock și *soul* cu patină *vintage*, reușind compoziții și interpretări memorabile, alături de cîțiva invitați de marcă. Melodiile sînt de regulă mai întinse decît standardele și interpretate cu adevărată plăcere, așa cum este emoționanta reverență făcută începuturilor Michael Jackson în coverul după *I Want You Back*.

Sheryl Crow a învins în toate luptele purtate pînă acum – unele dureroase chiar. La fel se va întîmpla, aproape sigur, în războiul cu timpul.

PLONJEU ÎN LUMEA LUI BUKOWSKI

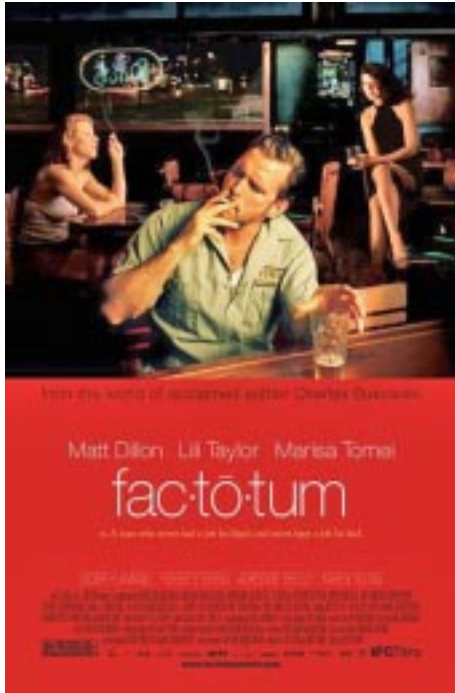
ADINA BAYA

Contestat, fetișizat, controversat – Charles Bukowski e subiectul perfect pentru un film biografic. Proza lui adesea frustă și vulgară, dar cu o indiscutabilă capacitate de a reda viniete pline de culoare de la marginea societății americane – dintre visători și boemi, vagabonzi și femei culese din bodegi mizere –, e adunată în șase romane. Ele completează o listă cu sute de poeme și povestiri scurte, publicate ani de-a rândul în colecții obscure și reviste cu tiraj minuscul. Abia în ultimele două decenii ale vieții a reușit Bukowski să se târască afară din umbra anonimatului, iar perioada de eșecuri repetate din tinerețe îi marchează obsesiv cele mai multe scrieri.

Adesea centrate în jurul unor oameni ratați, blocați într-o existență ce nu duce nicăieri, dezabuzăți, depravați, poate și agresivi, poveștile lui au fost asociate deopotrivă cu Henry Miller și cu scriitorii Beat ca Jack Kerouac sau Allen Ginsberg. La fel ca aceștia, Bukowski reușește să stârnească o nesfârșită fascinație nu numai prin ce și cum scrie, ci și prin întreaga sa viață, prin nescrisul manifest boem la care a aderat mereu fără compromisuri. După cum declară alter ego-ul său preferat în *Factotum*, a deveni cu adevărat scriitor nu e o competiție pentru popularitate în fața publicului ori a criticilor, ci una cu sinele. E un drum lung, ce trebuie făcut "până la capăt", chiar dacă asta înseamnă să pierzi iubite, neveste, rude, joburi, sau poate chiar să-ți pierzi mințile. Un drum ce poate însemna să nu mănânci zile în șir, să îngheți de frig dormind pe o bancă în parc ori chiar să ajungi la închisoare. Să fii luat în răs sau condamnat la izolare. Iar scriitorii ce populează poveștile lui Bukowski, cu toții proiectați după chipul și asemănarea sa, ajung nu de puține ori să treacă prin toate aceste teste de rezistență.

Potențialul cinematografic al vieții și al romanelor lui Bukowski a fost intuit încă de prin anii '80, când *Barfly*, cu un scenariu semnat chiar de autor și avându-i ca protagoniști pe Mickey Rourke și Faye Dunaway, atrăgea atenția la Cannes. Subiect acolo erau cei "zece ani de beție" din biografia lui Bukowski, în care eșecul literar l-a transformat într-un paria trăind de azi pe mâine, făcându-și veacul în baruri sordide, între încăierări cu alți bețivi și aventuri cu femei ușoare. *Factotum* (2005) este a doua încercare de a-l surprinde pe autor într-o peliculă americană, de data asta cu Matt Dillon și Lili Taylor în rolurile principale. Din nou, Bukowski – prin alter ego-ul Henry Chinaski – e schițat printre nesfârșitele sale încercări de a fi publicat într-o revistă prestigioasă, lucrând orice ziua pentru a-și putea petrece noaptea scriind și sorbind dintr-un pahar de vin ieftin.

Pe post de "factotum", Chinaski este, pe rând, lucrător în congelatorul unei firme de livrat gheață, sortator de castraveți în fața benzii rulante dintr-o fabrică de murături, ștergător al prafului de pe statui în clădirea

ziarului *Times* și – desigur – scriitor. Colecționar de joburi repetitive, complet anodine și degradante în timpul zilei, el găsește uneltele escapiste necesare supraviețuirii în alcool și în relații pasagere cu femei de o moralitate dubioasă. Matt Dillon surprinde cu o bine-venită acuratețe grimasa bukowskiană în acest rol, mimica ștanțată de viciu și lentoarea alcoolizată a vorbirii. Curioșii care vor asculta interviurile cu autorul american colecționate în *The Charles Bukowski Tapes* vor constata cu câtă fidelitate se transpune actorul principal, cum surprinde gesturi, expresii și ritmuri definitorii. Iar dintre iubirile pasagere, Jan (Lili Taylor) și Laura (Marisa Tomei) construiesc deopotrivă câte o personalitate complementară lui Chinaski, cu un atașament comparabil pentru sticla de alcool și elanul autodistructiv aferent.

Mai departe de aceste personaje, *Factotum* este unul dintre acele filme în care regizorul îndrăznește să introducă scene cu tăceri lungi, dar rareori lipsite de tâlc. Plin de dialoguri inteligente, dar și cu un story ce pe alocuri stagnează obositor. Memorabile rămân secvențe ca aceea în care Chinaski se află la un interviu de angajare, iar funcționărașul de la fabrica de conserve îl întreabă: "Scriitor? Ești sigur?" "Nu, nu sunt", vine răspunsul, "sunt la jumătatea unui roman". "Despre ce?" continuă chestionarea. "Despre tot". "Și despre...cancer?" "Da". "Chiar și despre nevastă-mea?" "Da. E și ea acolo". Umorul fin și ingenios al unor astfel de scene scoate filmul din marasmul exceselor etilice ale antieroului. Dar sunt și momente care nu prea duc nicăieri, cum ar fi plimbarea cu iahtul lui Pierre, culegătorul bogat de domnișoare fără casă de prin baruri. Cum era de așteptat, *Factotum* nu este un film centrat pe acțiune, ci pe atmosferă. El va fi cu siguranță savurat de fanii lui Bukowski, fie ei și ocazionali, pentru plonjeul generos în universul scriiturii sale. Pentru restul probabil că nu va fi mai mult decât o viziune pasabilă.

DE PROFESIE: ZILIER

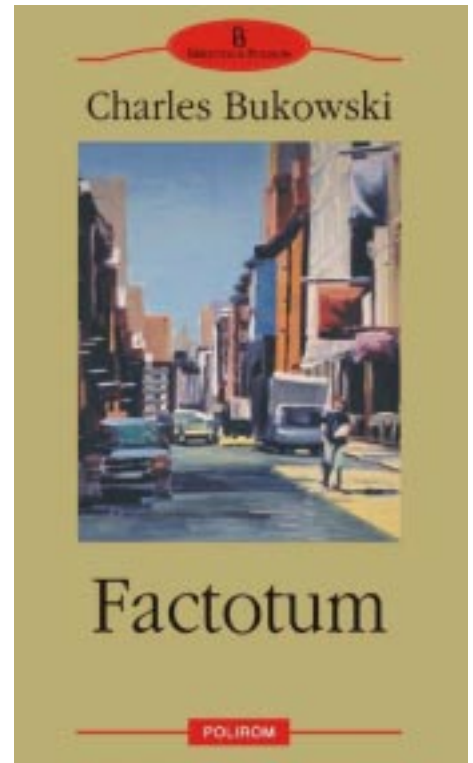
CRISTINA CHEVEREȘAN

Faceți cunostință cu Henry Chinaski. Absolvent fără loc de muncă sau vreo ambiție anume, hoinărește prin America celui de al Doilea Război Mondial schimbând împrejurimi și parteneri la nimereală. Teoretic, își caută de lucru. Practic, trece de la o slujbă la alta cu nepăsarea celui căruia "angajare" și "angajament" îi sună terifiant. Perfect capabil (fizic și intelectual) de o existență ordonată, respinge instinctiv structurile și așteptările impuse social. Preferă libertatea trupului și a spiritului constrângerilor ce însoțesc fluturașul de salariu. De abia își duce zilele, ajutat de singurul amic fidel: băutura. În penumbra încăperilor mizere, își înecă însingurarea în poșircă, supraviețuind fără scopuri, motivații, interese de durată. Dorințele îi sunt imediate, sentimentele - reduse la minimul proximității fizice (doar "dragostea e pentru oamenii reali", care îi repugnă).

Inventarierea zecilor de ocupații de moment, unele cvasi-neverosimile, merge în paralel cu trecerea în revistă a tot atâtea metropole și târguri ce perpetuează iluzia noului început: "În fine, un oraș nou. Poate o să am baftă de data asta". Puțin probabil. New Orleans, El Paso, Los Angeles, New York, Philadelphia, St. Louis, Miami, San Francisco sunt decorurile de carton prin care Henry trece deghizat în culegător de texte, lipitor de afișe la metrou, mânăitor de grătare la fabrica de biscuiți pentru câini, muncitor la depozitul de biciclete/ piese auto/ obiecte de artă, distribuitor de reviste/ corpuri de iluminat/ îmbrăcăminte/ articole de Crăciun, "omul cu nuca de cocos" la întreprinderea de panificație etc. Mereu în schimbare, fundalul își pierde specificitatea, devenind un amestec difuz de lumini și umbre peste care trec, monoton, orele dintre două beții.

Accidental, o privire mai atentă, un loc mai caldă aprind un licăr de voință: "Scena aceea din birou îmi rămăsese în minte. Trabucurile acelea, hainele scumpe. M-am gândit la fripturi gustoase, la lungi plimbări cu mașina pe drumuri ocolite care duceau la case frumoase. Huzur. Călătorii în Europa. Femei spilcuite. Erau ei cu mult mai deștepți ca mine? Singura diferență erau banii și dorința de a-i strânge! Și eu o să reușesc!" Munca și disciplina nu-l caracterizează însă întocmai pe eternul vagabond ce-și prețuiește eșecurile în fața capitalismului feroce: "Mitul artistului care moare de foame e o balivernă. Și odată ce îți dai seama că totul e o balivernă, devii înțelept și te apuci să-ți treci semenii prin foc și prin sabie. O să-mi clădesc un imperiu din oasele și din viețile oamenilor neajutorați, femei și copii – o să adaug la el fără oprire. *O să le arăt eu lor!*"

Identificând obținerea de venituri cu servirea de interese obscure și încarcerarea într-un sistem dezumanizant, Chinaski ar putea trece drept protestatar cu serioase veleități ideologice și implicări sociale. Totuși, a-l bănuî de vreo înclinație spre revoltă sau acțiune deliberată înseamnă a contrazice

însăși natura protagonistului modelat acum patru decenii de Charles Bukowski după chipul și asemănarea propriei. Hank se mulțumește cu tot ce poate obține fără efort; nu are mirări existențiale, convingeri, drame pasionale. Când e dat afară, își cere insignifiantele drepturi bănești fără comentarii. Când cei de la *Times* îi oferă un post de îngrijitor în locul celui sperat, de reporter, acceptă fără probleme. Ceea ce intrigă și construiește personajul de manieră inconfundabilă e tocmai cronica lipsă de reacție. Singurele dileme privesc subzistența; unica ocupație de care se simte atașat (mai mult emoțional decât la propriu) e literatura. În mod ironic, Hank se percepe și declară a fi ceva ce nu practică vreodată ca meserie: "scriitor, temporar în criză de inspirație".

Constanta ce presupune oarecare perseverență - spre deosebire de alcool, femei, slujbe, aventuri care i se *întâmplă* - e încercarea de a publica. E zona în care Bukowski își exploatează savuros simțul umorului, alter-ego-ul făcându-și cu succes autocritica ("Mi-i imaginam pe redactorii de la *The Atlantic Monthly* și *Harper's* zicînd: Hei, încă o chestie de la maniacul ăla...") sau autoproclamându-și fără ecou superioritatea înăscută ("Iubi, i-am zis, sînt un geniu, dar nimeni n-o știe în afară de mine"). Dacă din punct de vedere al intrigii cartea e dominată de amorțeala și dezorientarea unei existențe carnal-bahice, narațiunea compensează prin alertețe, concizie și ocazionale considerații a căror onestitate pendulează între melancolie și cinism. "Produs" personalizat al unui autor controversat, Chinaski rămâne antieroul capabil de a-și atrage cu egală ușurință și naturalețe simpatie și dispreț. Hedonist lipsit de entuziasm, maestru al epifaniilor în contexte hilare ("Sunt un ratat. Nu am fost în stare nici măcar să fur un castravete!"), e principalul motiv ce vă poate convinge să citiți romanul. Sau să nu-l citiți.

TUR DE ORIZONT

Mereu atent la literatura contemporană și la evenimentele ei, săptămânalul **Luceafărul de dimineață** este o foarte bună foaie de temperatură a vieții literare românești. ● Dar nu numai, întrucât în paginile ei sunt de citit articolele Iolandei Malamen despre artele vizuale, ale lui Constantin Stan despre sport, ale lui Mircea Ghițulescu despre teatru, ale Anei-Maria Nistor despre televiziune. ● În numărul 40, un savuros text al dnei Nistor intitulat "Moda lui re" (rebranduire, relansare, reorientare, revenire etc.). Iată o reluare a unei părți din el: "Cum ai succes sigur cu bani puțini la o televiziune mică și la o măsuță și mai mică, vegheată de două camere vechi și tremurătoare? Inviți un prieten care face audiență fără a te pune pe tine în dificultate, căci vorbim despre o relansare, nu o șifonare. Prietenul se cheamă Dan Puric și, dacă țineți minte, debutul actorului pe post de conferențiar a avut loc tocmai la Robert Turcescu într-o emisiune-serial urmărită la vremea aceea de o mulțime de telespectatori. Iată că roata s-a întors în sensul invers al acelor de ceasornic, așa că am asistat la punerea în practică și în direct a proverbului «Vedeta la re-branding se cunoaște». Emisia a fost la înălțimea norilor de unde conferențiază actorul-regizor-șef-de-trupă-creator-de-scoală-autor-de-cărți-formator-de-opinie-etc. Dan Puric. Înălțime cam mare, aerul tare, acolo ți se taie respirația, așa că rămâi pe pământ cu ochii în sus, către cel care, retras în lumea ideilor, vorbește cu Patria, cu Istoria, cu România și, cel mai des, cu Absolutul. Or, acest dialog nu poate fi întrerupt nici măcar de Robert Turcescu, care a tăcut politicos, a dat din cap, a mai pus câte o întrebare ce se dilua în eter, a zâmbit serios, cum știe doar domnia-sa, și a pus regia să titreze mare: «România lui Dan Puric». Rotundă, măreață, dodoloată și utopică – întocmai ca în hărțile vechi. De restul, protocronism și creștinism aplicat, că asta prinde la fețele subțiri. Dacă nu mă credeți, dați vreo două telefoane sau uitați-vă pe audiențe; succes sigur, relansare ochită și marcată, rețetă simplă: efort mic, rezultate un pic mai mari. Fără foc de artificii, dar oricum un fâs vizibil raportat la agitația minimă depusă". ● O bilă albă!

TREI PENIȚE ȘI TOATE TREI

Un titlu tare atrage atenția în **Convorbiri literare** (nr. 9): "Veronica Micle era bunică". Autoarea, Elena Vulcănescu, argumentează pe baza unor documente și scrisori inedite că în 1889 s-a născut Ștefan N. Nanu, nepotul poetei. Merită parcurs tot materialul pus la dispoziție de doamna Vulcănescu. ● La "Vitrina cărților", poetul Emilian Marcu dă doar trei și patru penițe unor noutăți editoriale. ● Adică, "bine" și "foarte bine". ● Cum aerul tare al cărților foarte bune împeșițate de poet nu-i pentru noi, coborâm nițel și pătrundem, avândul pe E.M. ghid, în tainele volumului *Visuri paralele* de Simion Irofrei: "Versuri de dragoste, dar și de introspecție în sufletul omului în luptă cu natura, scrie Simion Irofrei, cu colțul inimii curate, într-o

haină sinceră și simplă, fără a agresa în eternal singurătate a lumii apelor. *Știi ce inima mea simte/ Când se pierde în cuvinte?* se întreabă retoric, iar răspunsul îl primește înmuit de la: *cuvântul care tace/ care/ în inimă loc își face*". ● Secretele luptei, sincerității și simplității le aflăm mai jos, tot de la domnul Marcu: "Simion Irofei este chiar un *deltar* care a dormit multe nopți cu capul rezemat pe câte o floare de nufăr și s-a învelit cu lintiță și frunze de nufăr, visând la marea captură sau la iubita lăsată acasă". ● Ne ștergem boabele de mărgăritar care ne-au încolțit de emoție sub pleoapele ca niște petale de cais și trecem la următorul volum de trei penițe propus de recenzent: *Tărâmurile iubirii*, de Ionela Flood. ● Scrie Emilian Marcu: "Pentru autoare iubitul are gust de fericire, fericire pe care o soarbe din cupa de împlinire de e roua florilor. Gesturile simple, împlinite mai mult în intuiție, sunt decorul firesc al poemelor din această carte (...)" ● Și ca să nu fie vreun dubiu cu volumul în cauză, mai cităm din E.M.: "Ioana Flood știe și mai ales dorește să dăruie cu simplitate ceea ce de cele mai multe ori înobilează: dăruiește sentimente curate, profunde, într-un anume ceremonial discret și delicat. Poezia ei se derulează fără niciun fel de asperitate și într-o puternică notă de calmitate". Q.E.D.!

FUMEZ, DECI SUNT VINOVAT

În **Apostrof** (nr.9) se continuă publicarea dosarului "Convorbiri cu dl Gary", dosar realizat de Mihai Barbu pe baza cercetărilor documentelor referitoare la Ion D. Sîrbu, aflate în arhiva C.N.S.A.S. Securitatea i-a montat scriitorului microfoane în casă, iar înregistrările s-au păstrat. Citiți-le transcrierea, merită! ● Sanda Cordoș scrie despre "Liviu Petrescu, cronicar în anii '80", ca și Iulian Boldea – "Un critic al ideilor literare". Cronici de carte semnate de Irina Petraș, Ștefan Borbely, Ion Bogdan Lefter, Ovidiu Pecican, Costantina Raveca Buleu, Ioan Pop-Curșeu, Ștefan Bolea, Sonia Elvireanu, Cristian Vasile. ● Raluca Voinea ne somează într-un eseu: "Aruncă țigara: ești arestat!" ● Fumătorii vor ofta citindu-l, nefumătorii vor mișca din nas, asta dacă nu vor găsi motive – și sunt, bineînțeles – să protesteze. Cum și noi mai puțăm din când în când, ținem cu "arestații" și îi dăm cuvântul autoarei: "Apar numeroase situații în care fumătorii sunt percepuți/se percep ca niște marginali. Restrângându-li-se dreptul de a se manifesta liber, precum o fac prietenii lor, colegii, concetățenii nefumători de profesie, ei sunt provocați deseori să intre în clandestinitate. *Sentimentul de vinovăție* nu mai e nici el o chestiune personală. Fumătorul zilelor noastre încearcă un soi de mustrare de conștiință nu față de propria persoană, ci față de ceilalți, nefumătorii. El nu-și mai face griji pentru sănătatea sa, ci pentru sănătatea copiilor, a celor din jur". ● Iubiți-vă semenii fumători, acești îngeri cu miros de tabac.

ROȘIORII DE VEDE

THIS DAY IN ROCK PETRU UMANSCHI

Anul acesta, luna octombrie a fost cum nu se poate mai capricioasă, iar dacă facem o paralelă între amănunt și ansamblul evenimentelor - unele bulversante – cuprinse în numărul celor 31 de zile ale ei, am putea afla o oarecare similitudine. De fapt, cred, ce surprinde într-un material "This Day" e tocmai diversitatea pieselor acestui "puzzle", legat în egală măsură de muzica propriu-zisă, dar și de viața de toate zilele, fapt care, se pare, conferă materialului atractivitate. Pe 2 octombrie, iată, George Harrison este primul component al formației Beatles care va pleca într-un turneu canadian fără a fi însoțit de foștii săi colegi, de care se despărțise oficial cu patru ani în urmă. La Vancouver el va cânta alături de Ravi Shankar, indianul care-l inițiase în tainele sitarului, și organistul de culoare Billy Preston, cunoscut grație colaborărilor sale anterioare cu Beatles în "Get Back". În 1941, în Anglia se naște Bruce Welch, viitor component al formației de "chitare electrice" The Shadows, care-l va acompania o vreme pe Cliff Richard. În 1947 se naște Dave Pegg (ex-Uglys, Jethro Tull, Fairport Convention). Zi de doliu pentru muzica franceză și nu numai: pe 30 octombrie se stinge din viață șansonetistul Georges Brassens. În 1946 se naște Peter Green, iar în 1941 Hank B. Marvin, chitaristul britanic din grupul amintit deja, The Shadows. Solistul formației Duran Duran, Simon Le Bon, se naște pe 27 octombrie 1958. La doar 34 de ani se stinge solista Alma Cogan (26 octombrie 1966). Cu doar zece ani mai devreme, la Londra apare "Rock With The Caveman", hit-ul de debut al britanicului Tommy Steele. În 1950, pe 25 octombrie, se naște Chris Norman, viitor solist al grupului Smokie, iar șase ani mai târziu, dar în Germania, se naște Mathias Jabs, viitor component al band-ului Scorpions. În anul 1970 albumul "Atom Heart Mother" al grupului Pink Floyd ajunge "Number One" în clasamentul din Marea Britanie. Pe 24 octombrie, în 1962, James Brown lansează legendarul său disc "Live at The Apollo". În 1966, pe 23 octombrie, The Supremes e primul grup feminin care apare în US Top Album Chart. În 22 octombrie 1966 discul single "The Good Vibrations" al californienilor The Beach Boys, *million-selling* "45", e propus pentru Grammy Awards (Brian Wilson). Pe 21 octombrie 1985, la Londra, la un post TV, se comemorează trei decenii de la lansarea hit-ului "Blue Suede Shoes" de către americanul Carl Perkins. Sunt invitați în spectacol de artist: Dave Edmunds, Ringo Starr și George Harrison. În 1940 se naște britanicul Manfred Mann. În 1947 se naște japonezul Tetsu Yamauchi, care a fost, se pare, singurul japonez care a cântat într-o trupă britanică. Născut pe 21 octombrie, acesta a făcut parte din cel puțin două grupuri: Free/Faces. Trei muzicieni din Jacksonville (Florida) – Lynyrd Skynyrd: Ronnie Van Zant, Steven Gaines, Cassie Gaines – au murit într-o catastrofă aviatică, prăbușindu-se cu un avion care plecase din Carolina la Baton Rouge. Au existat, evident, mai multe victime. Zece zile de închisoare a primit în 16 octombrie 1966 Joan Baez în California, din pricina faptului că a refuzat să asculte autoritățile și să înceteze demonstrațiile pacifiste din Oakland. În 15 octombrie 1964 s-a stins din viață celebrul compozitor Cole Porter ("I Love Paris"). Pe 15 octombrie 1983, la o petrecere mai deosebită, au cântat grupurile Pink Floyd și Soft Machine. Acestea au fost angajate să asigure "plaja" sonoră la un "launch party" al redacției publicației underground *International Times*. Pe 14 octombrie 1977 s-a stins din viață Bing Crosby. Tot în această zi, dar a anului 1990, a închis ochii și Leonard Bernstein. În 1945, pe 14 octombrie, se naște solista de culoare Marcia Barrett (Boney M). Australianul Nick Cave, aflat pe 13 octombrie 1986 la New York, a fost "inoportunat" de poliție (deh, 13!), care l-a bănuț de posesie și consum de "iarbă". În 1969, după moartea lui Brian Jones, grupul The Rolling Stones l-a cooptat în "crew" pe chitaristul Mick Taylor. Pe 5 iulie acesta debuta alături de noii săi colegi. Pe 13 octombrie se stinge din viață clarinetistul Benny Goodman. Pe 11 octombrie australienii de la AC/DC "debarcă" în Scoția, într-un prim turneu pe acele meleaguri.

NEASCUNS...

Urmare din pagina 14

Cum să mai vorbesc de marile evidențe (sau neascunderi), cele ale diferențelor dintre persoana intimă a omului (singura supusă "îmbătrânirii și morții"), un "pentru sine" al oricărui "viețuitor", cum ar fi spus Aristotel, spre deosebire de celelalte două ipostaze, care sunt și rămân mereu "pentru alții": personalitatea (ființarea socială prin excelență, a cărei "viață" e dependentă de memoria socială și culturală) purtând același nume cu persoana, dar având statute bine fixate (profesorul, criticul și teoreticianul, scriitorul, mentorul, publicistul) și nu în ultimul rând personajele (fiul, soțul, tatăl, bunicul, colegul, prietenul, cunoscutul, timișoreanul sau bucureșteanul etc., ori cele literare propriu-zise: parcă exclusiv familialul Bibulie, dar și personajele omonime personalităților "atestare" social) ?

Dar, ia mai stai, îmi zic (acum, o dată ajuns acasă și relatând cele de mai sus)! Oare cine ne interpelează dintr-un astfel de fragment? Vocea cui se aude (s-ar întreba un Bahtin)? Sau, dacă astfel de întrebări sunt de la bun început oțioase și chiar greșite, cum crede nu numai Umberto Eco, cine suferă (sau, mă rog, e deranjat, dacă formula propusă de Eco pare aici excesivă) auzindu-se numit "Maestru"?

DUPĂ UN AN ȘI JUMĂTATE: " ...DE LA CAPĂT!"

Rândurile de mai sus (mai puțin menționarea aparițiilor editoriale din acest an) au fost scrise în preajma lansării la Timișoara, la începutul lunii mai 2009, a cărții *Cu dinții de lână*. Iată că în ziua de 12 octombrie, a. c., s-a sărbătorit la Universitatea de Vest din Timișoara 75 de ani de viață ai "scriitorului și profesorului Livius Ciocârlie" (cum scrie pe afiș), având loc și lansarea volumelor publicate în anul 2010. Vorbitorii, ei înșiși personalități importante ale culturii române contemporane, au afirmat, parcă într-un glas, calitatea de "model" a sărbătoritului, nu puțini fiind aceia care au declarat că s-au gândit constant la ce ar fi spus-gândit domnul Livius Ciocârlie într-o situație sau alta trăită de ei. Referirile s-au făcut, evident, ca la (un) *Maestru nostru...*

ISTORIA PE MUZICĂ

Urmare din pagina 19

De la război la absurdul mișto, la joc, la efecte de crepeșin, de staniol, de serbări școlare: copilăria și lumea contemporană în povestirile lui Costel Baboș. Istoria alune-că pe muzică și se petrece în tactul ei:

"Dar mandolina, hei, a făcut toți banii. La un moment dat dădeam reprezentații în fiecare sâmbătă seara, Achim cânta la o mătură de paie, iar Alexandru bătea cu bețele în fundul unei tigăi.

- Ce să mai cântăm ?

Tot repertoriul nostru era compus din trei cântece, două fiind militărești, ne învățase unchiul Mihai când a scăpat din armată.

- Pe aia cu bughi-bughi.
- Iară aia?

Mama mare tata mare.
Cât sunt de bătrâni.
Când aud de bughi-bughi
Sar ca doi nebuni.

Eram comici, tot ce se poate, că ureche muzicală nu aveam. Trudi, o slovacă de pe lângă Moldova Nouă, viitoarea soție a unchiului, s-a tăvălit pe jos de râs când ne-a ascultat prima oară.

- Așa ceva n-am mai văzut!" [Costel Baboș, *Aș crede în Dumnezeu: amintiri reinventate*, Editura Cartea Românească, 2005, p. 17].

Fragment din volumul în lucru *Istoria din cutia de pantofi*

KHAIRE! (I)

Urmare din pagina 18

N-am visat să devin etnograf, deși am deschis o mare expoziție cu piese din costumele și lucrăturile în lemn și lut ale celor pe care-i văzusem și am întocmit un catalog al creatorilor vii, parcă presimțind că arta populară va pieri. Eram mai mult plecat pe coclauri, cu două aparate de fotografiat la mine și un magnetofon "tesla" cu baterii. Era un fel de a-mi face datoria, fără să-i mai am pe cap nici pe cei de acasă și nici pe cei de la serviciu. Ciudat e că am fost luat în seamă de cei de la Institutul Național de Etnografie și Folclor, care voiau să facă din mine un specialist în domeniu, propunându-mi să mă mut la București și să intru ca funcționar la Institutul Român pentru Relații cu Străinătatea, ca organizator de expoziții. Prima ar fi trebuit să o organizez în Finlanda, după șase luni de pregătire la institut.

Am renunțat la acea șansă, care mi-ar fi schimbat complet destinul, în Gara de Nord, după ce îi povestisem totul soției de acum, întoarsă de la mare cu mama ei și cu un băiat, ce va deveni dentist, care probabil că în calculele lor era menit să-i fie soț. O șansă pierdută, o altă viață, dintr-una singură. Au mai fost trei în viață și pe toate le-am ratat pentru că m-am lovit de refuzul femeii pe care o iubeam de a merge la București. Constat acum că ea a fost axul destinului meu, dincolo de toate prostiile pe care le-am făcut în viață, ca acum să simt apăsarea acestei imposibilități de a mă mai regăsi pe mine, măcar și în postura de scriitor recunoscut cât de cât, ca un fel de refuz de a mai produce ceva direct, erijându-mă într-un continuu comentator al faptelor celorlalți.

"KHAIRE!", la vechii eleni, era salutul de despărțire al sufletului de trup în clipa morții.

FESTIVALUL INTERNATIONAL DE LITERATURA • BUCURESTI

Re-Writing The Map of Europe

Ediția a III-a
28-30 Octombrie 2010
ora 18.00

Muzeul Țăranului Român / Clubul Țăranului

www.filb.ro

Ádám Bodor (Ungaria)
Zaza Burchuladze (Georgia)
Ognjen Spahić (Munte negru)
Dubravka Ugrešić (scriitoare născută în Croația, dar stabilită în Olanda)
Adriana Babeți
Petru Cimpoeșu
O. Nimigean
Dan Sociu
Cristian Teodorescu
Varujan Vosganian

Recomandat de
Europa

Parteneri:

Partener media:

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări realizate în cadrul Simpozionului Internațional de Sculptură ANDEZIT 2010 GĂRÂNA

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Paginare și prezentare grafică: Sorin Stroe.

www.revistaorizont.ro e-mail: fundatia@3europe.org

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPŢIAZĂ

ISSN 0030 560 X

ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ, POZIȚIA 19364 DIN CĂTĂLOG

COPIII LUI HANSEN

OGNJEN SPAHIC

Ognjen Spahic (n. 1977) este cea mai puternică voce în proza muntenegreană de după divizarea fostei Iugoslavii. A studiat ingineria și filosofia la Universitatea din Muntenegru. *Copiii lui Hansen*, singurul său roman (Spahici a mai publicat o culegere de reportaje și două volume de povestiri, în 2001 și, respectiv, 2007), a apărut în 2004. În prezent, Ognjen Spahic lucrează ca jurnalist în Podgorica.

Acțiunea romanului *Copiii lui Hansen* se desfășoară în România, mai exact în leprozeria de la Tichilești, ultimul lazaret de acest fel din Europa, un univers închis și damnat în care își petrec viața o mână de oameni proscriși de familie și prieteni din cauza cumplitei lor maladii. Morți pentru lume, fără o legătură oricât de fragilă cu ea, leproșii asistă de la distanță la evenimentele care au zguduit Europa în ultima jumătate a secolului trecut, de la al Doilea Război Mondial până la revoluția din 1989. În interiorul granițelor acestui spațiu, mai puțin spital și mai mult anticameră a morții, se construiesc ierarhii și relații de putere, afinități și dușmăanii, iubiri și trădări. Fără a ocoli niciunul dintre amănuntele șocante ale vieții cotidiene, de la îmbrățișare la crimă, Spahic pune în scenă, cu o extraordinară subtilitate, drama totalitarismului și a izolării, în care singurul punct luminos, deși iluzoriu, este aspirația spre libertate.

Copiii lui Hansen a fost recompensat cu Premiul Mesa Selimovic (cel mai bun roman publicat în anul 2004 în Bosnia și Herțegovina, Croația, Muntenegru și Serbia).

Și leprozeria se trezi la viață. Toți se îngâmădiră la ferestrele de le etajul al doilea, ca să vadă mai bine. Drumul spre fabrică șerpuia pe lângă câmpurile cu porumb, prin crîngul de mestecenii, trasa un semicerc larg în jurul stîlpilor de înaltă tensiune și apoi se apropia la câteva sute de metri de gardul leprozeriei, pentru a se îndrepta din nou către fabrică, trecînd pe lângă groapa de gunoi. Pe hala depozitului străluceau câteva căști de milițieni și figura unui ofițer care, arătînd cu bastonul de cauciuc, dispunea țevile de puscă la colțurile clădirii.

Zoltán topăia pe loc, ținîndu-se de gard. Îl înjură pe Ceaușescu și se alătură larmei generale, fredonînd câteva versuri ale *Internaționalei*. Pe măsură ce fluviul albastru se apropia de leprozerie, Zoltán devenea tot mai neliniștit și mai zgomotos. În momentul în care muncitorii ajunseră în punctul cel mai apropiat de gard – ochiul de vultur al lui Robert le putea distinge fețele murdare și nebărbierite – l-am văzut pe Zoltán cum sare gardul, se poticnește, cade peste sîrmă, după care își netezește cămeșoia de în, își îndeasă gluga pe cap și, cu brațele deschise, se îndreaptă spre muncitori, ca să scandeze și să cînte împreună cu ei. Cînd s-a apropiat, larma mulțimii s-a mai domolit. Ochii au început să scruteze cu interes castelul leproșilor, adăpostul blestemaților care, printre problemele lor sociale, clipa ireal, ca fata morgana.

Îl văzură pe Zoltán și se așternu o tăcere de mormînt. Dar pe bătrîn nu-l speriară sutele de ochi larg deschiși, nici agitația indispusă și strigătele tot mai frecvente. Pași, convins că poporul pățimit care se răscurase împotriva tiranului îl va întîmpina cu prietenie.

Prima piatră își luă zborul din mijlocul mulțimii și căzu la cîteva metri în fața bătrînului. Robert și cu mine săriserăm deja gardul și acum grăbeam pasul ca să ajungem la Zoltán, care dădea fericit din mâini, fredonînd aceeași melodie. Încă nu voia să priceapă că "oropsiții sortiți" și "osîndiții la foame" nu aveau nevoie de aliați înfășurați în cîrpe de în, într-un cuvînt de leproși, de pocîții unei alte lumi. Prin aer șuierară alte pietre și, la început încet, iar apoi tot mai puternic,

acel: "Spurcat! Spurcat!". Mă șocă acest strigăt arhaic, adresat acum și nouă, care îl apucaserăm pe Zoltán de subsuori și îl trăgeam înapoi. În curînd pietrele nu ne mai putură atinge. Zoltán plîngea. Suspina tare, rostind printre lacrimi: "Spurcat! Spurcat!" și uitîndu-se cînd la mine, cînd la Robert. Privea leprozeria, trunchiurile arborilor și crucea veche de lemn de pe fațada clădirii. L-am lăsat jos lângă fîntînă. Mstislav veni cu un bocal cu apă, îl puse jos și dispăru din nou în întunericul ușii de la intrare. În afară de el, nu mai ieși nimeni să vadă ce se întîmplă. Eram convins că toți văzuseră de sus și că acum stăteau în singurătatea camerelor lor reci, încercînd să-și scoată din inimă cuvintele ascuțite ca niște cuțite, ca niște săbii. Toate acestea nu erau decît o altă dovadă a *inadecvării*: dovada că între noi, copiii lui Hansen, și restul lumii se întinde un pustiu imens de boală, temeri, poceală, urîțenie. Cine încearcă să îl traverseze, va fi oprit. Dar Robert, în acele zile, era tot mai convins că, totuși, merită să încerce.

Cîntecul muncitorilor se îndepărta. L-am dus pe Zoltán în cameră și l-am întins pe pat. Protestatarii se opriră în fața portretului gigantic al lui Ceaușescu și începură să arunce în el cu vopsea roșie și bulgări de pămînt. Din depărtare aveai impresia că portretul de pe zidul aspru e ciuruit de gloanțe și că din găurile făcute țîșnește sînge. Fiecare lovitură era urmată de ovații, iar în curînd întreaga față fu acoperită de o amestecătură de pete mari, roșii și negre. Bulgării de pămînt lutos care se lipiseră de zid lăsau impresia că era fața unui leproș în ultimele stadii ale bolii.

Trebuie să menționez că Robert, ca un american pragmatic ce era, a urmărit întregul eveniment cu mult mai puține emoții, făcînd observații asociative, astfel încît episodul Ingemar Zoltán și protestatarii, în versiunea lui, ar fi arătat mult mai rațional – mai apropiat de realitate, la urma urmei –, dar și mai puțin interesant. Presupun că astea sînt legile după care se conduce lumea, dar și scriitura: povești scriu și țin minte întotdeauna oameni ca mine, nu Duncani, nu Zoltáni, nu Kasiewiczzi.

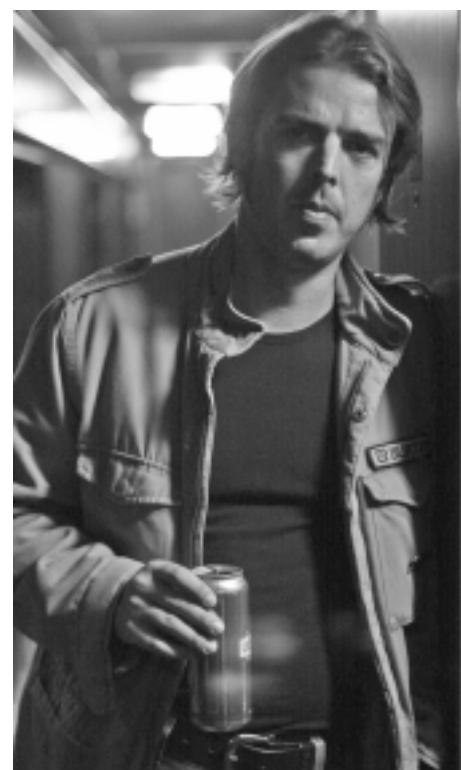

Încă mai stăteam în camera lui Zoltán cînd se auzi prima împușcătură din direcția fabricii. În acel moment, scandările se transformară în niște urlete nearticulate. O coloană de mașini de poliție galopa, într-un nor de praf, către fabrică. Baza coșului înalt al fabricii și curtea acesteia fură învăluite de o ceață pufoasă de gaze lacrimogene, din care muncitorii buimăciți ieșeau ca furnicile. Fața rănită a dictatorului rînjea dintre fișile de fum. O rafală de pe acoperișul depozitului doborî două salopete care aruncau cu pietre înspre țevile puștilor. Mașinile se opriră la câteva sute de metri depărtare de fabrică, iar din ele săriră cîteva indivizi cu măști de gaze și scuturi, înarmați pînă-n dinți. Se apropiară cu pas egal de rămășițele proletarietului nemulțumit, răspunzînd cu împușcături la fiecare piatră care le lovea scuturile de fier.

Cei mai curajoși protestatari se aruncară, cu strigăte de ură, spre cordonul solid "de armată și miliție". Poarta de fier a scuturilor se deschidea scurt și cîte unul dispărea sub picioarele și bastoanele de cauciuc ale milițienilor, nemaivînd vreme nici să strige. Cei mai mulți dintre muncitori o luară la fugă peste lanul de grîu crud, care se întindea în partea de sud a fabricii. Însă de la ferestrele leprozeriei se vedea că se îndreptau chiar spre uniforme dispuse în jurul hambarelor lunguiețe de la capătul terenului.

Fumul se risipi repede. Ceaușescu cerceta acum situația nestingherit. Șapte sau opt morți zăceau în curtea fabricii. Cei care nu reușiseră să fugă stăteau în genunchi, cu țevile puștilor în ceafă. Ofițerul se urcase pe capota ARO-ului și anunța, la portavoce, că toți cei care fuseseră prinși vor fi declarați criminali care atentaseră la integritatea și ordinea constituțională a Republicii Socialiste România și la persoana și imaginea președintelui. Cîteva muncitori încercară să se ridice și să spună ceva, dar paturile mitralierelor semiautomate fură mai rapide.

Robert observă că doi milițieni îl duseră pe cameramanul televiziunii naționale în spatele clădirii. După ce-i arseră cîteva palme zdravene, îi luară nefericitului caseta, pe care o sfărîmară de zid. Unul dintre polițiști îl bătu pe umăr, iar bătrînul puse o casetă

nouă în aparat. Se făcu din nou liniște. Mă gîndesc că muncitorii puteau auzi zuruitul camerei de filmat, desfășurarea lentă a celuloidului pe care se lipeau fețele lor înfricoșate. Ofițerul îi arăta cu bastonul ce trebuie să filmeze. Obiectivul îl urmărea ascultător, iar marele ochi de sticlă se apropia de capetele aplecate ale infractorilor. Robert W. Duncan avea să observe mai tîrziu ironia amară ce răzbătea din comparația între denumirea lentilei de sticlă a camerei și adjectivul care denotă exactitate în procesul de reflectare a realității sau evenimentelor. *Obiectiv*. S-a minunat de disproporția explicită și a mai dat cîteva exemple asemănătoare, pe care însă le-am uitat.

Zoltán adormi, în sfîrșit. De pe degetele mîinii care îi atîrna peste marginea patului picurau broboane groase de sînge. În sertar găsirăm Vechiul Testament, două fiole de tiosemicarbon și o seringă, iar Robert îi injectă substanța în artera tumefiată. Aplecîndu-se peste corpul bătrînului, simți un miros înfiorător, semn că Hansen dădea ultimele lovituri, că boala juca sălbatic în țesuturile ce se dezintegrau și pe care bătrînul reușea să și le ascundă sub cămeșoia de în, suferind în tăcere. Lîngă seringă se afla fotografia ștearsă a Budapestei, iar copilul mărunt din colțul din stînga jos, cu părul frumos pieptănat și cu zîmbet la comandă, în spatele căruia se înălța orașul iluminat, era Ingemar Zoltán pe data de 13 mai 1911. Așa scria pe verso. Ne-am uitat la mîinile mici, care îi atîrnau pe lîngă corp. Într-una ținea o jucărie de lemn, iar degetele celeilalte păreau chircite. În ciuda stării în care se afla astăzi acest copil, asemănările erau încă vizibile. Fruntea lată, ochii mari și negri, picioarele lungi, pomeții proeminenți – toate erau identice cu ale leproșului Ingemar Zoltán. Am pus fotografia la loc și am ieșit pe vîrfuri din cameră. Amîndoi ne gîndeam la copilul care zăcea ca o fantomă lîngă reîncarnarea sa adultă, pe patul de moarte. (fragment)

Traducere din limba sârbă de
ANNEMARIE SORESCU
MARINKOVIC